

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ
INFORMACE 2-4
Ročník 1987

Z ČINNOSTI KLUBU

Přednášky GH klubu v roce 1987.

Na pravidelných členských schůzkách měli naši členové příležitost vyslechnout tyto přednášky:

- 22.1.1987 - výroční členská schůze spojená s přednáškou MUDr. Emanuela Vlčka, DrSc., Antropologický průzkum pozůstatků moravského markraběte Prokopa a jeho pohřbu v Brně-Králově Poli.
- 17.2.1987 - JUDr. Jan Kober, Dějiny jednoho selského rodu
- 17.3.1987 - PhDr. Pavel Balcárek, Rodinný archiv Sylva-Tarouců z Čech pod Kosířem ve fondech SOA Brno
- 21.4.1987 - Berthold Zankel, Rod Radeckých z Radče a osobnost polního maršála Václava Radeckého
- 19.5.1987 - Dr. Alois Plichta, Budišov a Tasov na okrese Třebíč za knížat Paarů
- 16.6.1987 - Dr. Ivan Koláčný - Vojenský řád Marie Terezie (k 230. výročí bitvy u Kolína - 18.6.1757 a založení řádu)
- 15.9.1987 - Prof. PhDr. Josef Polišenský, DrSc. - Jan Jeník z Bratřic, genealogická glosa k problematice národního obrození
- 20.10.1987 - Antonín Gála, Historie jednoho kantorského rodu
- 17.11.1987 - Doc. MUDr. Eduard Wondrák, CSc., Olomoucká společnost neznámých učenců z r. 1746 a její hlavní protagonisté
- 15.12.1987 - Miroslav Pavlů, Současná heraldická tvorba - beseda s ukázkami tvorby gottwaldovského heraldika M. Pavlů

red.

Zájezdy, vycházky a exkurze,

V rámci genealogických pondělí se dne 4. května 1987 uskutečnila plánovaná návštěva Okresního archivu Brno-venkov se sídlem v Rajhradě.

V milé, přátelské besedě, již se zúčastnilo 24 našich genealogů, seznámila nás ředitelka PhDr. Hana Příleská s historií budování archivu, současností i s plány tohoto jednoho z nejlepších okresních archivů. Své vzpomínky připojil účastník exkurze, prof. František Klein, který byl prvním archivářem sem přeneseného archivu ze Židlochovic.

Kromě archivu města Židlochovic (1445-1948) sem splynuly archivy měst Dolních Kounic (1576-1949), Ivančic (1442 - až 1951), Rosic (1561-1949), Tišnova (1416-1947) a městeček Blučiny (1558-1949), Modřic (1514-1952), Rajhradu (1554- až 1948), Šlapanic (1592-1952) a Veverské Bitýšky (1558- až 1951). K disposici je tu 1066 fondů, 2854 bm, z nichž 2554 bm je zpracováno, z toho 1799 bm zinventarizováno, průvodce po OA, přehledy fondů, rozmnožené archivní pomůcky, rukopisné pomůcky ke kmenovým fondům a knihovna obsahující 4862 svazků. Brněnským, ale i mimobrněnským badatelům je dostatečně známé vzdušné, dobře osvětlené a v zimě dobře vytápěné prostředí, jehož rádi využívají ve vyhrazených badatelských dnech, ale po předchozím ohlášení i jindy. Díky důmyslné konstrukci interiéru a cílevědomému organizátorskému úsilí se podařilo PhDr. Příleské vytvořit z jinak zanedbaných přízemních hospodářských klášterních budov dokonalé pracoviště.

MP

Ve dnech 6. a 7. června 1987 jsme uskutečnili zájezd na Střední Slovensko. První den jsme navštívili zříceninu hradu Čachtice, který je pověstný hlavně díky jeho majitelce Alžbětě Báthoryové. Potom naše cesta vedla na další zříceninu hradu Topoľčany, odpoledne jsme zavítali do malých lázní Sklené Teplice. Odtud jsme pokračovali do Banské Štiav-

nice, kde jsme i přenocovali. Ještě večer si někteří z nás prohlédli křivolké uličky města a krásnou Kalvárii, vypínající se nad městem.

Druhý den jsme si prohlédli Horní a Dolní zámek v Banské Štiavnici a navštívili zámek Antol. Další naší zastávkou bylo arboretum v Tesárských Mlyňanoch. Bohužel, další dva zámky - Smolenice a Topoľčianky - jsme viděli pouze z exteriéru.

Dne 10. října 1987 se uskutečnila exkurze do hrobky Mitrovských v městečku Doubravník. Zdejší kostel Pozdvižení sv. Kříže je úplnou pokladnicí heraldických a funerálních památek. Hned u vchodu nás vítá nápis o založení kostela a erb Pernštejnů v tympanonu. V interiéru se v presbytáři palzá 6 náhrobníků Pernštejnů a asi 20 erbů na klenbě. Jsou to erby Pernštejnů a jejich manželek, dále erby Žejdliců a Lichtenstein-Castelcornů. Na oltářní menze se nachází erb Mitrovských a na kostelní lavici erb Dietrichsteinů.

Přímo z kostela je vchod do hrobky hrabat Mitrovských. Byla postavena r. 1867. Jsou zde také rakve předešlých držitelů Pernštejna - Schröflů z Mansberku.

Díky laskavosti p. L. Mazáče jsme rovněž navštívili archiv Doubravníku a Památník akademika Koldy.

PS

Pracovní setkání.

Dne 14.11.1987 se uskutečnilo každoroční setkání zástupců organizací a klubů z Čech a Moravy, jejichž zájmovou náplň tvoří genealogie a heraldika. Účast zástupců všech sdružení byla rozšířena o představitele tohoto hnutí na Slovensku.

V průběhu jednání byly podány zprávy o současné činnosti a úkolech pro nejbližší období, v následujícím pořadu pak odděleně v genealogické a heraldické sekci byly řešeny dlouhodobější koncepční záměry a společné úkoly v činnosti následu-

jících let. Závěry setkání prokázaly potřebnost a nutnost po-
dobných pracovních schůzek pro další rozvoj našich vědních
disciplin.

V průběhu dne byla laskavostí správy státního zámku ve
Slavkově umožněna prohlídka historické exposice i exposice
napoleonských válek.

red.

ČLÁNKY A STUDIE

Výtvarná stránka heraldiky.

Jiří Louda

Je potěšitelné, že se v poslední době u nás začíná klást důraz i na výtvarnou stránku heraldiky a výstava v Gottwaldově, nazvaná Současná heraldická tvorba (28.11.1986 - 11.1.1987), názorně ukázala, kolik našich heraldiků právě tento její aspekt cítí jako stěžejní. Heraldická tvorba v celé Evropě prošla od 12. století až do naší současnosti vývojem odpovídajícím vývoji celého výtvarného umění od podmanivě strnulých forem románského slohu, přes grandioznější gotiku, uvolněnější renesanci a rozevláté baroko až po bezradnost pseudoslohů, aby se ve 20. století dočkala své obrody, která navazuje na tvorbu z dob živé heraldiky rytířské doby, aniž by byla jejím kopírováním.

Pro nejranější dobu máme dostatečnou řadu dokladů o tom, jak heraldická stylizace vypadala jak na pečetích, tak i v iluminovaných rukopisech a na náhrobnících, i když některé z těchto dokladů musíme hledat spíše v zahraničí. Ba dokonce se zachoval i skutečný štít z první poloviny 13. století - a to štít Konráda landkraběte duryňského, velmistra řádu německých rytířů (+ 1240). Tento štít ukazuje duryňského lva, plasticky vymodelovaného z kůže a jeho pruhování dokazuje, že si v oněch dobách dělali pramálo starostí se směrem pruhování: namísto pruhů vodorovných jsou na něm pruhy kosmé. Štít sám je dokladem toho, že nejstarší podlouhlý tvar hrotitého štítu, zvaný často normanský a dobře patrný na náhrobku Geoffreya Plantageneta (+ 1151), se v té době už nepoužíval, neboť jeho rozměry jsou 90 x 74 cm, přičemž horní hrana je rovná a obě postranní zakřivené. Tento tvar štítu dává lvu onen krásný vzpřímený postoj, jemuž říkáme "ve skoku"; lev stojí jen na levé zadní noze, ostatní jsou zved-

nuty, tlama je otevřená čili rozzavená.

Podobně tvarované štíty vidíme jak na pečetích našich přemyslovských a po nich lucemburských králů, tak i na iluminacích rukopisů: v Manesseově sborníku písni (1320) i ve zhruba stejně starém Passionálu abatyše Kunhuty. Jak na pečetích, tak i v iluminacích již v té době vidíme i klenoty, na iluminacích pak i přikryvadla a to ještě nerozevlátá, jen volně splývající. Zatímco lvi mají od počátku rozevřenou tlamu a vyplazený jazyk, orlice té doby mají ještě zobáky pevně sevřeny. Podobně jako ve výtvarném umění vůbec i v heraldice je tehdy patrný rozdíl mezi ztvárněním dvojrozměrným a trojrozměrným: zatímco na iluminacích jsou erbovní zvířata provedena celkem jednoduše, neplasticky, bez přílišných detailů, někdy až poněkud primitivně, jsou lvi na přemyslovských mincích krásně plastičtí, s mohutnou hřívou, chomáči srsti na nohou a vyceněnými zuby. Přestože na těchto mincích je český lev umístěn do kruhu, bez štítu, má stále onu krásnou polohu "ve skoku", t.j. stojí jen na jedné noze, i když je kruhové pole zcela rovnoramenně vyplněno.

Pokud jde o štit samotný, podržel si u nás podobu, jakou měl štit duryňského landkraběte, po celé 14. století, třebaže v té době (ba ještě dříve) ve Francii a Anglii jsou postranní hrany štítu ve své horní polovině rovné. U nás snad poprvé použil podobný tvar Petr Parlér na soše sv. Václava ve Svatováclavské kapli v Praze, zatímco jinde, na královských tumbách, v triforiu u sv. Víta nebo na Staroměstské mostecké věži vytessel štíty s celými hranami zakulacenými. Rozdíl je u něj patrný i ve stylizaci tzv. svatováclavské orlice: kdežto na zmíněných tombách a na Mostecké věži jsou orlice a ostatní erbovní znamení plochá, jeho socha sv. Václava drží štit s orlicí provedenou plasticky.

Doba lucemburská je u nás ovšem vrcholem krásy gotické heraldické stylizace v její klasické formě, jak dokládají výtvarně dokonalé a vyvážené erby Svaté říše římské a Českého království na Staroměstské mostecké věži nebo na Staroměstské radnici, kde na štítech s nepřekonatelně stylizovanou říšskou orli-

cí a českým lvem stojí těžké klenoty složených orlích křídel, od nichž krátce splývají prostá přikryvadla. Stejnou dokonalost vidíme i na iluminacích v Bibli Václava IV. Tato elegance heraldické stylizace pokračuje krátce ještě i po husitských válkách, i když u nás zejména na pečetích nedosahuje té výše, na niž se dostávají pečeti předních velmožů v Anglii nebo ve Francii. Královské pečeti naproti tomu stále dokládají, že heraldický vkus a krásná stylizace erbovních znamení přetravávají až do doby jagellonské, třebaže na plastikách i na knižních iluminacích se začíná projevovat příchod nové éry a konec středověku. Štíty přestávají mít hrotitý tvar, jejich spodek se zakrouhuje, hrany se na jedné či na obou stranách prolamují a přikryvadla jsou rozevlátější, jak vidíme na erbech zemí krále českého a uherského na oratoři ve svatovítském chrámu v Praze. Ve stejné době je klenba chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře vyzdobena malbami erbů krále, předních patricijů a cechů a to na štítech, jejichž tvar už také opouští klasickou hrotitou formu. Na svornících klenby tzv. ložnice krále Vladislava II. si však štíty stále uchovávají svoji gotickou podobu, nicméně to už jsou jen poslední dozvuky klasické heraldiky. Není bez zajímavosti si všimnout, že ještě v téže době tudorská heraldika v Anglii neopouští hrotitý tvar štítu, třebaže i tam bývají přikryvadla bohatší než v předchozí době, jak vidíme v armoriálu turnaje na Brokátovém poli (1520), na četných náhrobcích od doby Jindřicha VIII. po Alžbětu I., i na bráně u canterburské katedrály (kde však jsou jen prosté štíty, často ozdobené korunkami). I v Portugalsku - snad vlivem Anglie - se drží hrotitý tvar štítu přinejmenším až do samého konce 15. století. Naproti tomu v Itálii štit ztratil jakoukoli spojitost se svým původním posláním a klenoty prakticky zcela zmizely.

S příchodem Habsburků k nám přichází v celém umění rychle nová móda, která přirozeně postihuje i heraldiku. Za Ferdinanda I. se občas uplatňují ještě krásné Dürerovy stylizace, které tvoří malebný přechod od pozdní gotiky k renesanci s jeho lvy, orly, gryfy, korunami a řetězy Zlatého rouna, které směle kon-

kurují vrcholné tvorbě Parléřově, ale průměrnější výtvarníci rychle ztrácejí kontakt se zašlou dobou rytířské slávy. Štíty zcela pozbyvají své druhdy přísné gotické tvary, přilby se v poměru ke štitům zmenšují a přibývá jich nad jedním štítem v rozporu se zásadou, že jeden člověk může nosit na hlavě jen přilbu jedinou, klenoty přestávají být schopny praktického provedení a z přikryvadel se stává změt něčeho, co by v praxi nikdy nemohlo být ke klenotu a přilbě "připojeno a v čem se zcela ztrácí někdejší efekt. Klenoty bývají často nahrazovány hodnotnými korunkami. Celý výtvar je z poněkud větší dálky nepřehlednou změtí křivek a barev, v nichž se většinou těžko hledají a určují původní prostá znamení. Erbovní výzdoba světnice Zemských desek je sice v celku působivá svou pestrostí, nicméně už při prvním pohledu cítíme, že středověká heraldická krása je věcí minulosti. Snad ještě horší po výtvarné stránce jsou rytiny v knihách, v nichž jinak heraldika je témař hlavním námětem, jako v Paprockého Zrcadle slavného Markrabství moravského. Jedinou útěchou snad je, že tentýž osud stihl tou dobou heraldiku v celé Evropě a příchod baroka tento proces jen dokončil. Stará, ušlechtilá erbovní znamení se k nepoznání mění do pitvorných podob a nově udílené znaky svým nevkusem svědčí o úplném úpadku heraldiky, i když u nás naštěstí nedošlo k takovým koncům, jaké poznala ruská heraldika v době Petra Velikého a jeho nástupců. To ovšem neznamená, že se erby neuplatňovaly skoro všude, od portrétů přes jídelní příbory a kočáry až po portály paláců, zámků, klášterů a chrámů. Nelze však říci, že by se občas neobjevil dokonale - byť i barokně - stylizovaný znak v leckterém našem městě.

Osvícenství a po něm následující doba romantická přinesla další úpadek heraldické stylizace; erbovní zvířata a ptáci začínají nabývat podoby svých druhů v přírodě a zoologických zahradách, lvi, díky hranatějším tvarům štitu, stojí většinou na obou zadních nohách (jako dodnes v našem státním znaku). I tentokrát šlo o celoevropský jev a heraldika viktoriánské Británie je stejně neútěšná jako heraldika Druhého císařství

ve Francii nebo Druhé říše v Německu. Teprve konec 19. století přináší obrat vyvolaný studiem starých vzorů a návratem k nim. U nás Vojtěch Král z Dobré Vody, v Rakousku Hugo Ströhl a v Německu Otto Hupp se přiklánějí k nejvhlednějším vzorům gotiky a renesance, v Británii Graham Johnson znovu objevuje krásu gotické stylizace, i když prodchnuté novou elegancí. O několik desetiletí později francouzský výtvarník Robert Louis i náš Karel Schwarzenberg obrazují pozornost ke středověké heraldické tvorbě a svým ojedinělým způsobem v tom u nás pokračuje Břetislav Štorm.

Po dlouhém období, kdy se zdálo, že naše heraldická tvorba je věcí minulosti a heraldika že zůstane jen historickou a archivní disciplinou, je patrné, že se jí vrací nový život. V budoucnu musí jít a půjde o to, aby to nebylo pouhé obkreslování starých byt i dobrých vzorů, ale aby se v jejich duchu heraldické umění dále rozvíjelo. Gottwaldovská výstava, o níž jsem se na počátku své úvahy zmínil, ukázala, že u nás je dost nadšených lidí, kteří touto cestou jdou a víme, že jsou a budou i další. Je to dobré omen v uspěchaném světě chladné techniky.

Jiří Louda - doplnky k bibliografii.

V našich GHI roč.1985, č.4, s.317-324 jsme přinesli bibliografii heraldických prací Jiřího Loudy. Po jejich otištění obdržela redakce některá upozornění na další články v našem i zahraničním tisku. Na jejich základě doplňujeme otištěnou bibliografii a následující záznamy.

1966

Descent of the European Sovereigns from William the Conqueror
In: Coat of Arms, No 66, s.48-53

1968

New Civic Arms in Czechoslovakia
Coat of Arms, No 76, s.158-159

1982

Pavel Petrů: Francouzská republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.58-59
Svoboda Praha 1982, edice Zeměmi světa (dále jen e.Z.s.)

Václav Klimentský: Kanada
kresba a popis znaku a vlajky na s.88
Svoboda Praha 1982, e.Z.s.

Ivan Hrbek: Libyjská arabská lidová socialistická džamáhiríja
kresba a popis znaku a vlajky na s.49-50
Svoboda Praha 1982, e.Z.s.

1983

Zdeněk Skála: Španělsko
kresba a popis znaku a vlajky na s.68-69
Svoboda Praha 1983, e.Z.s.

Jos. Hajný - Fr.Rybák: Italská republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.102-103
Svoboda Praha 1983, e.Z.s.

Jan Marek: Islámská republika Pakistán
kresba a popis znaku a vlajky na s.123-124
Svoboda Praha 1983, e.Z.s.

Vladimír Klíma: Nigerijská federativní republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.78
Svoboda Praha 1983, e.Z.s.

Jiří Pecka: Sjednocená republika Tanzánie
kresba a popis znaku a vlajky na s.62
Svoboda Praha 1983, e.Z.s.

1984

Jiří Brodský - Jiří Raš: Německá spolková republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.74-75
Svoboda Praha 1984, e.Z.s.

Ždenka Veselá: Turecká republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.73-74
Svoboda Praha 1984, e.Z.s.

Jan Filipský: Šrílanská demokratická socialistická republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.86
Svoboda Praha 1984, e.Z.s.

Jaroslav Pátek: Jihoafrická republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.67-68
Svoboda Praha 1984, e.Z.s.

The Royal Family
kresby a zpracování genealogických a heraldických tabulek
č.1-8
Orbis, London 1984

1985

Stanislava Vosáhlová: Nizozemské království
kresba a popis znaku a vlajky na s.56-57
Svoboda Praha 1985, e.Z.s.

Teodor Železný: Mongolská lidová republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.72-73
Svoboda Praha 1985, e.Z.s.

Ctibor Votrubec: Indonéská republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.85-86
Svoboda Praha 1985, e.Z.s.

1986

Dagmar Čierna - Lantayová: Maďarská lidová republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.69-70
Svoboda Praha 1986, e.Z.s.

Miroslav Krása: Indická republika
kresba a popis znaku a vlajky na s. 133
Svoboda Praha 1986, e.Z.s.

Vladimír Tisovský: Japonsko
kresba a popis znaku a vlajky na s.80-81
Svoboda Praha 1986, e.Z.s.

Jiří Raš: Německá spolková republika
kresba a popis znaku a vlajky na s.91
Svoboda Praha 1986, e.Z.s.

red.

Neznámá varianta znaku Norberta Kleina jako brněnského biskupa?

Karel Müller

Ve svém německy vydaném přehledu znaků českých a moravských biskupů, který žel dosud nebyl nahrazen žádnou obdobnou prací českou, podává A. Zelenka také popis osobního znaku Norberta Kleina, brněnského biskupa v letech 1916 - 1926. Uvádí dělený štít; nahoře polcený, upravo ve zlatém poli černý korunovaný orel nesoucí na prsou rakouský štítek s písmeny MT, vlevo v červeném poli 5 (3,2) stříbrných kuželů; dole ve stříbrném poli černý tlapatý kříž. Současně však podotýká, že se mu nepodařilo nalézt žádné písemné potvrzení tohoto znaku, stejně jako není známa forma Kleinova znaku jako pozdějšího velmistra Řádu německých rytířů.
1)

V Kleinově osobní pozůstatosti, která tvoří součást fondu Velmistr řádu německých rytířů v Opavě uloženého v opavském státním oblastním archivu,²⁾ se nalézá nesignovaná barevná kresba Kleinova znaku jako brněnského biskupa označená "Skize II". Štít je čtvrcený se stříbrným středním štítkem, ve kterém je černý, stříbrně lemovaný tlapatý kříž. Štít nese znak brněnského biskupství, v 1. a 4. poli orel, ve 2. a 3. poli kužely. Za štítem vyniká stříbrný, zlatě lemovaný latinský kříž zdobený červenými kameny, na horním okraji štítu upravo postavená mitra a vlevo vyniká zlatá berla obrácená závitem ven. Štít je převýšen zeleným biskupským kloboukem o šesti třapcích na každé straně. Svým uspořádáním se tedy tato kresba poněkud liší od Zelenkova popisu. Byla zřejmě pořízena v období mezi jmenováním Norberta Kleina brněnským biskupem v roce 1916 a jeho zvolením velmistrem Řádu německých rytířů v roce 1923. Svědčí o tom zvláště prostý kříž ve středním štítku, který vyjadřuje pouze příslušnost k řádu, do něhož Klein vstoupil v roce 1888, ale nepoukazuje na jeho pozdější velmistrovskou hodnost, jež by vyžadovala užití znaku velmistra, tedy přidání liliové-

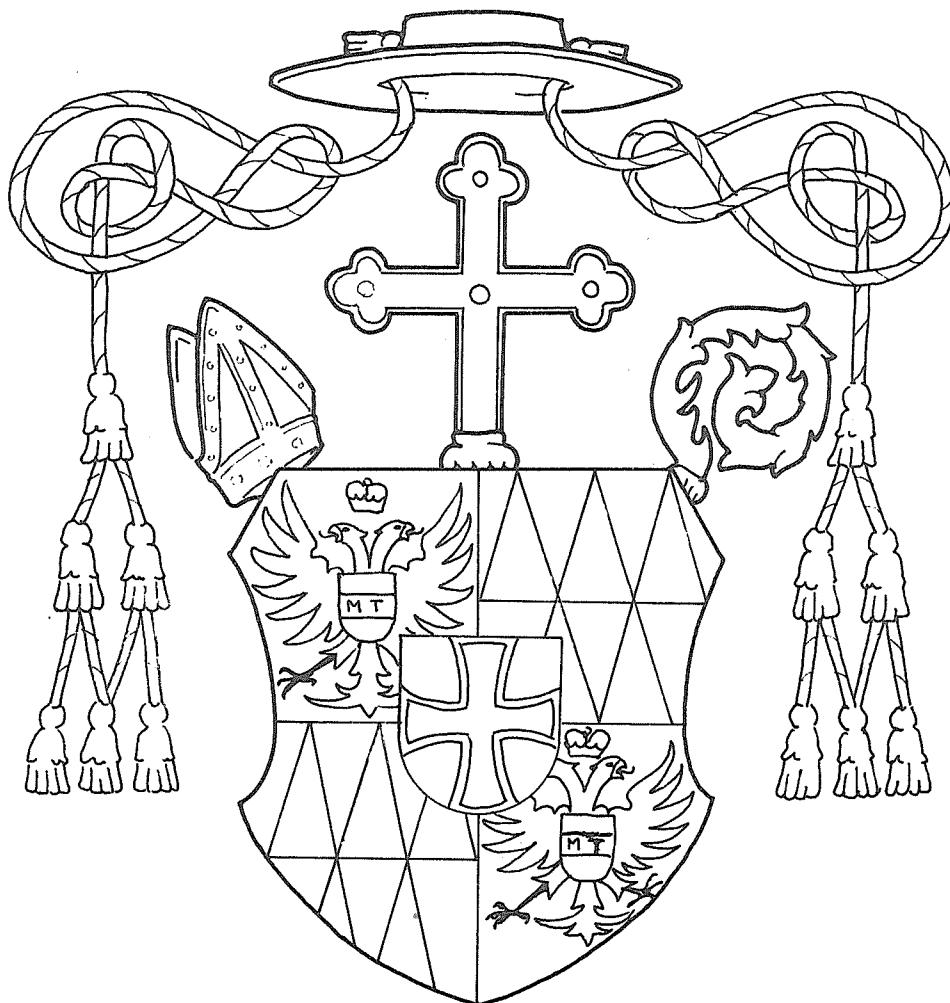
ho kříže a štítku s orlicí.

Otázkou je, zda Klein znak v této podobě skutečně užíval, nebo zda se jedná pouze o nerealizovaný návrh. V celé pozůstalosti jsme nenalezli ani jediný doklad užití osobního znaku v hlavičkách úředních písemností nebo na razítkách, ať již v popisované variantě, nebo v podobě udávané Zelenkou. Naopak, jako brněnský biskup užíval Klein úředních papírů s prostou nápisovou hlavičkou; písemnosti vydávané z titulu Řádu německých rytířů mají většinou slepotiskové razítko se znakem řádu nebo s obyčejným znakem velmistra. Výše zmínovaná kresba je sice jasným dokladem snah o zavedení Kleinova osobního znaku v době jeho brněnského episkopátu, avšak ten byl zřejmě v praxi prezentován jen velmi sporadicky. V této souvislosti je zajímavá skutečnost, že např. Robert Schälzky, po krátkém funkčním období Paula Heidera, Kleinův nástupce ve funkci velmistra Řádu německých rytířů, osobní znak měl a běžně jej v úředním styku užíval.³⁾

Poznámky:

- 1) A. Zelenka, Die Wappen der böhmischen und mährischen Bischöfe, Regensburg 1979, s. 287-288. Tam i podrobné údaje ke Kleinovu životu, z něho pro potřeby tohoto příspěvku pojmenováváme: Naroden 25.10.1866 v Ryžovišti, vysvěcen 1890 v Innsbrucku, 19.10.1916 jmenován brněnským biskupem, 30.4. roku 1923 zvolen velmistrem Řádu německých rytířů, 4.1.1926 rezignoval na brněnské biskupství, 9.3.1933 zemřel v Bruntále jako velmistr a titulární biskup sienský.
- 2) SOA Opava, Velmistr řádu německých rytířů v Opavě, inv. č. 14, kart. 1-6.
- 3) Tamtéž, inv. č. 16, kart. 8 - 16. Schälzky užíval štit čtvrtce-ný velmistrovský křížem, v 1. a 4. stříbrném poli černý heroltský kříž, ve 2. stříbrném poli zlatý Kristův monogram (XP), ve 3. stříbrném poli zlatý latinský kříž. Na horním okraji štítu položena mitra, za štítem zlatá berla s bílým

sudariem. Štit převýšen černým kloboukem o 6 třapcích na každé straně.

Znak Norberta Kleina

Rodopisné prameny v časopisu Zeitschrift des Deutschen Vereines
für die Geschichte Mährens und Schlesiens - příloha Familien-
forschung 1929 - 1944.

Božena Kyjovská

V rozmezí let 1897 - 1944 vydával Německý spolek pro ději-ny Moravy a Slezska v Brně 4x ročně na solidní odborné úrovni časopis "Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens".¹⁾ Vycházel pochopitelně z německých nacionalistických posic, přesto však pro dnešního genealoga zabývajícího se moravskoslezským občanským rodopisem může být použitelná příloha "Familienforschung", která obsahuje řadu vý-tahů a rozpisů archivních materiálů, jako na příklad abecední jmenný seznam osob, přijatých do brněnského městského svazku za úctyhodné období let 1559-1845. Tako zveřejněné podklady usnadňují pátrání po konkrétních jménech, přispívají k ochraně originálních listin uchovávaných v archivech, na něž se odkazuje a proto přinášíme informace o nich formou soupisu se struč-nou charakteristikou obsahu anebo alespoň s překladem názvu. Podle možnosti uvádíme české varianty místních názvů.

- 1) Dosoudil, Josef: Altbrünner Testamente. (Starobrněnské zá-věti.) 38, 1936, č.2, s.7-8. (Listiny ze Starého Brna ze 16.-17.stol. uložené v SOA²⁾, přepis jmen s uvedením roku).
- 2) Dosoudil, Josef: Auszug aus dem Lahrenregister von Alt-Schallersdorf. (Výtah z lánového rejstříku ze Starého Šal-dorfu.) 38, 1936, č.1, s.1-2.
- 3) D. (= Dosoudil, Josef): Auszüge aus dem Grundbuch vom Krumm-wasser. (Výtahy z pozemkové knihy z Křivé Vody). 38, 1936, č.4, s.1-3. (Převod nemovitého majetku s uvedením jména kupce i prodávajícího, roku a rozlohy.)
- 4) Dosoudil, Josef: Auszüge aus südmährischen Lahrenregistern. (Výtahy z jihomoravských lánových rejstříků.)

- 35, 1933, č.1, s.2-3 (předměstí Mohelnice); č.2/3, s.10-12 (Pobučí, Lukavec, Řepová, Květín), č.4, s.17-19 (Jaroslavice, Olkowitz); 36, 1934, č.1/2, s.1-2 (Valtrovice, Grillovitz, Jaroslavice); č.3, s.11-14 (Hrádek, Čule, Micmanice); č.4, s.17-21 (Mark Tracht - panství Mikulov, Horní Věstonice, Pouzdřany); 37, 1935, č.1/2, s.1-2 (Waldendorf, Rájec, Říčky).
- 5) Dosoudil, Josef: Die Brünner Bürgereraufnahmen 1559-1845. (Přijímání za měšťana v Brně).
31, 1929, č.2, s.13-16 (A,B)(Začátek) - 39, 1937, č.4, s.25-28 (W,Z)(dokončení). (Rozpis záznamů z pěti knih uložených v SOA, uspořádáno abecedně, u některých jmen připojeno odkud nový občan přišel, jeho zaměstnání, rok, měsíc a den přijetí.)
- 6) Dosoudil, Josef: Familiengeschichtliches Material in den Gerichtsakten. (Rodopisný materiál v soudních aktech Brna.) 31, 1929, č.1, s.6-7.
- 7) Dosoudil, Josef: Heiratsverträge im Archive des F.Collalto. (Svatební smlouvy z archivu F.C. v SOA)
38, 1936, č.1, s.7-8. (Chronologicky uspořádaný předpis.)
- 8) D.(= Dosoudil, Josef): Heiratsverträge in der Rogendorfer Sammlung im Landesarchive in Brünn. (Svatební smlouvy v R.sbírce v SOA.)
38, 1936, č.3, s.1-2.
- 9) Dosoudil, Josef: Verlassensschaftsakten im Brünner Stadtarchive. (Pozůstalostní spisy v brněnském městském archivu.) 43, 1941, č.1, s.1-8 (začátek) - 46, 1944, č.3, s.17-20 (dokončení u písmene K) (Uspořádáno abecedně podle jmen s uvedením povolání, kolika let se dožil, manželka, eventuelně další příbuzní.)
- 10) Hofmann, Stefan: Familiennamen aus Ober-Wisternitz, wie sie von 1640 bis 1780 in dortigen Matriken vorkommen. (Rodinná jména z Horních Věstonic vyskytující se v tamních matrikách.)
42, 1940, č.2, s.3-8; č.3, s.1-8; č.4, s.1-2.

- 11) Reuter, Hans: Alt-Zlabingser Familienforschung. (Rodopisná bádání Slavonic.)
31, 1929, č.1, s.3-6 (začátek) - 33, 1931, č.1, s.1-6
(dokončení). (Rodopisné prameny z brněnských a telčských archivů s výpisem jmen.)
- 12) Rettzer, Hans: Ein Nachtrag zur Zlabingser Namen- und Familienforschung. (Dodatek k bádání o jménech a rodinách ve Slavonicích.)
34, 1932, č.3, s.17-20. (Akta o příjmu a vydání při stavbě kostelní věže r.1503-1549 s přehledem jmen a povolání.)
- 13) Röder, Julius: Das "Eheberednuss Buch Bey dem Städtel Braunseüffen". (Eine wertvolle familiengeschichtliche Quelle des mährisch-schlesischen Gebirgslandes 1658-1714.)
(Kniha svatebních úmluv městečka Brunzejfu.)
33, 1931, č.2, s.9-14; č.3, s.17-20; č.4, s.25-28; 34, 1932,
č.1, s.1-4; č.2, s.9-11. (Abecední přehled jmen obou snoubenců, povolání, odkud pocházejí, jména otců, rok a folio záznamu.)
- 14) Röder, Julius: Die "Inventaria indicialia" oder gerichtlichen Inventare des Olmützer Stadtarchivs. (Eine hervorragende kultur- und familiengeschichtliche Quelle.) ("Inventaria indicialia" neboli soudní inventáře olomouckého státního archivu.)
40, 1938, č.1, s.1-8 (začátek) - 41, 1939, č.3, s.5-8
(dokončení, č.4 chybí). (Inventáře zhotovené po úmrťích byly přepsány též do těchto knih; doklad životního stylu, řemesla, kultury.)
- 15) Sloschek, Erich: Auszüge aus den Lahnenregistern. (Výňatky z lánových rejstříků.)
37, 1935, č.3/4, s.9-12. (Mor. Krumlov); č.4, s.1-3 (Miroslav).
- 16) Sloschek, Erich: Die Brünner Schwarzfärberzunft. (Brněnský barvířský cech.)
36, 1934, č.3, s.9-11. (Uspořádáno dle let a jmen.)
- 17) Sloschek, Erich: Kromauer Bürgernamen aus dem Waisenregi-

- strum 1565. (Krumlovská měšťanská jména ze sirotčího rejstříku.)
36, 1934, č. 1/2, s. 2-5 (Uspořádáno chronologicky.)
- 18) Sloschek, Erich: Kromauer Bürgernamen 1596-1675. (Jména krumlovských měšťanů.)
35, 1933, č. 1, s. 1-2; č. 2, s. 9-10. (Seznam jmen dle různých pramenů.)
- 19) Sloschek, Erich: Kromauer Ehepakten- und Testamentenbuch 1692-1790. (Krumlovské svatební smlouvy a závěti.)
39, 1937, č. 1, s. 1-3. (Jména a data.)

Poznámky:

- 1) původně Zeitschrift des Vereines für...
- 2) SOA = Státní oblastní archiv v Brně

Erb Cerroniů.

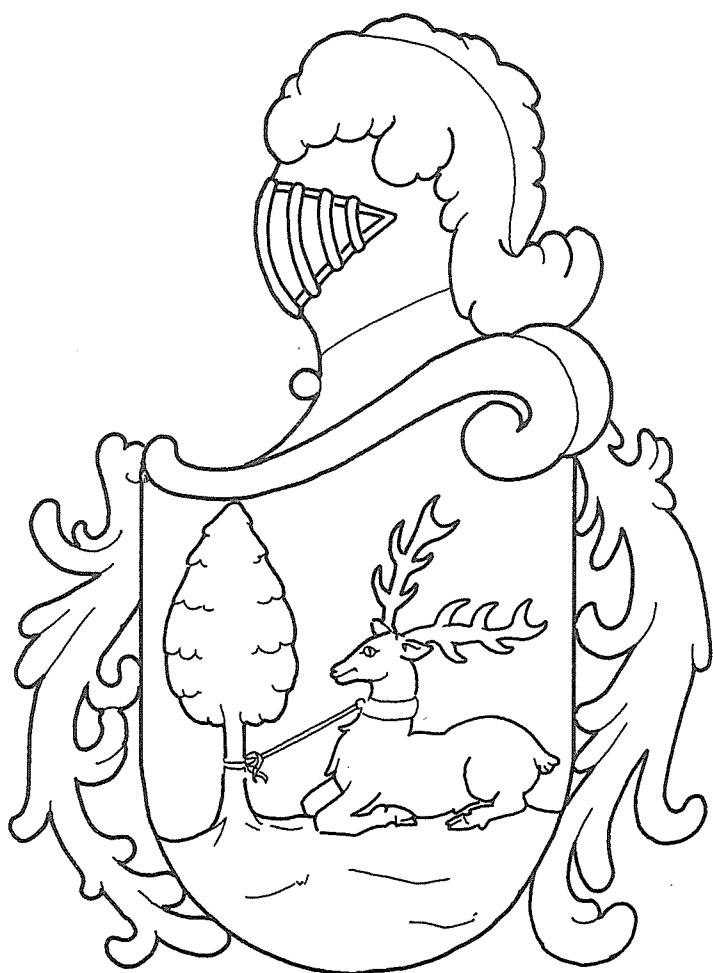
Jiří Hanáček

Mezi nejvýznamnější moravské osobnosti přelomu 18. a 19. století patří bezesporu Jan Nepomuk Petr Maria Cerroni. Jeho jméno je známo nejen všem archivním pracovníkům a historikům, ale i laickým zájemcům o vlastivědu, heraldiku a všechny historické památky.

Narodil se 15.5.1753 v Uherském Hradišti, po soukromých studiích a absolvování jesuitského gymnasia, na němž dosáhl r. 1771 titulu magistra, pokračoval ve studiích theologie a práva. Roku 1780 vstoupil do státních služeb ve Vídni, roku 1784 přešel jako sekretář kamerálního a hospodářského ředitelství na Moravu. Zde se zúčastnil prací při rušení moravských klášterů a při regulaci pozemkové daně. Roku 1789 byl jmenován sekretářem moravského gubernia. Všechn svůj volný čas věnoval sepisování vlastivědných prací a shromažďování dokumentace. V uznání zásluh byl roku 1813 jmenován řádným přísedicím Hospodářské společnosti a roku 1822 konservátorem Františkova musea v Brně.

Vytvořil rozsáhlou sbírku archiválií, která obsahovala stovky rytin, obrazů, mincí, pečetí, starých tisků, map a hlavně 135 vlastních a 413 cizích rukopisů. Zemřel v Brně dne 3.9.1826. Jeho sbírka je dnes uložena v brněnském Státním oblastním archivu.
1)

Významem Cerroniho pro Moravu se zabývala již řada autorů. Za skutečně stěžejní práce však můžeme považovat pouze studie B. Dudíka a Ch. d'Elverta,²⁾ z nichž pak další autoři vycházejí. Teprve nejnovější doba přinesla další dva zásadní příspěvky, které se obírají zejména okolnostmi vzniku a osudu Cerroniho sbírky.³⁾ Avšak ani tyto, ani řada dalších příspěvků a dílčích zpráv si dosud nepovšimly podoby Cerroniovského erbu.

JIRIX

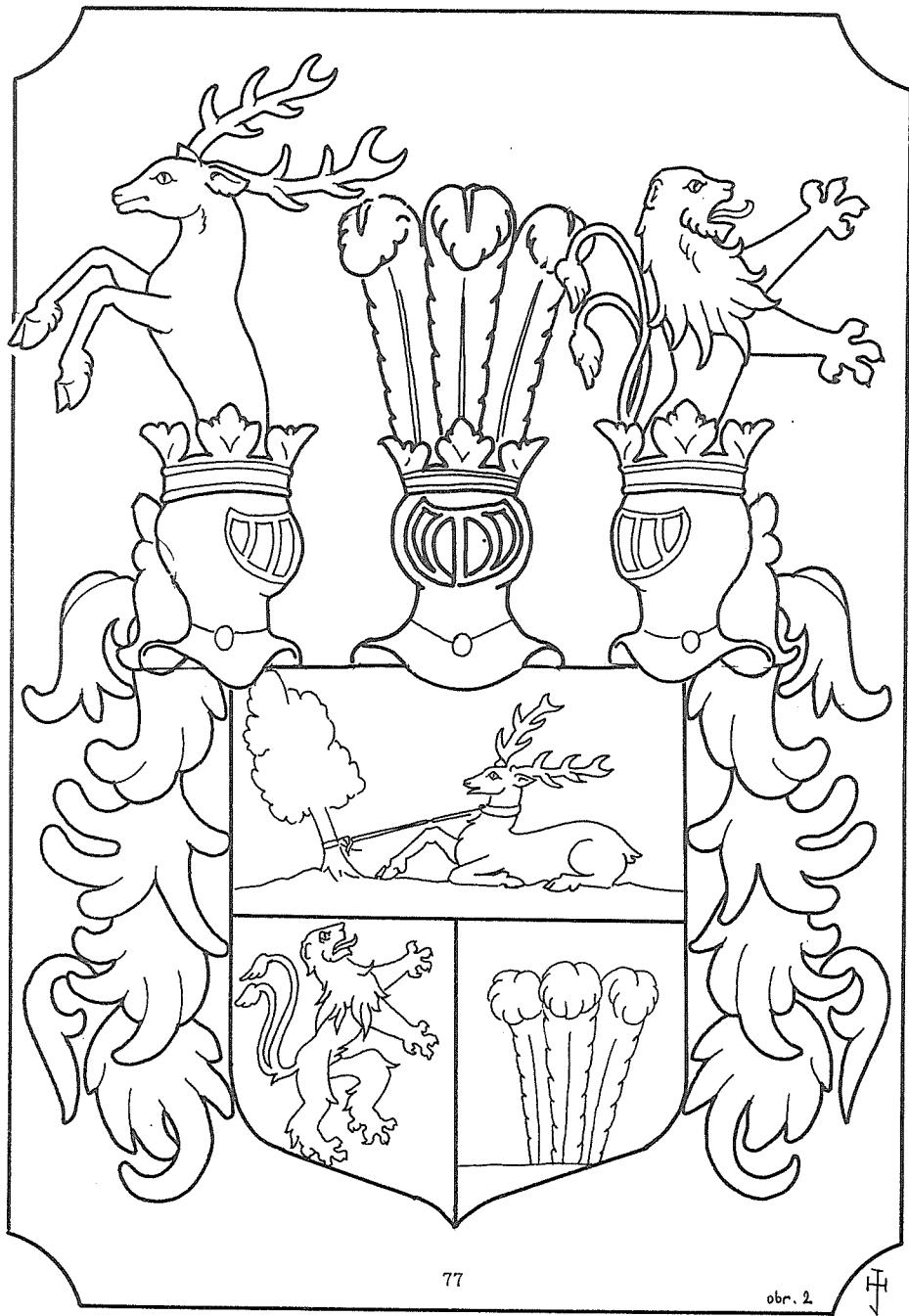
Cerroniové byli starou italskou rodinou, jejíž jedna větev se v polovině 18. století usadila na Moravě. Rodové vztahy nám nejvěrohodněji zachoval v rukopisných poznámkách právě Jan Petr Maria Cerroni; tyto spolu s některými dalšími rodinnými doklady jsou součástí knihy *Familia Cerronianus*.⁴⁾

Rodokmen zde naznačený,⁵⁾ počíná pradědem našeho Jana Petra - Jakubem Cerronim z Bergama, usedlým od roku 1679 v Terstu a končí posledním členem rodu Františkem Xaverem, zemřelým roku 1810. Mimo to je zde zachyceno rodové napojení a pokračování po ženské linii u rodu Czikanů. Rodokmen uvádíme v příloze.

Pro tuto studii jsou však nejzajímavější tři barevné miniatury zachycující podobu rodového erbu Cerroniů. Jde o tři lístky o rozměrech 5 x 4 cm ze šedivého papíru, vlepené na samostatných listech knihy, na nichž jsou barevně provedeny erby.

Nejjednoduší z nich se nalézá na f. 42. Ve stříbrném štítu na zeleném trávníku stojí vlevo přirozený listnatý strom, k němu přivázáný modrým provazem ležící hnědý jelen. Na štítu turnajská přilba přikrytá splývajícím pštrosím perem. Po stranách štítu stylisovaná přikryvadla s červeným podložením, pod erbem letopočet gotickým písmem 1449. (Obr.1)

Druhou variantu erbu najdeme na f. 45. Štit je dělený, v dolní polovině polcený. Horní polovina stříbrná, v ní na zeleném trávníku vpravo přirozený listnatý strom, k němu modrým provazem přivázáný ležící červený jelen. V pravém červeném poli dolní poloviny zlatý dovnitř hledící dvouocasý lev, vlevo ve stříbrném poli na zeleném trávníku 3 pštrosí pera - zlaté, červené, zlaté. Na štítu 3 korunované turnajské přilby s klešnoty. Na střední tři pštrosí pera - červené mezi zlatými, na pravé rostoucí červený jelen vpravo hledící, na levé rostoucí zlatý dvouocasý lev hledící vlevo. Po stranách stylisovaná přikryvadla červeno - modro - zlatá. Na stuze pod erbem nápis *die Cerroni Patricij im Rom.* (Obr.2)

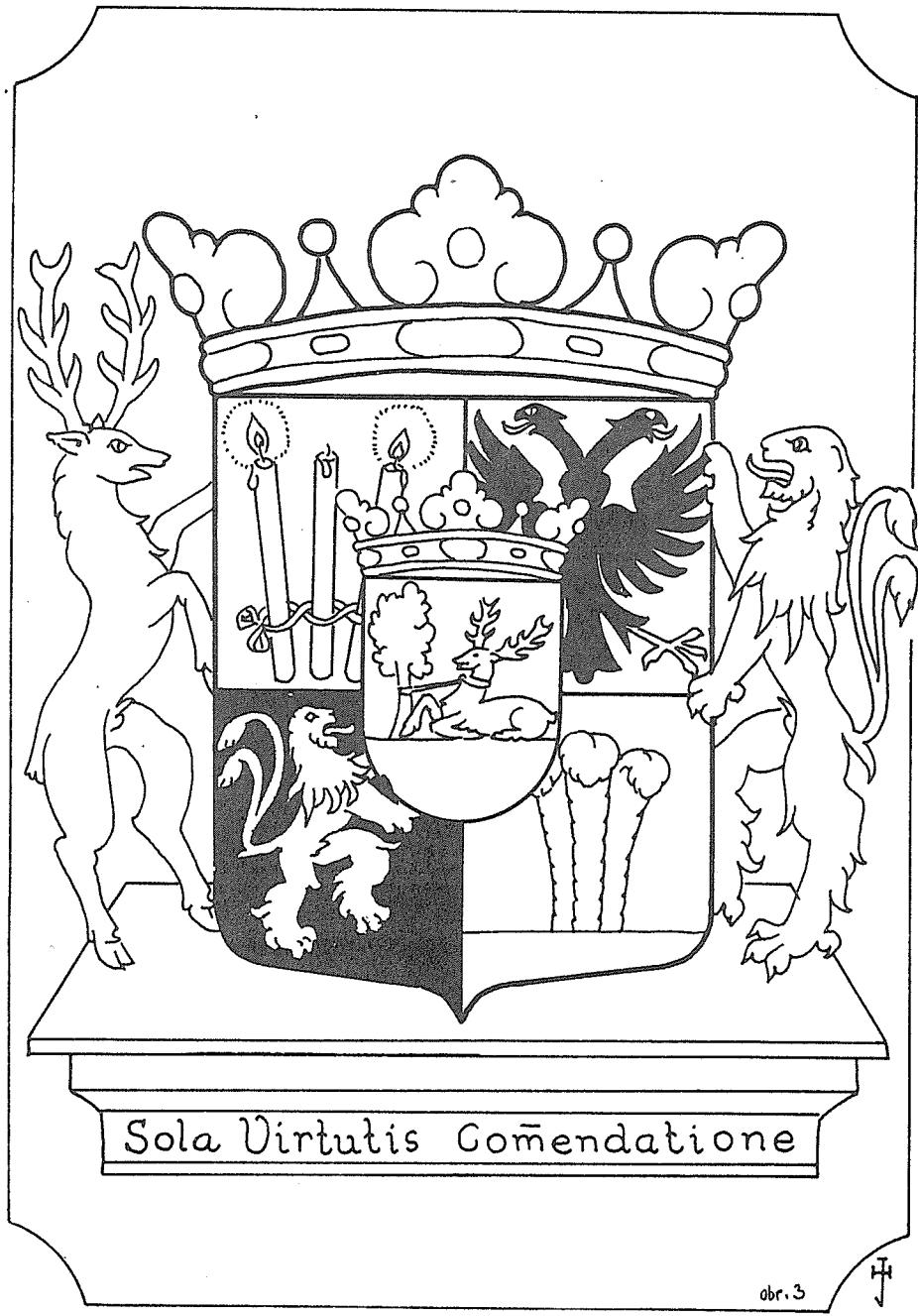

Poslední varianta Cerroniovského erbu je vlepena na f. 40: Čtvrcený štit se středním štítkem stříbrným, v něm na zeleném trávníku upravo přirozený listnatý strom, k němu modrým provazem přivázaný ležící červený jelen. Na štítku listová koruna. V 1. modrému poli 3 bílé svíce svázané červenou stuhou, prostřední zhasnutá, krajní hořící. Ve 2. zlatém poli černý orel, ve 3. černém poli dovnitř hledící zlatý dvojocasý lev, ve 4. stříbrném poli na zeleném trávníku 3 pštrosí pera - zlaté, červené, zlaté. Na štitu listová koruna, štitonoši červený jelen a zlatý dvouocasý lev. Erb stojí na podstavci, na jeho hraně deviza Sola Virtutis Comendatione. (Obr.3)

Všechny tři malby můžeme zařadit do 2. poloviny 18. století již zcela zřetelnými znaky úpadku heraldického vkusu. Vyplývá to zejména ze stylisace přikryvadel, která se již ani nesmá žít evokovat ilusi zřaseného pruhu látky, ale vytvářejí pouze dekorativní rámcem štítu bez jakékoliv logiky v jejich tinkturách. Zcela proti všem zákonitostem nevycházejí z korun na přilbách, ale nepochopitelně "visí" ve volném prostoru. Zvířata v klenotech krajních přileb ná obr.2 hledí do stran, což samo o sobě je značně neobvyklé, i když ne zcela vyloučené, avšak na opačnou stranu směřující přilba působí přinejmenším rušivě. Totéž se dá říci o zavěšení monile na přilbách.

Autorem všech miniatyr byl pravděpodobně jediný malíř průměrného výtvarného projevu, který občas projevil málo heraldického vkusu.
6)

Vzájemným srovnáním maleb můžeme dojít k rekonstrukci úplného erbu Cerroniů. Na všech třech miniatyrách se objevuje figura ležícího jelena připoutaného ke stromu, u složených erbů položená do hlavy štítu nebo středního štítku, tedy na čestných místech a jde tudíž zcela evidentně o rodový znak. Drobné odchylky v jednotlivých ztvárněních jako je barva provazu, či položení jelena s oběma předníma nohami podsunutýma nebo jednou pokrčenou, nejsou podstatné a spadají do povolené tvůrčí stylisace výtvarníka. Rovněž barva zvířete, hnědá

obr. 3

nebo červená, spolu korespondují. Nápis pod erbem č. 2 napovídá, že Cerroniové byli původní patricijskou římskou rodinou. Marně jsme však jejich erb hledali v soudobém heraldickém sborníku římské šlechty.⁷⁾ Naproti tomu však musíme přiznat, že heraldických kompendií italské provenience je v našich archivech a knihovnách jen velmi poskrovnu, takže uvedené negativní zjištění nemusí mít zásadní význam. Mimo to nelze přehlédnout, že předek naší známé moravské větve pocházel z Bergama, rodina sama k nám přišla z Terstu; je tedy zřejmé, že její jednotlivé větve se pohybovaly po celém území dnešní Itálie, v řadě samostatných státečků, svobodných měst a území, která velmi často měnila své panovníky.

Velmi zajímavé je 1. pole erbu č. 3, které s největší pravděpodobností je úzce a interně osobní. Spojení tří svící symboluje rodinný svazek, z něhož zhasnutá svíce znamená zemřelého člena rodiny. Může však být též znamením některého z volnomyšlenkářských bratrstev, kterými se v 2. polovině 18. století Evropa jen hemžila. Žel, nelze erb přisoudit konkrétnímu členu Cerroniů, což by pomohlo v objasnění této heraldické figury. Druhé pole štítu u téže malby – černý orel ve zlatém poli – signaluje příslušnost rodiny k přívržencům císaře Svaté říše římské, třebaže takové pole se obvykle kladlo do hlavy štítu.⁸⁾ Zbývající dvě pole se lvem a pštrosími perami opakují u obou variant složeného erbu. Jde však o figury natolik užívané, že jejich zařazení postrádá spolehlivý podklad.

Snad stojí za povšimnutí, že erby italské šlechty většinou mají jen jedno pole, složené erby jsou poměrně vzácné a nacházíme je obvykle až u vysoké šlechty. Cerroniovské erby o několika polích spíše ukazují na praktiku středoevropskou, uplatňovanou zejména panovníky Habsburského domu, hlavně koncem 16. a v průběhu 17. století. Mezi panovnickými nobilitacemi však tato rodina zachycena není.⁹⁾

V posuzování původu erbu nám málo pomůže i datace pod jednou kresbou 1449. Třebaže věříme ve starobylost této patricijské rodiny¹⁰⁾, přece jenom uvedený letopočet se nám

zdá poněkud odvážný. Rodový znak jelena připoutaného ke stromu má totiž příliš obecných figur, než aby mohl vzniknout v polovině 15. století, třebaže bereme v úvahu určitý časový posun jihoevropské heraldiky proti našim zvyklostem. Ani pero ležící na přilbě pak nepřipomíná klenot v běžném heraldickém smyslu, i když máme stále na mysli některé odchylky italské heraldiky, zejména v omezenějším používání přileb, korun a klenotů, bez nichž podle našeho pojetí není rodový erb úplný. ll)

O praktickém užití některého z popsaných rodových erbů jsme nenalezli zprávu. Sám Jan Petr Maria nikdy neužil ani ve své korespondenci ani na jiném místech listinného materiálu svých sbírek otisk typáče s podobným heraldickým motivem. Přitom nemůžeme předpokládat, že by se užívání rodového erbu vyhýbal; ždný badatel, který se problematikou šlechty zabývá

tak hluboce jako J.P.Cerroni, jistě neopomine zdůraznit svou příslušnost k této třídě, je-li prokazatelná. A tu se vtírají otázky.

Nebyla důvodem tohoto "přehlížení" nejistota, zda má právo užívat tento erb, zda jeho udělení má zákonnou historickou oporu? Nenalezl snad J.P.Cerroni spolehlivý důkaz o svém šlechtickém původu? Soustředil se natolik na problematiku své moravské vlasti, že mu nezbyly síly na pátrání po svých italských předcích? Či snad přece jen jako volnomyšlenkář zavrhoval šlechtu jako překonaný společenský jev?

*Ex Bibliotheca
Ioannis Petri Cerroni
S.C.R.A.M. Secretarii.
ad Regium Moraviae
et Silesiae Gubernium*

Zatím na tyto otázky neznáme odpověď. Faktem zůstává, že Jan Petr Maria na svých knižních vlastnických značkách, kde bychom erb měli najít v prvé řadě, heraldický motiv nepoužil.¹²⁾ Jeho ex libris tvoří kamenný podstavec, na jehož čelní ploše jsou zdobená vzájemně propletená písmena JPC monogramu Cerroniho, která svírá ve spárech vzlétající orlice. Na postavci stojí busta ženy s nápisem ASPASIA.¹³⁾ (obr.4)

I když zcela prokazatelně tedy erby, které jsme popsali a reprodukovali, patří rodině Cerroniů, nelze zatím prokázat přímou návaznost mezi nimi a osobou J.P.Cerroniho. Nicméně otázka vztahu tohoto význačného Moravana k heraldice je nato-lik zajímavá, že se k ní v budoucnu ještě vrátíme.

ilustrace v textu autor

Poznámky:

- 1) Státní oblastní archiv Brno, fond G 12 - Cerroniho sbírka.
- 2) Beda Dudík, J.P.Ceroni's Handschriften-Sammlung. Mährens Geschichts - Quellen I., Brünn 1850. Christian d'Elvert, Historische Literatur - Geschichte von Mähren und Oesterreichisch - Schlesien, Brünn 1850.
- 3) Jaromíra Čoupková, K výročí J.P.Cerroniho. In: Slovácko, roč. 1972, s. 42 - 54. Mojmír Švábenský, G 12 - Cerroniho sbírka I. stol. - 1845. Inventáře a katalogy fondů SOA v Brně č. 26, svazek I. - III., Brno 1973.
- 4) SOA Brno, G 12, inv. č. 344, Cerr II č. 246.
- 5) Tamtéž, f. 9, 10. Přetiskl M. Švábenský, l. c.
- 6) Na př. u erbu č. 2 modrou lícní stranu přikryvadel opatřil stříbrnými tečkami či skvrnami.
- 7) Armario della Nobilita di Roma 1701, Archiv Národního muzea v Praze, sign. III. A 8.
- 8) Srovnej např. Carl Alexander von Volborth, Heraldik aus aller Welt in Farben, Berlin 1973, s. 133.
- 9) K.F. v. Frank zu Döfering, Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsches Reich und die Oesterreichischen Erblände,

- bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum Alösterreichischen Adels - Lexikon 1823 - 1918. Bd.I ., Schloss Senftenegg 1967.
- 10) Patricijové byli nejnižším stupněm v hierarchii italské šlechty, přibližně na úrovni našeho prostého šlechtictví.
- 11) Např. Jacopo W. Imhof, Genealogia viginti illustrum in Italiae familiarum, vyd. 1710. - P. J. Spener, Theatrum nobilitatis Europeae.
- 12) Otiskl např. Antonín Dolenský, Sbírka knižních značek, Praha 1923, č. 29.
- 13) Aspasie = postava z řecké mytologie, milenka Periklova.

Jakub Cerroni z Bergama od 1679 v Terstu
+ 13.8.1705
manž. Flordiliga de Leo z patricijského

Bernard S.J. German O.Cap.

František
probošt kláštera
v Traburgu

Jakub Arnošt von Cerroni
rakouský guberniální rada
+ 24.12.1777
mž. Anna Josefa von Bendl

Maxmilián Emanuel von Cerroni
vnitrorakouský zemský rada
+ 8.3.1802
mž. Anna von Apostl

Karel Bor. Jiří
obchodník, od 1799 magistrální kancelista
* 24.4.1749 Uh. Hradiště
+ 12.2.1812 tamtéž
mž. Tereza von Pográny
+ 29.10.1806 Uh. Hradiště, 48 let

František Xaver v. Cerroni Kajetán
* 1787 + 19.4.1810
ult. fam. této větve

Jan Nep. Ladislav
* 20.6.1788 Uh. Hradiště
+ 26.10.1813 ve špitálu
v Altenburgu po zranení
jako nadporučík

rodu terstského + 1698

◀ Petr Antonín von Cerroni Karel Bromejský
od 1674 ve Štýrsku, vice- * 4.11.1674 v Osteno
kanclér a tajný rada + 13.12.1752 jako měšťan
+ 22.7.1742 mž. Angelika Bleni + 1743
mž. Maria Magdalena v. Katharin

◀ | Petr Dominik Cerroni
* 27.9.1708 v Osteno
+ 7.3.1774 v Uh. Hradišti
mž. 29.5.1748 Barbora Viktorie
Freyová * 3.2.1723 v Uh. Hradišti

◀ Michael (Petr) Josef Jan Nepomuk Kateřina Viktorie
* 29.9.1750 Uh. Hrad. Petr Maria * 23.4.1756
+ 26.1.1752 tamtéž * 15.5.1753 mž. 25.6.1776 Uh. Hrad.
+ 3.9.1826 Brno Jan Czikan, starosta
Brna + 16.11.1821

◀ | Czikanové
Marie Tereza Anna Barbara Tereza Jan Nepomuk Jan Jakub
Kateřina * 12.5.1777 + 1.5.1799 Jindřich
* 16.10.1759 Uh. Brno 3/4 roku stár * 10.7.1789
Hradiště + 10.6.1855
mž. Richter

Brněnský malíř František Hlavica a jeho rod.

Adolf B.Král

Výstava obrazů a kreseb akad. malíře Františka Hlavici, dlouholetého profesora kreslení brněnské techniky, instalovaná v r. 1986 pod názvem Pocta Františku Hlavicovi, je zatím jen skromnou připomínkou jeho přínosu českému výtvarnému umění. Obrazy, instalované v sále Besedního domu v Brně-Králově Poli, jen ve zkratce připomínají rozumné dílo umělcovo. František Hlavica, bratr Rudolfa a Emila, rovněž známých výtvarníků, byl oblíbeným a velmi nadaným žákem prof. Hanuše Schwaigera (1854 - 1912), malíře, který svými fantaskními obrazy a příklonem k nižozemskému umění 16. století tvoří určitou výjimku v českých dějinách umění. Fr. Hlavica však svého učitele na pražské Akademii následoval jen malířským záměrem, nikoliv uměleckým projevem. Od počátku své tvorby byl malíř Fr. Hlavica důsledným realistou především v portrétní tvorbě, která zahrnovala desítky podob oficiálních osobností, avšak i příslušníků vlastní rodiny či charakteristických typů rodného Valašska, které miloval, stejně jako Hanuš Schwaiger, jeho trvalý obdivovatel. Hlavicovy portréty nejsou však statickým záznamem podoby, postihují vnitřní život zpodobňovaných, jejich letoru a promítá se do nich i umělcův vztaží, zvláště u osob jemu blízkých.

Zvláště cenné jsou však jeho figurální komposice, vycházející z génia loci Valašska, důvěrné znalosti krojů a kinetického projevu s tím spojeného. Dnes již zapomínané valašské slavnosti a obřady jsou fixovány v Hlavicově díle s přesností etnografa. Ač regionálně vymezené, mají obecnou platnost. Studijní cesty před první světovou válkou ho přivedly do řady cizích zemí, kde např. ve Španělsku zanechal významnou stopu českého malíře na mezinárodní výstavě v Barceloně v roce 1911, kde získal stříbrnou medaili. Avšak doménou, zvláště

v posledních letech života prožívaného na Valašsku, se stala tato krajina. V díle Fr.Hlavici je Valašsko monumentální krajinou, s vysokými kopci, průzračným horským vzduchem a neopakovatelným koloritem za svítivého slunce i šeru podvečera. Dílo Františka Hlavici a jeho bratrů Emila a Rudolfa stojí tedy za připomínku i formou této genealogické studie, vypracované Dr. Ladislavem Hanákem z Brna.

I.

Předkové z rodu Hlaviců.

Rod Hlaviců byl v Kelči osedlý již v 17. století. Nejstarším známým předkem byl Matouš Hlavica, který se narodil r.1643 a zemřel v Kelči 25.2.1723. Jeho manželka se jmenovala Anna.

Matoušův syn Jan Hlavica se narodil v Kelči 18.5.1670, oženil se tamže 23.10.1695 s Alžbětou, dcerou Jana Haše a jeho manželky Anny (Alžběta se narodila v Kelči 14.10.1675 a zemřela tamže 2.3.1738), a zemřel v Kelči 12.5.1758.

Janův syn Martin Hlavica se narodil v Kelči 11.9.1700 a zemřel tamže 21.11.1760. Jeho manželka Marianna zemřela v Kelči 19.1.1772 ve věku 74 let.

Martinův syn Jakub Hlavica, tkadlec, narodil se 24.7.1732 v Kelči a oženil se tamže 21.11.1763 s Kateřinou Kratochvílovou. Zemřel v Kelči na č.163 dne 10.12.1803 jsa raněn mrtvici.

Rod Kratochvílů pocházel z Kladorub, kde žil na sklonku 17. století Eliáš Kratochvíla. Jeho manželka Anna zemřela 18.12.1712 ve stáří 35 let. Eliášův syn Pavel Kratochvíla se narodil v Kladorubech 3.6.1704, oženil se v Kelči 23.11.1734 s Alžbětou Machačovou a zemřel v Kladorubech 22.4.1772. Jeho dcera Kateřina se narodila v Kelči 17.11.1735, provdala se za Jakuba Hlavicu a zemřela v Kelči na č.249 dne 2.10.1816 na vodnatelnost.

Rod Machačův se přistěhoval do Kelče krátce před r.1709. Václav Machač se narodil r. 1671 a zemřel v Kelči 1.7.1741. Jeho manželka Anna zemřela v Kelči 14.9.1736 ve stáří 60 let. Jejich dcera Alžběta Machačová se narodila 6.8.1709, provdala se za Pavla Kratochvílu a zemřela v Kelči 8.5.1768.

Jakubův syn Josef Tomáš Hlavica se narodil v Kelči 14.12.1765, byl tkalcem a bydlel v Kelči na č.177. Oženil se v Kelči 30.4.1793 s Josefou Mariannou Orlovou a zemřel v Kelči 1.ll. roku 1834 raněn mrtvici.

Rod Orlů přišel do Kelče, když se Jiřík Orel oženil 5.6.1692 s Juditou Minářovou z Kelče. Jego syn Josef Orel se narodil r.1716 a zemřel v Kelči 2.7.1748. Jeho manželka Marianna zemřela v Kelči 3.1.1756 ve stáří 41 let. Josefův syn Jan Orel, pekař, narodil se r. 1738, oženil se v Kelči 29.6.1763 s Barborou Radovou a zemřel v Kelči 23.6.1788 na tuberkulosu. Janova dcera Josefa Marianna Orlová se narodila v Kelči na č.29 dne 15.2.1775 a zemřela tamže 19.10.1836 na střevního raka.

Byla provdána za Josefa Tomáše Hlavicu.

Rod Radů pocházel z Kladorub, kde žil na sklonku 17. století Jiřík Rada. Týž se oženil 20.1. r.1687 s Kateřinou Mašlanovou z Kladorub. Jejich syn Tomáš Rada se narodil 7.10.1702 v Kladorubech, oženil se 22.1.1728 s Rosinou, dcerou Martina Típečky a jeho manželky Evy Molitorové (tito byli sezdáni 24.1.1672, jejich dcera Rosina se narodila 10.3.1705). Tomáš byl pak hrnčířem v Kelči a zemřel tamže 17.6.1755. Jeho dcera Barbora Radová se narodila v Kelči 20.10.1742 a provdala se za Jana Orla.

Synem Josefa Tomáše byl František Hlavica, jenž se narodil v Kelči na č.177 dne 4.7.1806, oženil se 26.11.1830 s Mariannou Perútkovou; byl měšťanem, tkalcem a šenkýřem v Kelči, kde zemřel (na č.236) dne 29.7.1879 na rakovinu žaludku.

Perútkové byli sice starým keleckým rodem, ale některý jejich příslušník se dostal z Kelče do Hranic. Tam žil v 18. století Josef Perútka, měšťan a řezník. Jeho syn Josef Perútka se narodil kolem r.1780 v Hranicích, oženil se v Kelči 3.února 1801 s Josefou Františkou Dobešovou z Kelče; byl šenkýřem na panském šenku v Kelči a zemřel tamže na č.236 dne 5.dubna 1858 stářím. Jeho dcera Mariana Perútková se narodila v Kelči, provdala se za Františka Hlavicu a zemřela v Kelči na č.236 stářím.

Dobešové pocházeli z Posvátna u Kelče. Tam se narodil kolem r. 1679 Jan Dobeš, jenž se oženil 28.1.1705 s Mariannou Kubešovou (narodila se kolem r.1672, zemřela 10.října 1742 v Posvátnu) z Posvátná. Jejich syn Václav Dobeš, krejčí, narodil se 18.9.1705 v Posvátnu, oženil se v Kelči 15.2.1735 s Barborou Obilovou a zemřel v Posvátnu 8.1.1763. Václavův syn Ignác Dobeš se narodil v Kelči na č.81 dne 12.11.1742, byl panským šenkýřem v Kelči a oženil se tamže 8.11.1768 s Mariannou Hlavicovou; zemřel v Kelči 6.1.1806 na horečnatou nemoc. Ignácova dcera Josefa Františka Dobešová se narodila v Kelči 20.2.1780, provdala se za Josefa Perútku a zemřela v Kelči na č.236 dne 22.3.1866 stářím.

Rod Obilů pocházel z Neměti, kde žil na počátku 18.století Jiří Obila, jehož manželka Marianna zemřela 1.3.1758 ve věku 62 let. Jejich dcera

Barbora Obilová se narodila v Neměticích 18. září 1705, provdala se za Václava Dobeše a zemřela 22. února 1795.

Z rodu Hlaviců známe nejprve Josefa Hlavicu a jeho manželku Kateřinu, kteří žili v Kelči na počátku 18. století. Jejich syn Josef Hlavica se narodil v Kelči 6. března 1708, oženil se v Kelči 29. ledna 1734 s Mariannou Říhovou a zemřel 24. března 1802 v Kelči na ztvrzenutí jater. Jejich dcera Marianna Hlavicová se narodila v Kelči 7. února 1745, provdala se za Ignáce Dobeše a zemřela v Kelči 6. října 1825 stářím.

Říhové pocházeli z Kelče, kde žil na počátku 18. století Jiří Říha. Jeho dcera Marianna se provdala za Josefa Hlavicu.

Františkův syn František Petr Hlavica se narodil v Kelči 15. října 1831, byl měšťanem a šenkýřem v Kelči, kde se oženil 4. června 1851 s Johannou Pustějovskou. Zemřel v Holešově 14. června 1916; jeho pozůstatky byly převezeny do Kelče a pohřbeny v rodinné hrobce.

Jeho syn František Jan Hlavica se narodil v Kelči na č. 23 dne 27. ledna 1859. Byl řezbářem na Vsetíně a oženil se tamtéž 31. července 1884 (tehdy bydlel ve Vsetíně na č. 343) s Annou Slováčkovou. Zemřel na Novém Hrozenkově v září 1938 na arteriosklerozu a pohřben byl na Vsetíně. Jeho děti byly:

1. František Hlavica, narozen 23. ledna 1885 na Vsetíně v č. 151/133. Zemřel 16. 7. 1952 v Brně
2. Emil Hlavica, narodil se na Vsetíně 28. dubna 1887 v č. 151, oženil se 11. září 1918 ve Velkých Karlovicích s Annou Valchářovou, zemřel 7. 4. 1952 v Brně
3. Vincencie Hlavicová, narodila se na Vsetíně v č. 424 dne 6. dubna 1889, provdala se 18. května 1924 na Vsetíně za Josefa Vyš-

- kovského, obchodníka na Vsetíně, zemř. 2.1.1972 ve Vsetíně.
4. Eugen Hlavica, narodil se 16. ledna 1893 na Vsetíně č. 49 a zemřel tamže 15. června 1893 na zánět průdušek
 5. Eugen Josef Hlavica, narodil se na Vsetíně č. 49 dne 18. března 1895, oženil se v Brně-Zábrdovicích 6. dubna 1935 s Alžbětou Králíkovou, zemřel 21.4.1967 v Brně
 6. Rudolf Hlavica, narodil se 5. dubna 1897 na Vsetíně č. 326, zemřel 3.6.1971 v Brně
 7. Marie Terezie Hlavicová, narodila se 1. května 1901 na Vsetíně č. 390, provdaná za Jana Šteffka, dentisu, zemřela 1.1.1980.

II.

Předkové z rodu Pustějovských.

Pustějovští byli rodem mlynářským. Nejstarším známým předkem byl Václav Pustějovský, jehož manželka slula Marianna. Nepodařilo se však zjistit, na kterém mlýně byli. Jejich synem byl Jan Pustějovský, jenž se narodil r. 1739 a usadil se na mlýně v Babicích u Kelče č. 3. Oženil se v Kelči 21. listopadu 1773 s Apolenou Cvikovou z Nemětic a po její smrti s Terezií Mikoláškovou. Zemřel v Babicích 31. února 1819 sešlostí věkem. Janovým synem z druhého manželství byl Jan Pustějovský, jenž se narodil v Babicích na č. 114 dne 24. srpna 1791 a přejal od otce babický mlýn. Oženil se s Johannou, dcerou Kašpara Klause, sládkou v Čtyřiceti Lánech u Svitav (tato zemřela v Babicích na č. 3 dne 8. září 1857 ve stáří 63 let na vodnatelnost). Jan Pustějovský zemřel v Babicích na č. 3 dne 12. dubna 1841 na zánět střev. Jeho dcera Johanna Pustějovská se narodila 17. září 1828 a provdala se za Františka Petru Hlavicu.

III.

Předkové z rodu Slováčků.

Slováčkové pocházeli z Lověsic, kde na počátku 18. století hospodařil na gruntě Jakub Slováček. Jeho syn Pavel Slováček se narodil v Lověsicích, oženil se v Přerově 1. února 1740 s Annou Koblihovou, přestěhoval se do Přerova, kde držel grunt č. 45 na Šířavě a zemřel tamže 10. března 1784 stářím.

Koblihové byli selským rodem v Přerově. Zde se připomíná nejprve Jiří Kobliha, jenž se oženil jako vdovec 19. října 1711 s Annou, dcerou Jana Břežiny. Současně žil v Přerově Václav Kobliha, snad syn Jiřího, který se oženil v Přerově 17. ledna r. 1711 s Magdalénou Šimkovou (tato se narodila v Přerově 25. října 1691 a zemřela tamže 12. března 1768). Jejich dcera Anna Koblihová se národila v Přerově 28. dubna 1721, provdala se nejprve za Jakuba Skřečka a po jeho smrti za Pavla Slováčka; zemřela v Přerově 11. ledna 1779 na vodnatelnost.

Z rodu Šimků Matouš Šimek se narodil r. 1642 a zemřel v Přerově 25. července 1722. Jeho manželka Ludmila se narodila r. 1656 a zemřela v Přerově 22. října r. 1726. Dcera Jiřího Magdalena Šimková se narodila v Přerově 25. října 1691, provdala se za Václava Koblihu a zemřela 12. března 1768.

Pavlův syn Václav Slováček se narodil v Přerově 15. srpna 1745, přejal od otce grunt č. 45 na přerovském předměstí Šířavě a oženil se v Přerově 8. února 1774 s Barborou Skybovou; zemřel v Přerově 23. ledna 1808 na tuberkulosu.

Skybové byli rovněž sedláky. Martin Skyba se narodil r. 1666 a zemřel v Přerově 22. ledna 1722. Jeho manželka slula Markéta. Syn Martinův Jiří Skyba se narodil r. 1695 a oženil se 13. 6. 1713

s Kateřinou Stašovou; vyženil Stašovský grunt na předměstí Šířavě. Zemřel v Přerově 2. května 1758.

Syn Jiřího Václav Skyba se narodil v Přerově 27. září 1725 a oženil se v Přerově 27. ledna 1750 s Mariannou Kočí. Hospodařil na otcovském gruntě na Šířavě, kde zemřel 21. října 1779 na zápal plic. Václavova dcera Barbora Skybová se narodila v Přerově 2. prosince 1755, provdala se za Václava Slováčka a zemřela v Přerově 27. března 1791.

Rod Stašů sedlačil na Šířavě. Jan Staša se narodil r. 1658 a zemřel 28. prosince 1718; jeho manželka byla Magdaléna. Jejich dcera Kateřina Stašová se narodila v Přerově 20. srpna 1692, provdala se za Jiřího Skybu a zemřela v Přerově 8. prosince 1751.

Rod Kočích pocházel ze Želatovic, kde žil na sklonku 17. století Tomáš Kočí s manželkou Dorotou. Jeho syn Matouš Kočí se narodil 27. července 1700 a oženil se v Přerově 17. června 1727 s Marýnou, dcerou Jiřího Kušáka a jeho mánželky Rosiny (tato se narodila r. 1684 a zemřela 23. prosince 1754 v Přerově). Jejich dcera Marianna Kočí se narodila v Přerově 20. srpna 1728 a provdala se za Václava Skybu.

Václavův syn Václav Slováček se narodil v Přerově 31. srpna 1788, byl invalidou. Oženil se s Lucií Maderovou z Velké Bystřice. Byl pohraničním dozorcem a žil pak ve výslužbě na Vsetíně. Zemřel na Vsetíně v č. 256 dne 10. března 1848 na zápal plic. Jeho manželka Lucie byla již r. 1838 nebožkou.

Rod Maderů pocházel z Bělkovic u Olomouce. Tam žil v polovině 18. století Bartoloměj Mader, jehož syn Jakub Mader se narodil r. 1759 a byl obuvníkem ve Velké Bystřici u Olomouce. Jeho žena Lucie se narodila patrně jinde, neboť v matrikách velkobystřických není záznam o jejím narození. Provdala se za Václava Slováčka.

Václavův syn Jan Slováček se narodil v Přerově na č. 201 dne 16. června 1814, byl (ještě r. 1850) uhlířem v Hovězím. Oženil se na Vsetíně 22. května 1844 s Annou, dcerou Karla Černockého, která zemřela 22. září 1850. Po její smrti oženil se znova se sestrou nebožký Terezií Černockou; byl pak drábem v Lukově u Nitry na Slovensku a zemřel před r. 1884. Jeho dcera Anna Slováčková se narodila 23. ledna 1864 v Lukově u Nitry a provdala se za Františka Hlavicu.

IV.

Předkové z rodu Černockých.

Z rodu Černockých se jmenuje nejprve Karel Černocký, řezník na Vsetíně, jehož manželkou byla Terezie Střnadlová (narodila se r. 1795, zemřela na Vsetíně č. 79 dne 18. listopadu 1863 na vodnatelnost). Karlova dcera Terezie Černocká se narodila na Vsetíně 28. srpna 1821, provdala se zá Jana Slováčka a zemřela na Vsetíně č. 151 dne 26. září 1901 na senilní marasmus.

Pohřbení v kryptě v chrámu v Brně-Tuřanech v letech 1699-1776.

Bohuslava Šťastná

V brněnském okolí Křtiny a Tuřany patřily v minulosti mezi daleko široko známá poutní místa. Není divu, že se staly místem posledního odpočinku jednak kněží, jezuitů, šlechticů, vrchnostenských úředníků, ale i předních obyvatel Tuřan, což bývalo velkou ctí nejen pro zemřelé, ale i pro pozůstalé.

V letech 1693 - 1697 byl v Tuřanech vystavěn kosteliček sv. Anny, pod ním byla zřízena krypta. Zmíněný kostel se nacházel v blízkosti dosavadního chrámu až do roku 1804.

Ze 24 pohřbených, jejichž jména se mi podařilo zjistit, byl první pohřeb 7.2.1699 a poslední 24.3.1776. Později byly pohřby uvnitř kostelů ze zdravotních důvodů zakázány. Byly také rušeny hřbitovy při kostelích. V Tuřanech se však u kostela pohřbívalo až do roku 1831, kdy za faráře Františka Marka byl založen nový nynější hřbitov. Důvodem byla epidemie cholery. Mnozí zemřelí byli pohřbíváni i při rozcestí ke Slatině a Šlapanicím. Památkou na tuto událost byl veliký dřevěný kříž s plechovou podobou Ukřižovaného. Dlouho se tomuto místu říkalo "mordovna", správně však mělo být "morovna".

Soubor matričních údajů o pohřbených ve ždejší kryptě může být využit z hlediska genealogického a z tohoto důvodu uvádím jejich podstatný obsah.

- 1) 1699, 7.2. pohřbena do krypty u sv. Anny Polexina, dcera hejtmana (?) chrlického
- 2) 1714, 2.11. pohřbena do krypty vedle svého otce Jana paní Františka Wanckeeová (Wankin) rozená Benigfeterová (Benigfeterin), manželka chrlického kvestora, která zemřela ve věku 26 let
- 3) před 1714 byl v kryptě pohřben Jan (Benigfeter?), viz předchozí zápis

- 4) 1718, 20.8. pohřbena do krypty vdova Marie Kateřina Ridlová (Ridlin) z Elilendorfu (Rakousko), která zemřela v 67 letech
- 5) 1719, 28.2. zemřel a 2.3. byl pohřben v kryptě Tobiáš Ridl ve věku 29 let
- 6) 1719, 28.6. pohřben do krypty Xaver Wancke, chrlický kvestor, který zemřel ve věku 48 let
- 7) 1719, 18.8. pohřbena paní Anna Wickhartová (Wickhartin)
- 8) 1720, 17.8. zemřel důstojný pan Jan Weithoffer, narozený v Tuřanech a 19.8. byl pohřben do krypty ve věku 72 let
- 9) 1723, 24.11. pohřben byl důstojný pan Václav Daníček, který zemřel ve věku 48 let
- 10) 1725, 22.7. zemřel důstojný otec Vojtěch Nejedlý, superior SJ v Tuřanech a 24.7. byl pohřben do krypty ve věku 50 let
- 11) 1731, 3.2. pohřben do krypty pan Martin Kunovský, chrlický purkrabí, který zemřel ve věku 44 let
- 12) 1731, 2.3. pohřben do krypty mladík Václav Smutek, který zemřel ve věku 14 let. Uváděn jako hudebník (musicus). Pocházel ze Starého Mýta.
- 13) 1731, 24.8. pohřbena paní Anna (příjmení neuvedeno), která zemřela ve věku 66 let.
- 14) 1733, 9.9. zavražděn správce školy, kantor Dominik Anastasius Antonín Mergens, který zemřel ve věku 44 let a byl pohřben do krypty
- 15) 1740, 23.11. je na mramorové desce uvedeno úmrtí důstojného otce Jana Knurka (?) (asi Kmocha), Moravana narozeného v Brně 17.12.1705, který zemřel ve věku 35 let dne 23.11.1740
- 16) 1760, 9.2. pohřbena do krypty Herula Marie Eleonora z Pilfersdorfu
- 17) 1760, 5.12. pohřbena do krypty urozená paní Terezie manželka Josefa Naske, chrlického kapitána, která zemřela ve věku 37 let

- 18) 1761, 2.10. na mramorové desce uveden další jezuita důstojný otec František Schultz, Čech, narozený dne 11.6. r. 1712 v Holubkovicích (Holubkoviensis), do řádu vstoupil 9.10.1728, zemřel dne 2.10.1761 ve věku 44 let v Tuřanech
- 19) 1763, 8.11. pohřben do krypty pan Antonín Schmitner, hostinský v Tuřanech, který zemřel ve věku 57 let
- 20) 1764, 14.7. pohřben do krypty důstojný pán Antonín Lang (Presbyter Eclesiaticus), který zemřel ve věku 36 let
- 21) 1767, 12.7. zemřel důstojný pan Maxmilián Florián Hörmann, zdejší farář, ve věku 58 let
- 22) 1773, 5.3. pohřbena v kryptě urozená paní Anna Suková, která zemřela ve věku 32 let
- 23) 1774, 24.4. pohřben do krypty František Zálužický (Zaluzicki, taktéž Salužiccky) z Rozentálu (de Rosenthal), zdejší kněz a poslední superior, který zemřel ve věku 48 let
- 24) 1776, 24.3. pohřben do krypty důstojný pan Karel Rokath, modřický děkan, který zemřel ve věku 59 let

Na závěr bych chtěla dodat, že v roce 1891 byla krypta otevřena. Sdělila mi to moje matka Marie Havelková-Šťastná, která se otevření zúčastnila jako osmiletá společně se svými rodiči. Podruhé byla krypta otevřena 8.3.1923. Při této příležitosti byla učitelem Josefem Broskvou z Chrlic opsána mramorová deska se jmény dvou tam pohřbených jezuitů, P. Jana Kmocha (1705-1746) a P. Františka Schultze (1712-1761).

Otto Steinbach z Kranichsteina, poslední opat cisterc.kláštera ve Žďáře nad Sázavou.

Alois Plichta

Autor se zabýval studiem bohaté historie cisterckého žďářského kláštera počátkem padesátých let. Výsledkem bylo dílo "Klášter žďářský. Obraz kulturně historický". K publikování nedošlo. Pak následovaly M.Zemka a Ant.Bertuška Dějiny Žďáru nad Sázavou, ve kterých autoři z práce A.Plichty čerpali.

Osobnost posledního tamního opata Steinbacha se ukázala ve světle a v podobě po víc než století utajované z ohledů, které už dnes nemají významu. Tajit neblahý Steinbachův osud by věci už neprospělo.

I.

Je nepochybné, že renesance uvolnila mravy. A je pozoruhodné, že už u kolébky reformy stál anglický parlament, jehož členové se snažili o shovívavost vůči odpůrcům (Hobbes, Locke, Cherbury, Tindal, Collins aj.). Reformátoři byli často i mezi řeholníky. Erasmus Rotterdamský, člen řeholních kanovníků, svými spisy Stultitiae laus a Colloquia familiaria (Chvála bláznovství a Rodinné hovory) oplývajícími duchaplými vtipy a ironií, vyprovokoval wittenberského řeholníka Martina Luthera (1483-1546) k odmítnutí výstřelků. Netrvalo však dlouho a Luther sám šel v Erasmových stopách. Sešel z přímé cesty, klášter opustil a oženil se s cistercienskou mniškou. Strhl s sebou miliony. Podle Luthera má státní vrchnost právo stanovit poddaným vyznání (Cuius regio, illius religio). Von Hutten psal hanopisy na kněžstvo. Papežská autorita přestala být uznávána. Hlasatelé nových nauk sice Boha vyznávali, ale hlásali, co komu vyhovovalo. Nazýváme je nyní deisty a racionalisty. Žádali toleranci, sami však bývali divoce intolerantní. Luther sám dovedl tvrdě zasáhnout, kdykoli se někdo od jeho nauky odchýlil.

Racionalismem a deismem byl zasažen celý evropský kontinent. L'époque de lumiére, epocha Světla a rozumu překročila Kanál a zakotvila ve Francii. Nechceme zde přehlížet, že německý lutheranismus měl svého předchůdce už o 150 let dříve v husitském revolučním hnutí, ze kterého ostatně i Martin Luther vycházel. Jsou však rozdíly: husité a jejich následovníci usilovali o návrat křesťanů k životu prvních křesťanů, zatímco osvícenství se pustilo po nových cestách a namnoze si tvořilo své představy o Bohu. Také tolerance měla meze, někdy značně tvrdé. Novokřtěnci Tomáše Münzera v Sasku se na návrh Lutherův museli z domoviny vystěhovat. Bouře, jež v Německu vypukly, vedly značnou část skoro celé severní Evropy o odštěpení a zejména k válkám, z nichž třicetiletá byla nejhorší.

Tažení proti řeholím a řeholnímu životu neustalo. Jeho kořeny pronikly i do Rakouska a podporováno tajnými společnostmi rosenkruciánů a svobodných zednářů (vzpomeňme Dürerovy Melancolie!) zamířilo především zbraně proti rádu Tovaryšstva Ježíšova. Neustalo, pokud nedocílilo u papežské stolice r. 1773 zrušení.

Boj se pak rozvinul na značně široké frontě. Už za Karla VI. se ujímal v Rakousku deismus a osvícenství, panství zbožštělého Rozumu. Příznaky bylo možno pozorovat u vysoké šlechty; do jejích knihoven se všude dostala díla Blaise Pascala, Aroueta Voltairea a encyklopedistů, jež se přes přísná cenzurní opatření podařilo převézt přes hranice. Osvícenství nalézalo živoucí půdu i v klérku. Kritizoval se zejména vysoký klérus, vybírány z vyšších šlechtických vrstev. Roztrpčoval lesk a nádhera jejich dvorů.

Roku 1783 vyšla v Praze záplava brožurek mj. zlovolná satira "Iocannis Physophili speciem monachologiae methodo Linneana", připisovaná Ignáci šl. Bornovi, hlavě pražských osvícenců a bývalému jezuitskému novici. Lákavý byl jeho styl, břitce vtipný, ironický a často zabíhající do oplzlostí. Probírá všechny mnišské řády a činí je podobný hmyzu. Jsou prý stejně ohavní, odporní, roztahovační, žijící v temnotě jako

hmyzí havěť. To už bylo po prvním rušení klášterů (1782). Born stál jako velmistr v čele pražské zednářské lóže a proslul jako mineralog a znalec hornictví.

I když vláda Marie Terezie zednářství potírala, skrytě je nejen trpěla a podporovala. Vždyť manžel panovnice, císař František Lotrinský byl sám členem lóže vídeňské!

Vládní boj proti řeholím byl veden postupně a takticky. Začal omezováním počtu řeholníků v klášteřích, pak pokračoval jejich odstraněním z duchovní správy, což uvítala světská hierarchie. Tvrídila, že má sdostatek svého kněžstva. Stát pak začal omezovat styk s představenými mimo hranice říše, zvýšil poplatky za volby představených a za jejich uvádění do majetkové správy. U voleb museli asistovat vládní komisaři. Kontrolovaly se privilegia a exempce. Přestaly výstavby architektonicky hodnotných staveb a jejich zdobení malířskými a sochařskými díly.

Josef II., zpočátku spoluvladař své matky Marie Terezie, žil s ní ve stálých a někdy i bouřlivých sporech. Vysmíval se zvykům, jak ukazují zveřejněné zápisky obou i pozdějšího císaře Leopolda. Josef II. jako samostatný vladař vydal přes 6000 patentů, zákonů a nařízení. Zrušil jimi velmi záslužně nevolnictví, zavedl omezenou toleranci a připravoval zrušení roboty. Zasahoval však despoticky a často zcela malicherně do vžitých zvyků (pohřby, zákazy poutí, modliteb, rušení bratrstev, boření kaplí a kostelů), takže počáteční nadšení, když se ujal vlády, se už za pět let začalo měnit v odmítání a nenávist, jak ukazují Paměti Pelclovy nebo Frant. Vaváka. V obou krásných uměních napáchal josefinský absolutismus u nás nedozírné škody (rudolfinská galerie pražského hradu, odprodeje za babku do ciziny aj.). Překupníci bohatli a poddaní považovali vylupování chrámů a kaplí za rouhavé svatokrádeže. Jen o něco málo lépe dopadly knihovny. Po důkladném přebrání, vyřazení duplikátů a "nepotřebných" kusů přešly do vídeňské nebo do jiných univerzitních knihoven.

Při obou fázích rušení klášterů (1782 a 1784) se Josef II. řídil radami církevního oddělení českorakouské dvorské kance-

láře. Frant. Josefa Heinkeho (později i barona Fr.K.Kressla), kteří realizovali směrnice vytyčené zednářskými lóžemi. Marie Terezie povolala Heinkeho do Vídne z Prahy (1767) na návrh Kounicův. Heinckemu lze přičítat většinu reforem v církevním obooru. Despotický Josefův systém zasahoval do celého života poddaného. Nakonec byli nespokojeni všichni. Když kancléri Kounicovi ohlašovali v r.1790 Josefovu smrt, řekl s obvyklým cynickým úsměškem: "Tohle provedl dobrě!"

Nechceme však Josefu II. křivdit. Věřil v panství Rozumu a odmítal všechno nepoznatelné. Immanuel Kant však svou kritikou čistého rozumu a tezí o omezení lidského poznání (nic nového!) zdůraznil potřebu citu. Přehlédal však irracionalní složky a emoce, které ovládají především tvůrčí složky v člověku. Dalo jim vyznít až 19. století. (Harmonia entis).

II.

Stoupencem josefinského osvícenství byl Otto Steinbach z Kranichsteina, poslední opat žádarského kláštera. Na něm a jeho životě uvidíme všechny dobové příznaky.

Pocházel z rodiny německého původu, přišel do Čech za třicetileté války. Měli nějaké statky na Plzeňsku. Mužští příslušníci sloužili jako důstojníci v císařské armádě. Ottův otec Jan Václav sloužil u polního dělostřelectva a zemřel po zranění ve válce s Prusy r. 1758 ve Vratislavě. Ottova matka pocházela ze staré rytířské české rodiny Lojků (Logk) z Netky. Její sestra Sapientia se stala abatyší cisterciaček v Porta Coeli u Tišnova a bratr byl také řeholníkem v cisterckém klášteře žádarském, kde byl roku 1770 zvolen opatem.

Otto, pokřtěný jménem Tadeáš Nepomuk Bonifác, se narodil 13.11.1751 v Rožmberku (v literatuře - i novější - trvá mylně jako jeho rodiště Rožmitál).¹⁾ Už od mládí měl značný zájem o kreslení, zejména znaků a pečetí, takže nabyl značných znalostí ve sfragistice a tím i zvláštní zájem o historii.²⁾ Kromě toho sbíral minerály. Toužil po otcově vzoru stát se důstojníkem, ale matka vzhledem k tísňivým majetkovým poměrům rozhodla,

aby nadaný, avšak marnivý a ctižádostivý jinoch roku 1769 vstoupil jako novic do žďárského kláštera, kde po roce, 11.9. roku 1770, složil slavné řeholní sliby do rukou svého strýce, nedávno zvoleného opata a jemu ke cti přijal řádové jméno Otto. Vystudoval v klášteře teologii a roku 1774 byl odeslán na řádovou kolej sv. Bernarda v Praze, aby tam složil zkoušky. Dne 10. ledna 1775 sloužil primici. Netrval tedy jeho pražský pobyt dluho. Zanechal však v mladém muži nesmazatelné stopy, protože patrně poslouchal i přednášky K. Jindřicha Seibta (1735-1806), který vychovával už druhou osvícenskou generaci. Steinbach se z příkazu otcova věnoval i studiu práv a tak se dostal - patrně četbou - k osvícenství, také však k morálce, která byla v ostrém protikladu k řádovým regulím. Seibt schvaloval bohatství, přízeň mocných, vzestup v moci i pomocí intrik. Steinbach četl s sebou zájmem dějepisná díla a stále více tíhnul k archivnictví. Strýc ho jmenoval záhy archivářem kláštera, svým sekretářem a apoštolským notářem. Otto Lojk byl jako opat a řádový funkcionář zahrnut prací, spojenou s hájením zájmů kláštera. V něm žila ještě tradice velikých opatů Václava Vejmluvy (1705-1738) a Bernarda Henneta (1738-1770). Řeholníci, pokud nepůsobili na řádových farách, skoro vesměs vyučovali na domácím řádovém gymnáziu nebo při studiu filosofie.³⁾

Steinbach doprovázel strýce opata na cestě ke generální řádové kapitule v Citeaux - psal prý o cestě deník - a seznámil se s poměry v české řádové provincii.⁴⁾ Cesty v zájmu kláštera, vyřizování korespondence strýce opata, uložené práce v archivu omloouvaly častou Steinbachovu nepřítomnost v chórů a na nočních pobožnostech, stanovených řeholí.

Kromě němčiny, latiny a řečtiny ovládal Steinbach slušně češtinu, francouzštinu a italštinu. Kláštery mezi sebou korespondovaly latinsky. Docházelo však ke změnám: na pražské univerzitě začali Seibt, Buček a Ehemant přednášet německy, premostrát Jiljí Bartoloměj Chládek, pozdější universitní rektor, přednášel česky. Jazyková znalost se Steinbachovi hodila při archivním studiu. Přikláněl se ovšem k němčině, kterou se mluvilo

ve vyšších kruzích. Steinbach však jazykovým otázkám nepřikládal váhu. Podle jeho mínění bude lépe, když se bude němčiny užívat v celém státě.

Pravděpodobné je, že názory Steinbachovy sdíleli mladší řeholníci. Opat Lojk byl však stoupencem směru přísně církevního a jeho synovec se měl proto před ním na pozoru.

Moravské osvícenství zahájil oficielně roku 1746 Josef sv. pán Petraš, původem ze Slavonie, pišící však německé romány. Zprvu žil v Olomouci, později na Nových Zámcích u Nesovic. Působil ve státní službě. Jsa už na odpočinku, shromázdil kolem sebe na 60 učených členů Společnosti Neznámých⁵⁾ (Societas incognitorum). Příspěvky členů vydával po dvě léta v "Auszüge alt und gelehrten Sachen". Pomyšel dokonce na vydávání "Scriptorum Regni Bohemiae". Plán se mu nezdařil stejně jako rajhradskému opatu Bonaventurovi Pitterovi. Vědecky se pracovalo téměř ve všech klášteřích Moravy: v Hradisku u Olomouce, v Louce u Znojma, u piaristů v Mikulově a v Kroměříži, u cisterciáků na Velehradě a posléze ve Žďáře. K učeným mnichům se druzili někteří laikové: jihlavský Jan Jindř. Marzy, brněnský J. P. Cerroni, olomoucký Jos. Vratislav Monse a zejména mikulovský Fr. Jos. Schwoy.

Nejživěji si vedlo pražské středisko učenců jako byli Mik. Adaukt Voigt, Ign. Born, Jos. Buček, Ign. Cornova, Magn. Ziegelbauer, Gel. Dobner, Josef Dobrovský, V. F. Durých, K. Egon kn. z Fürstenberka, Jan Leop. Hay, Fr. Jos. Heinke, Fr. M. Pelcl, K. Jindřich Seibt, Václav Stach, Josef Stepling, Leop. Jan Šeršík, Fr. Pubička, Raf. Ungar, Mik. Aug. Zippe, Jos. Hurdálek a j.

Otto Steinbach zatoužil po vědecké dráze. Členství v řádu bylo mu pochopitelně - jako mnohým - přítěží. Pamětliv rad Seibtových uvažoval jen, jak by se pomocí řádu dostal "nahoru". Když důkladně prozkoumal domácí archiv a pořídil si z něho rok za rokem jdoucí výpisy, začal studovat archivy moravských klášterů: v Porta Coeli, v Brně, v Louce u Znojma, vnikl i do archivu pernštajnského, kapitulního v Brně, horlivě si pořizoval výpisy, obkresloval znaky a pečeti, staré gotické knižní

malby⁶⁾, vypůjčoval si hotová díla, začal sbírat staré rytiny, kterých shromáždil veliké množství, protože nakupoval mnohdy celé kolekce, jako např. celé dílo Albrechta Dürera, 156 listů Lucase Leydena a mnohé jiné z proslulé kolekce Albrechta z Hodic (zemř. 1778 v Potsdamu), jež se octla ve sbírce rytin přeláta kartuziánského kláštera v Králově Poli u Brna, který je Steinbachovi prodal v rozsahu 146 portefeuillů za 275 zl.⁷⁾ Ty peníze asi Steinbach získal od opata, strýce Lojka, který byl proslulým sběratelem mariánských a jiných obrazů a jehož sbírka čítala přes 2000 kusů. Steinbach se však začal odvážovat a vybíral z archivních památek kresby a rytiny, časem dokonce originální listiny pro svou vlastní sbírku. Časem se toto jeho "sběratelství" tak rozmohlo, že se o něm vyprávělo, že archivy plundruje. Vídíme, že si nauku K. Jindřicha Seibta zcela přisvojil. Je ovšem pravda, že studiem osvícenských historických děl se vyškolil na historika, stojícího na výši doby a slibujícího zpracovat cenná díla.

Horší bylo, že zneužil častěji přátelství, jež ho poutala s některými osobnostmi, kterých se nemusel obávat. Jihlavský Jan Jindřich Marzy mu ze svých sbírek poskytoval a půjčoval nezíštně své rukopisy a památky. Steinbach mu však veliké množství materiálu nevrátil, takže Marzy v dopisu Cerronimu z 25.4.1796 si stěžoval, že přišel o všechno, co z dobrého srdce kdysi Steinbachovi půjčil. Ještě hůř dopadl mikulovský Schwoy, jak ještě povíme.⁸⁾

V archivu kláštera našel Steinbach jen dva pokusy o dějiny opatství. Byly to "Poznámky o historii kláštera žďárského a jiných cistercienských klášterů se vztahem k dějinám Moravy", dnes ztracené a pocházející z pera Karla Zemana, řeholníka – jednoho z těch, jimž opat Greifenfels roku 1638 osadil komunitu po zániku kláštera – za biskupa kardinála Dietrichsteina, a Bonifáce Procházky "Notitiae abatiae zarensis" z roku 1737 o 54 rukopisných stranách, pořízené na žádost řádového generálatu v Citeaux, protože Procházka považoval údaje historika

řádu, Aug. Sartoria v jeho Cistercium bis certium... za nedostatečné.⁹⁾ Pro studium klášterních noviců sepsal pak a r. 1781 v Praze vydal latinsky psané "Nomina religiosorum in monasterio Fontis s. Mariae prope Saram, ordinem cisterciensem professorum". Téhož roku vydal v Brně k témuž účelu "Epitome memorabilium monasterii Fontis s. Mariae prope Saram, ord. cisterc. ex Mar-chionatu Moraviae siti, ad habitum cuiusvis continuabilem pro usu domestico compilata". Prvé dílko obsahovalo pouze seznam žďárských řeholníků od r. 1638, práce druhá líčila stručně význačné události z dějin kláštera, o kterých bude ještě řeč. Neodvážil se k jejich vydání a podle mínění d' Elvertova měl k tomu nejeden vážný důvod - souhlas opatův i bratrí.

Klášterní komunita čítala roku 1777 i s opatem Lojkem 60 členů, tedy dosti značný počet. Čtrnáct jich působilo v duchovní správě nebo někteří pracovali v různých funkčích mimo klášter. Dr. Tecelin Vetchý byl profesorem na řádovém učilišti v koleji sv. Bernarda v Praze, jiní pracovali v klášterním hospodářství, v lékárně, učili na řádovém gymnasiu atd. Konvršů bylo málo - jen dva, z nichž jeden byl bývalý jezuita. Novici byli jen tři - státní správa jejich počet omezovala. Je třeba zdůraznit, že i v klášteře se pěstovala hudba už od časů opata Václava Vejmluvy. Také Steinbach s chutí muzicíroval, jak uvídíme z počtu hudebních nástrojů v jeho majetku. Někteří mniši byli zdatnými varhaníky nebo virtuózy na různé nástroje. V desítiletí 1770 - 1780 provedli spolu se studenty novicové na jevišti při bývalé jezdecké škole nebo v sále opata řadu divadelních představení, např. komedii Agathokles, oratorium o nejhorším obchodníku Jidáši, melodramata, např. k poctě opata Lojka s hudbou řeholníka Jindřicha Polanského na text Viléma Mayera, obou členů komunity. O svatodušních svátcích 1772 bylo dáváno oratorium Salsum amarae poenitentiae mare s hudbou Brixioho na text Viléma Mayera a posléze komedie Mustafa a Zianginthus. Také o slavnostech 50 letého výročí svatojánského bylo provozováno mnoho znamenitých hudby, zejména večer na ozářených lodích na Konventském rybníce. Steinbach asi spoluúčinkoval. Zazname-

nal provedení ve svých análech, jež měly sloužit jako pramen o dějinách komunity a kraje. 10)

Je patrné, že cistercienská komunita žďárská byla už tehdy daleko od původní řehole, podle níž měli mniši pracovat ručně, nejist maso než rybí, nepůsobit v duchovní správě a bydlet v klášteře trvale, modlit se soukromě i v několikerých denních hodinkách, z toho jedné noční v kostelním chóru.

III.

Opat Otto Lojk dne 25. dubna 1782 zemřel. K volbě nového opata se mohla komunita sejít, až dorazili předsedové, opati ve-lehradský a svatokorunský, a státní komisaři, hrabě J. Mitrovský a hr. Zollern. Staří členové kláštera navrhli svého kandidáta, mladší po nemalém váhání navrhli s ohledem na učenost, vysoké vzdělání a "moderní smýšlení" Ottu Steinbacha. Tři volby se ne-zdařily. Teprve při čtvrtém skrutinu dostal Steinbach nepatrnou většinu. Volba byla osudná. Vedla ke zrušení kláštera. 11)

Jakmile byl v sedle, Steinbach jako opat-prelát přikročil k převratným změnám. Význačnější úřady obsadil sobě oddanými řeholníky a přestal dodržovat i zbytky řehole. Zrušil m.j. i noční hodinky. Sedm mladších členů komunity vyslal na studia na pražskou universitu a některým ustanovil korepetitory. Nutil mnichy ke studiím a nedbal stížnosti ani proseb. Chtěl mít komunitu složenou z učenců, naplněných novými osvícenskými ideami. Řeholníci toužili dostat se někam na řádovou faru, protože opat byl despota. Vnitřní život svěřil Placidu Nejedlému jako převoru a přestal se o něj starat. 12) Prvnímu rušení klášterů řád ušel a císař Josef II. už zkoumal návrhy na rušení druhé, jak je předkládali už zmíněný Heinke a Fr. Kressl. Už r. 1776 bylo zrušeno císařem klášterní studium gymnajní a místo toho bylo na Moravě zřízeno sedm gymnasií státních, tedy jen šestiletých. Ve Žďáře smělo zůstat jen 8 choralistů - studentů. Vydržoval je klášter. Školství bylo reformováno podle zásad zaháňského opata Jana Ignáce Felbiger a rozděleno na školy trivi-

ální, normální (městské) a hlavní, rovnající se učitelským pedagogiím.

Steinbach toužil po svobodě. Měl záhy tedy své hodnosti dost... Ke své nelibosti zjistil, že jeho klášter není v seznamu těch, které se měly rušit ve druhé etapě. Hnětlo ho to. Chtěl výš! 13) Měla mu k vzestupu dopomoci pověst osvícenského učence. Nové školy potřebovaly učebnice dějepisu. Od Pešinových dob nebylo soustavných dějin Moravy. Začal na nich pracovat piarista František Moravec (1734-1814) za spolupráce Adolfa Pilaře a Cyrila Reymera. Steinbach však byl rychlejší. V roce 1783 vydal hned dvě díla pro školy potřebná: Kleine Geschichte von Mähren für die Jugend (Vídeň) a Kurze Geschichte von Markgrafthums Mähren für die Jugend (Praha). Obě díla byla o 100 stranách, druhé bylo určeno pro školy na statcích kláštera a pro město Velké Meziříčí. Steinbach k němu nakreslil a do mědi dal rytci Berkoví vyryt mapu Moravy. Historii země začínal Markomany, jejichž říše rozvrátil Attila. Pořadí moravských králů uvedl Steinbach takto: Babák, poražený r. 472 gotským králem Theodorikem; po něm následoval Samo, jehož nástupcem byl Marot, jenž sídlil ve Veszprému, jeho syn a král Svatoš byl prý přinucen odstěhovat se za Dunaj, pak následoval Samomír a kolem roku 794 Samoslav. Po něm vládl Hormidor, zemřelý r. 811. Jeho nástupcem prý byl Privina (Brino), zakladatel Brna. Za jeho nástupce Mojemíra byl na Moravě misionářem Yrolfus, který Moravany pokřtil. Pak vládl Radislav (Rostislav), který na Moravu poslal k misiím sv. Cyrila a Metoděje. Zavedli slovanskou bohoslužbu. Mocným panovníkem byl Svatopluk. Jeho synové byli nesvorní a moravská říše byla pak rozbita Maďary. Když tyto údaje podal Steinbach později v náčrtu Dějin Moravy, Josef Dobrovský, který v dražbě koupil část Steinbachových písemností, většinu partií energicky škrtl. 14)

Své dvě školní příručky Steinbach přeložil i do češtiny a vydal je v témež roce pod názvem Malá kronika o markrabství moravském. Knížku dal rozdávat mezi lid zdarma. Učebnice byly schváleny a zavedeny ve školách. Roku 1805 bez udání jména autora vyšlo druhé německé vydání v Mikulově u Jakuba Badera.

Předmluvu k hlavnímu svému dílu *Diplomatiche Sammlung historischer Merkwürdigkeiten aus dem Archive des gräflichen Cistercienserstiftes Saar in Mähren* a ke druhému dílu nazvanému *Urkundenbuch zur Diplomatischen Sammlung...* datoval Steinbach 30.5.1782, tedy až po smrti strýce opata, avšak před svým zvolením. Dílo vyšlo v Praze, Vídni a Lipsku 1783. Frontispice na kreslil Steinbach a vyryl v mědi J. Berka v Praze. Je v něm zobrazen putti, rozvinující pergamen s genealogickým stromem pánu z Drnovic, jedné z domnělých větví pána - hrabat z Pernéku a Nidy. Nad zábradlím vidíme zdobnou kartuši se znakem: na štítku děleném břevnem je nahore i dole po třech liliích. Štit korunuje hrabecí koruna a nad ní stojí korintský sloup, proniknutý šípkou pod klenbou s kruhovým otvorem, znakem zednářské lóže. Dílo je věnováno Eugenu hr. z Vrbna-Freudenthalu. Ve druhém svazku otiskl Steinbach doslově 150 nejdůležitějších listin kláštera, jehož dějiny vylijal ve svazku prvém. Tehdy mu ovšem ještě nebyla známa dvě hlavní díla, vztahující se k dějinám vzniku kláštera, objevená teprve v polovině 19. století ve Vratislaví a v Berlíně: *Kronika kláštera ždárského (Chronicon domus sarensis)*, známá nyní pod názvem *Kronika Jindřicha Řezbáře*, vydaná r. 1964 a *Letopis Jindřicha heimburkského (Annales Heinrici de Heimburg)*. Prvé dílo obsahu genealogického objevil a vydal Olaf Celse r. 1751 ve Stockholmu a komentoval pak rajhradský opat P. Bonaventura Pitter. Steinbach mohl tedy aspoň obsah této památky s Pittrovými poznámkami na prvém místě listáře otisknout. 15)

Dílo vzbudilo nejen v klášteře ale i jinde bouří odporu. Steinbach totiž vynechal veškeré pověsti o klášteře, nepsal o studnici P. Marie ani o zázračných událostech za opata Vejmluvy. Prý je neměl doloženy listinami. Podle názoru starších řeholníků byl opat Steinbach volnomyšlenkář a kacíř.

Je ovšem nepochybné, že dílo bylo průkopnické a že se něčím takovým nemohl pochlubit ani jeden z našich klášterů. Na konci druhé části připojil Steinbach mědirytiny svých kresek nejrůznějších pečetí, které nalezl na listinách ve svém archiv-

vu. Všímal si i uměleckých památek kláštera. Litujeme dnes, že nelze nalézt řadu listin, jichž se Steinbach dovolává a které lze považovat za ztracené. Uvidíme proč.

Když Steinbach viděl, jak málo je u svých mnichů oblíben a že Josef II. zamýšlí žďárský klášter ponechat, odjel v polovině července 1784 do Prahy.¹⁶⁾ Krátce na to, 16. července, kdy vanul západní vítr a byl parní letní den, vypukl v klášterní kuchyni "z neopatrnosti" požár a za pouhých 45 minut stály v jednom plameni konvent, chrám, kostel sv. Markéty i vzdálený kostel zelenohorský s hvězdicovým ambitem. Komunita se zděsila. Zůstala netknuta jen prelatura. Začalo se šeptat, že zapálil či dal zapálit klášter sám prelát. Lze jistě namítnout, že Steinbach nebyl schopen tak vandalského skutku. Stala se však jiná věc když ve Vídni Steinbach poukázal na to, že obnova bude příliš nákladná, dala státní správa rozkaz, aby se klášter zatím nastěhoval do budov zrušeného kláštera cisterciaček v Porta Coeli u Tišnova. Zatímco představení velkých klášterů, jako velehradského, hradiskořského a louckého, prosili a orodovali za záchranu starobylých samostanů, hrabě Cavriani z podnětu Steinbachova ve státní radě navrhl zrušení kláštera žďárského a po-nechání velehradského, protože opat velehradský je generálním řádovým vikářem a vizitátorem, pod jehož pravomoc spadají i kláštery ve Slezsku a v Lužici, součásti to kdysi české koruny a že by saský král si vzal tak zámkinku ke zrušení závislosti na české řádové provincii. Státní rada se však 24.9.1784 usnesla Ždár zachovat a zrušit klášter velehradský. Císař ono usnesení potvrdil.

Co se událo v nejbližších dnech? Císař totiž znenadání 4. října 1784 žďárský klášter přece jen zrušil. Steinbach mu tehdy předložil písemnou žádost, podepsanou všemi jemu podřízenými řeholníky, o zrušení kláštera. Byly podpisy zfalšovány nebo si dal opat podepsat listinu in bianco? Steinbach byl hned jmenován guberniálním radou pro věci církevní a císař prý mu uložil, aby své místo neprodleně nastoupil.

O 20 dní později se v klášteře žďárském objevil z gubernia

v Brně baron Roden, aby provedl zrušovací akt a sepsal a ocenil klášterní majetek. Během oněch 20 dní Steinbach nezahálel. Obrazy podělil sobě oddané mnichy, protože věděl dobře o předpisu, že jim má zůstat všechno, co měli v celách. Podle pověsti zjednanému zedníku byly zavázány oči a byl veden do podzemí, aby zazdil jakýsi otvor. Nejcennější movitosti si ovšem Steinbach ponechal. Roden shledal 225.638 zl. pasiv a 928,032 zl. aktiv, takže by zrušením kláštera státní pokladna, Náboženský fond, získal 702.394 zl. a 19 kr. Vzhledem k očekávanému zrušení roboty bylo nutno počítat s menším ziskem. Roden svolil k odstěhování opatových mobilií do Prahy. Později toho jistě litoval. A tak odjížděly do Prahy nákladní vozy plné preláto-vých svršků. Nakonec jel v krásném kočáru sám Steinbach. Pranic se neohlížel na mlčenlivé, smutné postavy bratří, kterým slíbil být jako opat pečlivým otcem. Vezl sebou množství knih, sbírku rukopisů, skvosty, nábytek, koberce a také už i rukopis Dějin Moravy, dovedených až do roku 1507. 17)

V Praze si zařídil byt a ujal se na guberniu nového úřadu s nadějí, že bude brzy jmenován biskupem. V Praze se počal horlivě účastnit společenského života. Jeho náprsní prelátský kříž mu otevíral dveře do předních šlechtických salonů a nejvyšších úřadů.

Už 5. února 1785 navrhl Steinbacha Rafael Ungar ze člena Společnosti nauk. 18) Jejím předsedou byl Karel Egon kn. Fürstenberg, jemuž Steinbach, aby se vetřel do jeho přízně, věnoval mědiryt, jejž sám nakreslil podle Rubense. 19) Ve Společnosti, jejíž členové kladli důraz také na mravní ušlechtilost, nalezl Steinbach Fr.M.Pelclę, G.Dobnera, Pavla Jos.Rieggera, Josefa Dobrovského, Jana Mayera a č.j. Steinbach se uvedl přednáškou o dějinách náboženské tolerance a intolerance (Versuch einer Geschichte der alten und neueren Toleranz im Königreich Böhmen und Markgrafthum Mähren), kterou Společnost vydala ve svých Pojednáních r. 1786. Odsoudil tam Karla IV., Václava IV., Zikmunda, Husa i Jeronýma. Hned v úvodu se charakterizuje jako illuminát a deista. Pod pojmem tolerantního rozumí vůbec trpět přírodní zákon, podle něhož je každý rozumný člověk

povinen ctít přesvědčení jiného, sloužit Bohu jinak než jiní; Bůh je mu nepochopitelným Stvořitelem. Steinbach lichotil despotickému mochnáři Josefu II., který je mu panovníkem vpravdě tolerantním - až na to, že pronásleduje Abrahamity, jinak je Josefova tolerantnost bez kazu. Přednášku četl Steinbach na pokračování a její publikování mělo potěsit panovníka, který už v té době ztratil mnoho sympatií. ²⁰⁾

S druhou přednáškou O mincích Řeků a Římanů na Moravě už Steinbach neměl takový úspěch. Musel ji přepracovat, protože proti některým tvrzením byly námitky, patrně se strany Jos.Dobrovského. Pojednání se zabývalo málezy mincí u Mušova z 1.a 2. století našeho letopočtu. Ve druhé části se Steinbach obíral nálezy 4 zlatých mincí, vykopaných r.1782 u Zášovic nedaleko Trhové Brtnice. ²¹⁾

Jiných vědeckých prací už Steinbach ve Společnosti nepředložil. Přestal se o činnost Společnosti zajímat po smrti Fürstenbergově a vynechával často i její schůze. Snad se obával kritického bystrozraku Dobrovského. Když se Společnost usnesla na vydávání českého diplomataře, přihlásil se sice ke spolupráci, ale neudělal nic. Z plánu pak sešlo. ²²⁾

Nemelá starost vzešla Steinbachovi stran svrků, jež tak narychlo ze žďárského kláštera odvezl. Tamní stříbro, preciosity, ornáty a věci kostelní muselo gubernium dle příkazu vídeňské dvorní účtárny odeslati do Vídně. Oceněny na 7 496 zl. 17 kr. Ostatní klášterní svršky prodány ve veřejné dražbě v Jihlavě dne 25.4.1786. Při kontrole soupisu těchto mobilií se přišlo u moravského gubernia na to, že prelát Steinbach odvezl velké množství sepsaných věcí s sebou do Prahy a proto byl volán k odpovědnosti komisař Roden. ²³⁾ Ten na výzvu gubernia ze dne 29.4.1786 podal až dne 8.6. 1786 písemné vysvětlení s přílohami. Uvedl v něm, že majetek v přílohách sepsaný opatu Steinbachovi ponechal s ohledem na jeho dobré hospodaření. Steinbach prý nepatří do téže kategorie jako jeho kolegové, což je vidět z toho, že byl jmenován guberniálním radou v Praze. Ze dvou seznamů majetku, jež Rodenovi Steinbach poslal z Prahy, pořídil Roden seznam

třetí ve třech oddílech. V prvním je soupis předmětů, jež on, Roden, ponechal Steinbachovi do vlastnictví, ve druhém jsou kusy, jež mu přenechány nebyly, a jichž Steinbach odvážet neměl, ve třetím jsou uvedeny předměty sporné, o kterých prelát tvrdil, že mu je buď někdo daroval nebo že si je ze svého peculia adventitia koupil. Ze 6 prelátských prstenů mu ponechal 1, ze 2 španělek 1 a 4 koně bělouše mu ponechal proto, že Steinbach tvrdil, že je koupil ze svého a osvědčil to.

Gubernium se pochopitelně tímto snad chtěně neobratným vysvětlením Rodenovým neuspokojilo a činilo mu další výtky. Roden pak podáním ze dne 21.10.1786 odpověděl, že napsal prelátu žďárskému do Prahy, aby věci v seznamech uvedené dal oceniti znalci, kteří by seznamy vlastnoručně podepsali. Po několikeré urgenci obdržel prý Roden teprve 16.10.1786 specifikaci prelátských vlastních věcí a nábytku, o jichž ponechání Steinbach žádá jako infulovaný prelát. Roden pak dolicuje rozdíly mezi seznamy, které již předložil a oněmi, které nyní od Steinbacha dostal. Dle prvních činila odhadní cena svršků Steinbachem odvezených 4 610 zl., dle nynějších jen 2 115 zl. 3 kr. Maně nás napadá, proč asi Roden po provedeném zrušení kláštera nepředložil guberniu s ostatními inventári a svými elaboráty současně též soupis věcí z prelatury; šlo patrně o předem sjednaný postup, při němž Roden ovšem sám nemálo rizkoval. Když pak uhodilo a gubernium žádalo vysvětlení, potřeboval hodně času, než se mohl se Steinbachem domluvit. K rozdílům v ocenění Roden uvádí, že tentokráte Steinbach mezi svršky neuvedl skříňku s 804 zl., která v předešlém seznamu uvedena byla, pak že Steinbach v novém seznamu neuvedl sbírky psaných a tištěných paměti hodnotí, protože jde o listiny, jež vlastní rukou napsal, pak neuvedl stolek se skrytou harfovou hrou ani kuřácký stolek se skrytými dýmkami; ze 4 šimlů jsou naživu už jen dva, dva prý padli - asi jako oběť potřeby peněz...

Ty prvé tři seznamy měly tento obsah:
A. Věci, jež Roden navrhoval přenechat Steinbachovi:

- C. Seznam tento obsahuje předměty, o kterých prý Steinbach může prokázati své vlastnictví:
- 1) sbírka knih německých, francouzských, latinských a italských - počet svazků neudán, v ceně 400 zl.
 - 2) "malá" soukromá sbírka kamenů, fossilií, vycpaných zvířat, motýlů, naturálií, mědirytin a kresek - v ceně 900 zl.
 - 3) elektrický přístroj, vzduchová pumpa, přístroje geometrické a fyzikální, sloužící pokusům, oceněno na 100 zl.
 - 4) Elektrický zapalovací přístroj, cena neudána
 - 5) Stolek s ukrytou harfou v ceně 24 zl.
 - 6) stolek s ukrytým kuřákým náčiním v ceně 10 zl.
 - 7) stolek s vlastními penězi - skříňka s 804 zl.

Na zmíněnou již Rodenovu výzvu zaslal mu Steinbach z Prahy seznam svých vlastních věcí, jež dle praxe při rušení klášterů měly mu být ponechány k volné disposici (peculio quasi castrensi) a věcí, jež prý si sám ze svého opatřil. Tentokrát oceňuje předměty daleko níže. V seznamu m.j. uvádí:

15 obrazů větších v ceně 1 zl. 50 kr. 1 kus
38 obrazů střední velikosti po 1 zl.
pozlacený náprsní řetěz a zlatý kříž
prsten s ametystem - 20 zl.
prsten s topasem - 16 zl.
2 prsteny s opály - 20 zl.
1 prsten s kamenem strassovým (pierre de strasse) v ceně 3 zl.
zelené ložní záclony
4 páry pistolí a 1 puška

Prsteny tedy odvezl Steinbach všechny. Uvádí-li jich zde 5, měl asi šestý na ruce. Tentokrát uvedl, že jako opat má právo ponechat si svršky, o kterých dříve nebyla řeč:
stříbrný kalich v ceně 24 zl. 16 kr., pontifikální kříž "mit Raukeln", modrá, červená, zelená a černá paramenta, 2 alby, 6 korporálů a j. oltární prádlo, misál, rocheta, biret, černá infule, bílá či barevná infule, damašková pontifikální roucha s dalmatikami, pluviálem a tunicellami - a pář bílých

- 1) sbírka rukopisů a tisků, jakož i materiálií k moravským dějinám, jichž Steinbach v r. 1784 měl polovici hotových, oceněno na 30 zl.
- 2) psací stůl se zásuvkami s figurkami na něm stojícími a s hodinami s křížem, oceněno na 32 zl.
- 3) oltářní skříňka, oceněná na 24 zl.
- 4) Steinbachovi prý darované obrazy bez rámů, počet neudán stejně jako cena a autoři
- 5) zlatý, prý jednoduchý náprsní kříž, tzv. každodenní, se zlatým řetězem, oceněný na 175 zl.
- 6) dýmka se stříbrnou troubelí a 3 dosami, oceněná na 22 zl.

Do seznamu nepojatý, ale přece jen skromně Rodenem zmíněny:
opatská domácí kaple v ceně 164 zl. a jednoduché prý pontifi-kálie v ceně 306 zl.

B. Věci, jichž ponechání prý Roden nenavrhl, přestože jsou excindovatelné, t.j. bude je nutno uznati za Steinbachovo vlastnictví, prokáže-li je:

- 1) dvoje hrací hodiny a hodinky kapesní
- 2) dvě malá zrcadla, dvě zrcadla nástenná se světly a jedno zrcadlo zvětšovací
- 3) dva lakované stolky a dva stolky mramorové, pak tři další zrcadla nástenná
- 4) fortepiano, 1 pár hobojí, 1 pár klarinetů - v ceně 39 zl. (!)
- 5) obrazy: větších 15, středních 38 a nějaké (!) malé, oceněno na 50 zl. (!)
- 6) 6 prstenů, z nichž 1 ametystový v ceně 60 zl. (zde po-znamenal Roden, že se má každému prelátu ponechat as-poň 1 prsten a proto se prý rozhodl 1 mu dát)
- 7) 1 pár pistolí, "nějaké pušky a kulovnice", vše 50 zl.
- 8) 2 španělky, z nichž 1 prý Roden prelátu ponechal
- 9) cestovní vůz v ceně 40 zl.

I zde Roden mimo seznam uvádí věci: kříž s modrým kamenem v ceně 90 zl., stříbrný reliktviář v ceně 12 zl. a Zedlerův německý Universal Lexikon v ceně 96 zl.

koní. Správnost ocenění dle výzvy Rodenovy dal Steinbach potvrdit na svých seznamech přísežnými znalcí.

Gubernium se však ani tentokrát s tvrzením "ex prelata" nespokojilo a dožádalo pražské gubernium, aby samo dalo věci odhadnout a vedlo Steinbacha k odpovědnosti, že všechno si odvezl do Prahy. Pražské gubernium sdělilo 12.1.1787 do Brna, že vyhovělo a že v příloze posílá inventář s oceněním o 5 stranách a se 4 kusy prohlášení opata Steinbacha stran vycpaných zvířat a ptáků, ohledně skříňky s vlastními penězi, stran lněného a konopného semene a ohledně dvou párů běloušů. Současně připojilo i Steinbachovo vyjádření. Z ocenění znalců - tentokráté úředních - zaslhuje povšimnutí: rytiny a kresby oceněny na 400 zl., knihovna na 500 zl., listinný materiál a rukopisy, zejména z poloviny sepsané dějiny Moravy oceněny na 20 zl., 60 kusů různých obrazů na 110 zl., stříbrná opatská berla na 169 zl., 2 mitry 20 zl., náprsní kříž s ametysty a routami na 90 zl. Ve vyjádření, jež připojil, Steinbach prohlásil, že svršky neodevezl z kláštera bez povolení, nýbrž se souhlasem komisaře bar. Rodena a to z toho důvodu, že se měl na výslovny rozkaz J.V.císaře neprodleně odebrat do Prahy a nečekat na oněch 5 měsíců, po něž duchovenstvo ponecháno ve zrušených klášterech. A protože mu bylo známo, že infulovaným prelatům se pontifikalie a zařízení malých domácích kaplí přenechávají, vzal ony věci raději do své úschovy, než by je ponechal na cizím (!) místě - ve vyhořelém klášteře žďárském. Žádal proto, aby jeho opatření bylo vzato na vědomí a nepovažováno za překročení zákonů a nařízení. Moravské gubernium, které asi mělo zprávy o tom, jak Steinbach svůj klášter likvidoval, se nyní obrátilo na dvorskou kancelář ve Vídni s tím, že Steinbach nepodává důkazu o svém vlastnictví k věcem, jež odvezl, že žádný z ostatních prelatů zrušených klášterů si nenabral tolik jako Steinbach a žádalo pokyn, jak dále postupovat. Roden, který v této historii hrál podivnou roli, protože se dal Steinbachem přemluvit, doplnil relaci gubernia vysvětlením, že skutečně

povolil převoz věcí do Prahy, ale prý s podmínkou, že Steinbach vrátí ony předměty, jež dle rozhodnutí úřadů mu nebudou přenechány, a to na svůj náklad.

Dvorská kancelář vracejíc spisy rozhodnutím z 15.2.1787 sdělila guberniu, že všichni řeholní preláti už s ohledem na složené řeholní sliby (při rušení klášterů na ně vláda ohled nebrala) nemohou nabývat soukromého majetku. Steinbach proto nemůže prokázat, že by byl nějaký majetek v době svého pobytu v klášteře nabyl. Gubernium nechť vezme zřetel na stav majetku kláštera a Steinbachovo hospodaření, pak na to, že cisterciácký řád vcelku zrušen nebyl a že Steinbachovi opatská hodnost zůstala. Protože pak majetek Steinbachem zadržený má hodnotu 3320 zl. 40 kr., což je na jednoho prelata mnoho, nechť gubernium vyšetří, kolik zůstalo jiným prelátům ze zrušených klášterů a pak podá další zprávu.

Gubernium zjistilo, že fuineckému prelátu byl ponechán majetek za 1229 zl. 3 kr., louckému za 1368 zl. 40 kr., zábrdovskému za 1169 zl. 26 kr., velehradskému za 2349 zl. 36 kr. a šternberskému za 1404 zl. 24 kr. Připojilo dodatek, že sice ždářskému exprelátu zůstalo více, že však v sumě 2115 zl. 30 kr., kterou jím odvezene svršky oceněny, je zahrnuto 980 zl., t.j. hodnota jeho vlastních sbírek a oděv s osobním prádlem, jejichž cena činí rovněž značnou položku, hodnota ostatních věcí pak že je jeho prelatskému stavu přiměřená a není mimořádně vysoká. Po této filipice gubernium navrhlo několik eventualit: buď ať si Steinbach vybere potřebné věci a ostatní nechť se prodají v dražbě v Praze, nebo ať je zaplatí, nebo ať je posléze in natura vrátí. Dvorská kancelář rozhodnutím ze 7.3.1787 sdělila guberniu: prokáže-li Steinbach, že si sbírky opatřil ze svého, ponechají se mu, jinak se budou považovat za majetek kláštera a bude pak s ním dle toho naloženo. Opatské insignie se Steinbachovi propůjčují bezplatně. Podáním ze dne 23.5.1787 Steinbach prohlásil, že nikdo, kdo ždářský klášter shlédl, nemůže říci, že by se tam nacházely nějaké sbírky naturálií, rytin a kreseb, ty že on si pořídil sám a že v klášterních účtech lze zjistit, že z majetku kláš-

tera nebylo na sbírky nic vynaloženo; byl milovníkem výtvarného umění a věd a ještě před vstupem do kláštera se velmi cvičil v kreslení. Proto si zřídil sbírku ke svému soukromému vzdělávání a ve sbírání že pokračoval i po vstupu do řádu. Klášter nic takového ve svém majetku neměl a představení by byli ani nedovolili nic si koupit. K nákupu věcí pro sbírku použil peněz, jež měl jako opat k volnému použití na rekreači po dobu 18 let. Mnoho věcí pak získal darem od přátel a umělců, když podporoval jejich mladé snahy. Jeho sbírky nebyly také umístěny v nějakém klášterním museu, nýbrž v jeho vlastním bytě a sloužily jeho vlastní potřebě. Žádá, aby o tom byly provedeny důkazy a aby mu bylo uvěřeno už proto, že část svých vlastních věcí v klášteře zanechal. Počíhal prý si svědomitě a pečlivě. Gubernium uložilo 21.6.1787 Steinbachovi předložit potvrzení býv. převora kláštera a seniora komunity stran soukromých opatových sbírek. Podáním z 28.6. 1787 Steinbach vyhověl požadavku, s čímž se gubernium spokojilo a dvorská kancelář nejvyšším rozhodnutím z 11.7.1787 tento postup schválila.

24)

U jiných opatů bychom podobné, jenže trochu méně úskočné jednání považovali za úsilí zachovat ze svěřeného majetku co nejvíce, než se poměry změní a dojde k obnově klášterů, Steinbach jako oddaný josefinista s ničím takovým nepočítal. Chtěl pro sebe uchvatit co nejvíce a na klášteru mu nezáleželo. Proto také lze sotva věřit tradici, že zedník se zavázanýma očima byl veden do podzemí zazdít klášterní skvosty či peníze.

Za indiskreční byl označen jiný čin bývalého opata. Jos. Fr. Schwovy (1742-1806), dietrichsteinský hospodářský správce a pilný vlastivědný pracovník, dal Steinbachovi k posouzení a k eventuelním opravám svůj rukopis Moravské topografie. Steinbach v něm některé partie seškrtal a bez jakéhokoliv Schwovy souhlasu r. 1786 jej pod názvem Topographische Schilderung von Mähren von S... vydal. Jak patrně, nezamízel jen jména autora, ale uvedl začáteční písmena svého jmé-

na tak, že čtenář mohl usuzovat na jeho autorství. Měl z toho přirozeně finanční prospěch, takže šlo o krádež spojenou s podvodem. Topografie šla na odbyt a ani v pražských kruzích se nepochybovalo o autorství Steinbachové. 25)

Schwwoy byl jednáním Steinbachovým právem rozhořčen z celé řady důvodů, z nichž neposlední byl i ten, že jeho práce, výsledek dlouholetého studia a sbírání látky, byla tak zkomolena. Steinbach po Schwwoyově zákroku se omlouval, že historická část topografie byla špatná a že ji chtěl přepracovat a vydat samostatně. Také skutečně vydal dodatky pod názvem *Zusätze zur Topographischen Schilderung des Markgrafthums Mähren von Schwwoy*, Praha 1786, 8°, Schwwoy však se tím nespokojil a vynechané statě historické, založené hlavně na Pešinovi, vydal o sobě pod názvem *Kurzgefasste Geschichte des Landes Mähren* pod svým jménem. Úplnou topografii vydal pak v letech 1793-1794 ve 3 svazcích. Nepěkné jednání Steinbachovo se neutajilo a nelze se divit, že počal ztrácet na vážnosti. Úbytak na vážnosti snažil se pak Steinbach vyrovnat okázalým vystupováním. Jeho marnivá povaha je patrná už z toho, kolik zrcadel si zavěsil ve svém bytě - řeholník a příslušník jednoho z nejpřísnějších řádů církve.

K dokončení dějin Moravy se už Steinbach, jak uvedeno, v Praze nedostal. Zatím vyšly Monseho německy psané politické dějiny země s úvodem Jos. Dobrovského o nejstarších sídlech Slovanů (I. díl r. 1785, II. r. 1788) pod názvem *Versuch einer kurzgefassten politischen Landesgeschichte des Markgrafthums Mähren* a v téže době obšírnější latinské *Moraviae historia politica et ecclesiastica* od piaristů Ad. Pilaře a Frant. Moravce, Brno 1785-1787 ve třech dílech. Jak už zmíněno, Steinbach svůj rukopis dovedl toliko k roku 1507. 26) Toto období rozdělil si na 3 části. Uvedl je mottem z Ovidiových Tristitií: *Et pius est, patriae facta referre, labor.* Nejprve pojednal o dějinách země do r. 375 na základě autorů Peithnera, Pešiny, Strabona, Dobnera, Tacita, Aurelia, Victora, Caesara a Pelcla. Prvý oddíl, líčící děje země od r.

454 - 907, opírá se o Goldasta, Ūfeleho, Procopa, Helmolda, Ditmara, Metské anály, Eginharda, také místy i o Hájka, Peithnera, Mnicha svatohavelského, Životopis Karla Velikého, Středovského, Jana A. Komenského, Anhelma, Aimona, Bertinovy anály a Anály frakfurtské. Dobrovský označil tuto část pro nejistotu dovolávaných pramenů za neužitečnou. My však bychom přece jen rádi ony údaje znali...

Ve druhé části (léta 908-1181) vylíčil Steinbach české dějiny a dějiny Moravy podle následnosti údělných knížat. I zde najdeme řadu oprav a doplňků; některé jsou psány rukou Dobrovského. Jeden list byl vyříznut. Steinbach i zde se dovolává a v kritickém aparátě uvádí prameny, dnes namnoze už neznámé.

Část třetí je časově nejrozlehlejší (1182-1507) a solidně opřená o tehdy známé a spolehlivé prameny (Kromer, Voigt, Dřevičský rukopis, Dobner, Jarloch, Balbín, Kosmovi pokračovatelé, Chronicon Melicense, Ziegelbauer, Kroniky solnochradské, Hammerschmied, stavovský archiv, Aeneas Silvius, Martin Kuthen, Pavel Žídek, Dubravius a mj.)

Je jistو, že Steinbach na těchto dějinách pracoval se zaujetím a po důkladné přípravě. Snad mu Dobrovský při svém poněkud přehnaném kriticismu uškodil. Lze mu však děkovat za to, že Steinbachovo dílo zachránil. Ze sbírky hraběte Bedřicha Mitrowského se dostalo spolu s ostatními koupenými rukopisy nakonec do Archivu města Brna, kde lze nalézt i latinsky psanou a vlastenecky procítěnou Historii Moravy, kterou sepsal s kritickým hodnocením pramenů Jos. Ignác Dismas rytíř Hoffer.²⁷⁾ Hofferovo dílo je však starší. Lze je datovat do třicátých let 18. století. I ono tvořilo součást sbírky Mitrowského.

Nadšené očekávání, kterým byl Josef II. přivítán, když po své matce převzal vládu, se za málo let změnilo v nevlídný nesouhlas s jeho zbrklými počinami a často také i nerozumými opatřeními. Když kláštery rušil, nacházíme např. u Pelcla v Pamětech pochvalu a uspokojení.²⁸⁾ Za několik let

však Pelcl v týchž Pamětech rušení klášterů neschvaluje a považuje je za vandalství. Rozčarování bylo všeobecné. Ve Vídni už i ulice promluvila posměšným paškvilem, radujíc se z těžkého onemocnění císařova.

Steinbach byl jistě také zklamán v leckterém směru. Naděje, že se mu dostane hodnosti biskupské mizela a zbyval mu jen úřad a společnost. Maje u gubernia referát pro duchovenstvě věci, jal se i zde úřadovat systematicky a vědecky. Shromáždil veškeré předpisy, jež stát v tomto oboru vydal a jež dosud platily a vydal je pod názvem Lexikon aller in den österreichischen Staaten wirklich bestehenden landesfürstlichen Verordnungen und Gesetze im geistlichem Fache, gesammelt und geordnet von O.S.v.K. Dílo vyšlo v r.1790 v Praze. Snad mu mělo trochu pomoci v jeho zlé situaci finanční. Rozmařilý život, jaký vedl, nestačily totiž zdaleka krýt příjmy z úřadu u gubernia. Musel si vypůjčovat, když spotřeboval hotovost, kterou si pravděpodobně z kláštera přinesl a když zpeněžil různé předměty, m.j. i lněné a konopné semeno, jež do Prahy přivezl. Vypůjčoval si na směnky, žadonil ručitele o podpis, a když takových už nenalezl, sáhl k podvodu, falšoval na směnkách podpisy, vypůjčených částek nesplácel, přátelům, kteří mu půjčili, se počal vyhýbat. Lákal peníze pod nejrůznějšími záminkami. Jeho pověst zle utrpěla. Jistě se ozývaly výčitky svědomí. Věřitelé se hlásili o zaplacení svých pohledávek, žalovali, domáhali se exekučního prodeje majetku. Naděje na vyvázhnutí z dluhů bylo čím dál méně - dluhů spíše přibývalo.... Steinbachovy naděje pak zmizely nadobro, když císař Josef II. zemřel. Nový panovník Leopold II. se ohlásil docela jiným způsobem: odvolal všechna opatření svého předchůdce, jež vyvolala největší odpor a chystal se napraviti leckteré chyby a omyly Josefově staršího data. Představení zrušených klášterů, pokud žili, ba i řeholníci sami vznášeli už žádosti o obnovení starobylých klášterů, hledali vhodné přímluvce. Steinbachovi však ani na mysl nepřišlo křísiti k životu cisterciácký svůj klášter

ve Žďáře.

Když nový císař přijal dedikaci prvního svazku *Neuere Abhandlungen der königlichen Gesellschaft der Wissenschaften*, propůjčil Společnosti oficielní uznání s nárokem užívat označení "královská", usneseno vyšlý svazek v nádherné vazbě císaři předati osobně. Úkol ten vzal na sebe Steinbach a vypravil se proto někdy počátkem r. 1791 do Vídně. Zdá se to vyčázet z dopisu Josefa Dobrovského Fort. Durychovi ze dne 25.1.1791, z něhož se také dovidáme, jak nesmírně už Steinbach v Praze upadl: 29)

"Prelát Steinbach měl Pojednání naší společnosti, již vytištěná, a to první svazek nové řady, odevzdati králi; protože král však leží těžce nemocen, nevíme, co se stalo. Můžete se ptáti Zlobického, prelátova přítelička. Prelátovy věci pro dluhy, kterých nebyl sto splatit, po soudním nálezu byly již spisovány. Jen kdyby tento marnivý a lehkovážný člověk nebyl mnoha lidí oklamal lžemi, úskoky, podvody i falešnými směnkami! Celé město je plno nepříznivých o něm úsudků, o nichž vím, že jsou pravdivé".

Výprava do Vídně maskovala tedy útěk před stále hrozí věji se vytvářející situací. Ve Vídni byl Zlobický a tak Steinbach, opřen o něho, hleděl si vymoci nějaké hmotně výhodné postavení. Chodí od jedné vlivné osoby ke druhé, poslouchá sliby, obratně volené omluvy a výmluvy, ale pomocí nenachází.

Zatím přicházely do Vídně z Prahy hrozivé zprávy. Nejen exekuce a žaloby, ale i trestní řízení pro podvody už hrozilo. Steinbach náhle spatřil propast, do které se řítil. A pak - dne 19.2.1791 - došlo ke skandálnímu konci. Nový císař, ještě mladistvý František I., předsedal prvé své státní radě. K pohoršení ostatních členů referoval ministr pro vnitřní věci, že bývalý ždárský prelát Steinbach se oběsil...

Profesor Zlobický vystrojil pohřeb v jednoduché rakvi. Jen s málo účastníky se ubíral v šeru na hřbitov a za hřbitovní zed, kde do neposvěcené země spustili rakev... Bývalý přednosta brněnského Památkového úřadu vyprávěl autoru, že

se o celé příhodě dočetl ve vídeňském archivu. Zpráva o Steinbachově smrti Prahu ohromila. Začaly se rojit všelijaké řeči o pohoršlivém prelátově životě. Členům lóží a Královské české společnosti nauk se točila hlava. Následovaly veřejné exekuční prodeje Steinbachových svršků. Na grafiku byl vydán katalog o 186 stranách. Prodali ji 16.9.1791. Knihy byly vydraženy 1. října v Kounicovském domě na Novém Městě. Josef Dobrovský se dražby zúčastnil a psal pak o ní do Brna J.P. Cerronimu. Deset foliových svazků výpisů a listin, jež se vztahovaly k dějinám cisterckých klášterů české provincie koupil osecký klášter. Jenže se neprodaly jen věci Steinbachovy, ale i knihy a listiny, jež si prelát od přátel vypůjčil. Jihlavský Marzy byl postižen nejhůř. 30)

Výnos dražeb zdaleka nestačil uhradit věřitelům vzniklou škodu. Mnozí vyšli docela naprázdno. Nemohli Steinbachovi přijít na jméno. Soudní řízení se zastavila... 31)

Ještě po pěti letech píše jihlavský Marzy do Brna Cerronimu tesklivě a vyčítavě, že byl Steinbachem okraden o mnohé, co mu kdysi z dobrého srdce půjčil a co po dražbě přišlo do Oseka, odkud už ty věci zpět koupiti možno není - marně se o tom jménem Marzyho pokoušel velkomeziříčský děkan Pahnost, který v té věci schválně do Oseka zajel. O tom, jak těžko bylo možno vypůjčené rukopisy od Steinbacha dostatí zpět, svědčí dopis Zlobického ze 4.9.1787, poslaný z Vídne J.P. Cerronimu. Šlo o vrácení Historie jesuitské koleje olomoucké, o kterou se zajímal jak Cerroni tak bývalý premonstrát z Hradiska u Olomouce Hříbek, chystající se psát historii svého zrušeného kláštera. 32)

O pozůstatlost Steinbachovu projevil, jak už zmíněno, zvláštní zájem Josef Dobrovský. Z jeho dopisu ze dne 8.4. r.1792 Cerronimu se dovídáme, že za 169 zl. koupil celkem 10 svazků Steinbachových rukopisů a sbírek. Mezi listinami se nacházelo množství originelních rukopisů a dokumentů cizích, listů z rukopisů vytrhaných, ať už z kronik nebo

z pamětí - "jak takovou sbírku si mohl pořídit jen ten, kdo po 20 let plundroval archivy". Právě Dobrovský viděl mezi papíry Steinbachovými kresby a zprávy Marzyho. Protože zájmy Dobrovského byly přece jen jiné, pomýšlel na to, jak a komu by koupenou sbírku Steinbachovu prodal. V dopisech Cerronimu se o tom zmiňuje vícekráte. V dopise ze 4.3.1792 oznamuje Cerronimu zásilku bedny s knihami a listinnými sbírkami a uvádí, že jihlavskou kroniku (z majetku Marzyho) koupil sekretář oseckého opata za vyvolací cenu. Jakési dokumentované dějiny čís. kat. 1849 prodány nebyly, protože byly vzaty před dražbou ze seznamu. Mezi starými kusy v jedné bedně nacházel se listiny, týkající se ponejvíce moravských dějin, zejména klášterních. Aby zabránil jejich zašantročení a zkáze, Dobrovský oněch zmíněných 10 svazků koupil a sděluje Cerronimu, že je v nich, byť některé listy byly prázdné, mnoho materiálu pro historii cenného. Hledal pak pro koupenou sbírku kupce. Když Cerroni, jemuž Dobrovský leccos v Praze obstarával, nejevil zájmu, sděluje mu dopisem z 8.4.1792, že ony foliany oceněny na 120 dukátů, že však kdyby někdo 300 dukátů dal, nesehnal by takového množství materiálu. Psal už Monsemu, jestli by ten materiál nepřevzala olomoucká knihovna, že by jej rád viděl v rukou Cerroniho nebo Zlobického - aspoň dotud, než by dostal nějakou faru na Moravě. Dlouho však trvalo, než s přispěním Cerroniho sbírku zpeněžil a dostal ji do vhodných rukou. V dopise z 25.9.1803 si stěžuje, jak prý on přijde k tomu, aby dělal výtahy ze Steinbachových sbírek. Žasne nad pílí Steinbachovou a vzpomíná, že věci týkající se cisterciáků - mimo oněch 10 svazků, jež má u sebe - předal klášteru oseckému. Topografický materiál tvoří celou haldu - jsou to věci ponejvíce z městských archivů a archivů panských - také starší, nejen nové. Po dlouhé době koupil sbírku od Dobrovského Bedřich Ant. hrabě Mitrowský, gubernátor moravský a pilný sběratel památek, jež měly nějaký vztah k dějinám Moravy. Z jeho pozůstatosti sbírka přešla do Archivu města Brna.

Dobrovský měl jistě se Steinbachem mnoho starostí. Byl sekretářem Královské české společnosti nauk, do jejichž schůzí Steinbach v posledních letech jen zřídka docházel. Dle ustáleného zvyku bylo jeho povinností napsat do Pojednání společnosti Steinbachův nekrolog. Neměl do této práce chuti a tak dopisem z 22.3.1795³³⁾ požádal Cerroniho, aby prý jeho lenosti přispěl na pomoc a poslal mu Steinbachovu biografii. Věděl, že Cerroni má obsáhlou sbírku biografií moravských spisovatelů se seznamem jejich děl a že svou práci stále doplňuje. Velmi si píše Cerroniho vážil. V citovaném dopise uvádí, že se stalo zákonem psát životopisy zemřelých členů společnosti, ale že se do toho, když přijde k věci, nikomu nechce. Cerroni však jako krajan by mohl snadno příspěvek napsat, stejně i o nedávno zemřelém Monseovi. Nabízí - jakoby odměnou, ale jistě právem - Cerronimu členství Společnosti. Stačí prý jen oznamit souhlas, neboť právě v té době není členem Společnosti ani jeden Moravan. Cerroni sice Steinbachův nekrolog pro Pojednání Dobrovskému nenapsal, dal mu však všechn potřebný materiál. Dobrovský proto musel do kyselého jablka kousnout a tak ve II. svazku Novějších pojednání společnosti z r. 1795 nepodepsaný Steinbachův nekrolog vyšel. Vyzněl, jak jinak ani možné nebylo, chladně a upjatě. Kromě stručného životopisu se zmíňuje o Steinbachově díle a uvádí, že hlavní své dílo o klášteře žďárském minil Steinbach vydati i česky ve zkráceném znění pod názvem Kronyka kláštera žďárského, že z ní však vytiskl pouze jeden arch. Pro dějiny Moravy shromáždil Steinbach vše, co jen trochu mělo k zemi vztah. Opakuje, že žasl nad pílí muže, když pročítal jeho poznámky. Nalezl mezi nimi i počátek historie bílé paní jindřichohradecké. Po zrušení svého kláštera nemohl prý se už Steinbach tolik učené práci věnovat. Nekrolog končí nepravdou - snad pietou k mrtvému diktovanou, že prý Steinbach kvůli vyřízení svých věcí opustil Prahu a nějaký čas meškal ve Vídni, kdež upadl do jakési nebezpečné horečky, na kterou tam zemřel. Skoro týmiž slovy líčí

konec Steinbachův Cerroni ve svých Nachrichten von den Lebensumständen verstorbener und itzt lebender Schriftstellern Mährrens nebst dem Verzeichnisse ihres Schriften. 34) O sebevraždě Steinbachově se dostaly do literatury jen náznaky, nejvíce v Brandlově Životopise Josefa Dobrovského. Brandl svou zprávu měl z úst moravského topografa Řehoře Wolného. 35)

O bohatství uměleckých sbírek Steinbachových máme ještě zprávu z konceptu dopisu brněnského sochaře Ondřeje Schweigla ze dne 18.4.1784., v němž neznámému adresátu popisuje umělecké památky brněnské a moravské. 36) Zmiňuje se též o klášteře žďárském, chválí stavby prelatury, konventního chrámu, jeho hlavní oltář s Thenyho sochami a velkým obrazem Willmannovým, kostelík sv. Markéty u brány a je nadšen zelenohorským kostelem sv. Jana Nep., jehož hlavní oltář Schweigl restauroval. Považuje jej za nejdokonalejší stavbu na Moravě. O prelátu Steinbachovi praví, že s láskou sbírá vzácné památky, grafiku a obrazy a že je kavalírem dbajícím o umění.

Steinbach si na kavalíra hrál. Světlo z Rozumu bylo pro něho příliš silné. Páchaje zlo, nespokojil se málem. Maně si vzpomeneme na jiného uprchlíka z počátků kláštera, Jindřicha Řezbáře, jemuž žďárská krajina byla ve druhé polovině 13. století hroznou a půstou divočinou, ze které i jiní prchali. Jindřich se však po 30 letech kajícně vrátil, nesl úděl konvrše jako poslední z bratří, vyřezával chórové lavice a psal své kroniky, jejichž půvab nás dodnes dojímá.

IV.

Jak jsme se už dozvěděli, stal se prelát Steinbach po zrušení kláštera státním úředníkem. Úřadoval v oboru, ve kterém se vyznal. Ale i toto zaměstnání se mu znelibilo. Hýření, milostné pletky a nákladný život vzbuzovaly pohoršení v pražských, zejména zednářských kruzích. Je pravda také, že se ho začali stranit i členové Královské české společnosti nauk.

Steinbach zůstával optimistou. Věřil, že si zase pomůže, jakmile se stane duchovním hodnostářem. Hnětlo ho sice dotérně

vyšetřování moravského gubernia, jak jsme je už trochu sledovali. Úřady ^{nem}nechaly pověsti o nákladném Steinbachově životě bez povšimnutí ani později. Gubernium v Brně si zapamatovalo i zaznamenalo pravděpodobně leckterou pochybnost o správnosti Steinbachovy přísahy stran klášterního majetku. A tuto pochybnost přeneslo i na krajský úřad jihlavský.

Řeholní rodina žďárská, rozptýlená po různých koutech vlasti, udržovala mezi sebou aspoň malý styk. V r. 1787 zemřel v Polné bývalý cisterciák žďárský P.Leopold Janda, kdysi hospodářský inspektor a hlavní pokladník kláštera. Po jeho smrti doneslo se ke krajskému úřadu v Jihlavě udání, že zanechal po sobě na 35 000 zlatých, že ty peníze se nyní nacházejí u jeho spolubratří P.Joachyma Polanského a P.Nepomuka Holzbacherá, kteří žili jako pensisté ve Žďáře. Krajský úřad si přispíšil a vyslal do Žďáru komisaře s vojákem a uložil jim, aby oba řeholníky přepadli v bytech a vykonali u nich zevrubnou prohlídku. Ale žádný z nich nenalezl. Komisař prohledal jejich byty, ale peněz nenalezl. Vyslychal pak žďárského děkana, excisterciáka P.Bylanského, o veškerých poměrech zemřelého P.Jandy. Nevyšlo na jevo celkem nic, než že Janda měl úspory na pohřeb a na zádušní mše, o které měli být požádáni spolubratři. Děkanu, purkmistru a těm, kteří se o prohlídce dozvěděli, přísně naporučeno, aby věc zachovali v tajnosti. A když se oba řeholníci vrátili, byli arestováni stejně jako bývalá hospodyně nebožtíkova, Terezie Sobotková. Vyšlo najevo to, co udal již děkan Bylanský, že totiž P.Janda poručil každému ze svých spolubratří po 16 zlatých, děkanu Bylanskému 20 zl. a obraz Saturnus, P.Holzbacherovi obraz sv.Jana Nepomuckého a P.Polanskému obraz sv.Prokopa. Každý z obmyšlených měl za zemřelého odsloužit 20 mší sv. 37)

Příhoda je dokladem o tom, jaké panovalo o Steinbachově hospodaření v posledních dnech kláštera u úřadů mìnění a jak vůbec státní dravec dbal, aby mu z majetku klášterního ani kůstka neunikla. Nutno uznat, že bylo těžko upřít býv. opatovi právo na jeho sbírky, pokud jejich různé části získal poctivě.

Víme, že žďárský klášter se už ze sutin nepozdvihl.
S ním zaniklo kulturní středisko kraje, vyzařující do širého
okolí po dobu delší než půl tisíciletí.

Na Ottu Steinbacha se nezapomnělo. Jeho přítel Valerián Zlobický něco věděl, co se asi jako tajemství dostalo k uším Josefa Dobrovského. V časopisu Brünner Wochenblatt zur Beförderung der Vaterlandkunde, zur Belehrung und Unterhaltung byl v čísle z 23.9.1825, č. 76, na str. 301-302 otiskl pozruhodný článek; podáváme jej v překladu:

"Když se r. 1791 veřejně rozprodávala knihovna žďárského preláta a c. a k. guberniálního referenta ve věcech duchovních, Otty Steinbacha z Kranichsteina, měly v ní být i tyto rukopisy:

1. Korespondence mezi cisterc. preláty stran sesazení velení hradského Jana Salixe v r. 1657
2. Florimunda Remunda Historie o počátku zrůstu, zkáze všelického kacírstva těchto věkův, nyní v čes. jazyku vydaná od kněze Magistra Tomáše Jelínka, poeta laureato, faráře města Dačic léta 1680.
3. Zpráva, jak žďárský klášter byl cisterc. řádu odňat a jemu zase navrácen... s připojenou pamětní knihou cisterc. kláštera na Starém Brně
4. De ortu et augmento urbis Iglaviae
5. Distinctio legum civitatis Iglaviae
6. Mauritii Vogt, o.Cisterc. Plasii professi: Boemia et Moravia subterranea
7. Descriptio činův čtyř potentátův..., které maršem ... král. město Čáslav potrefilo, od Frant. Bosana z města Čáslav
8. De rebus provinciae Bohemiae ... ord. Franc... ab anno 1222 ad an. 1421 historia
9. Podivuhodný život blaž. paní Maximiliány Zásmucké ze Zásmuk, O.Prem. z Doksan...
10. Protokol z diáře o konfiskacích z r. 1624
11. Acta capituli provincialis de Anno 1738 et 1765...

12. Capituli provincialis anno 1743 Pragae celebrati...
13. Privilegia ss.paparum... z 15.stol.na pergamenu
14. Catalogus religiosorum O.cist. de Plas...
15. P.Paulini Ziackovicz de Gnazdow Descriptio de suecica olomucensium calamitate
16. Knihy lékařské r.1534 sepsané
17. Registrum omnium bonorum monasterii zarensis... anno 1407 conscr.
18. Soupis abatyš kláštera tišnovského od založení 1256, a kláštera z Frauenthalu
19. Pět starých na pergamenu psaných brevířů olomouc.diecéze
20. 74 orig. diplomů a listin kláštera žďárského, velehradského a tišnovského
21. Obálka s výpisy historických dat."

A závěr si ocitujeme doslovňě v němčině: "Es fragt sich hiebey vo wohl diese Gegenstände vorfindig seyen und ob der verstorben (?) Prälat Steinbach auch noch andere Manuscritte hinterlassen habe ? Letztere Frage dürfte wohl Herr Otto von Stramberg zu Bonn am besten lösen können." (Klade se otázka, zda tyto předměty lze nalézt a zda zemřelý(?) prelát Steinbach zanechal ještě jiné rukopisy. Poslední otázku by mohl nejlépe zodpovědět pan Otto von Stramberg v Bonnu.)

Je zřejmé, že zde nešlo ani tak o pátrání po rukopisech, jako o zprávu, že Otto von Stramberg v Bonnu o rukopisech těch i jiných něco ví, při čemž musí čtenáře napadnout, že to dosud žijící osoba není nikdo jiný než náš Otto Steinbach z Kranichsteina. 38)

Řešení svízelné situace bylo pro Steinbacha typické. Ve Vídni se pochoval domnělý sebevrah, bývalý žďárský prelát, jenže do rakve dali hoblovačky a kamení. V té době však už - jistě ne sám - Steinbach ujízděl Porýním k Bonnu. Prý tam provozoval právní praxi...

Bude nutno vyšetřit v bonnských archivech, kdy tam vlastně Otto von Stramberg zemřel, jaká byla jeho pozůstatlost a kam se poděla.

Valerián Zlobický dal někdy mezi léty 1782-1784 pořídit mědirytem Steinbachův portrét. Je na něm půlpostava cisterckého opata na pozadí draperie, za kterou je vidět police se svazky starých knih. Steinbachova tvář je mírně oválná, pravidelných rysů, slevřených rtů a s malým podbradkem. Pod vyklenutým obočím jsou velké, vážné hledící oči. V pravé ruce drží zobrazený na dvě složený pergamen se třemi vysutými pečetěmi. Ve spodní části lze vidět Steinbachův opatský znak a nápis, koho portrét zobrazuje.

Můžeme uzavřít: Steinbachova povaha byla podivuhodná směsice neúnavné pracovitosti, sebelibosti, nedostatku morálních zábran a despotické odvahy. "Každé sme holt ináč hezké", říkávali staří.

Výběr z literatury:

Bedřich Slavík, Od Dobnera k Dobrovskému, Praha 1975.

Walter Hinck, Europäische Aufklärung, I, II, Frankfurt a.M. 1974.

Jürgen Mittelstrass, Neuzeit und Aufklärung, 1970.

Jaroslav Prokeš, Počátky čes.společ.nauk do konce XVIII.st.
I, 1938

Vincenc Brandl, Život Jos. Dobrovského, 1883, s.76-77 ad.

J. Jakubec, Dějiny čes.literatury, 2.vyd., 1938, díl I.

J. Hanuš, Národní museum a naše obrození, I, 1921.

Použité archiválie:

Archiv čs. Akademie věd, Archiv města Brna a Státní oblastní archiv v Brně (dále jen AMB a SOAB).

Poznámky:

- 1) AMB, sb. Mitrovského, Žďár n.S. A 1 - 10. Údaj o rodišti Steinbachově vysvítá z jeho vlastních údajů v publikaci *Nomina religiosorum...* dále cit. v textu. Shodně Cerroni v *Nachrichten von den Leben umständen verstorbenen und lebenden Schriftstellern Mährens...* sub G 12 č.84, SOAB. Stejně nekrolog Jos.Dobrovského v *Neuere Abhandlungen k. Ges. der Wissenschaften* 1795, II, XXVII.

- 2) Nedopatřením i v poslední práci Bedř. Slavíka, Od Dobnera k Dobrovskému.
- 3) Viz St. vydaná díla, zejména „Nomina religiosorum...“
- 4) Viz pozn. 1)
- 5) U Cerroniho v Nachrichten... Odtud i údaj, že se Steinbach vypravil do Citeaux. O Societas incognitorum a Petrašovi: Václav Burian in: Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 152, 1971, 7-18 a SOAB ve sbírce Cerroniho.
- 6) Viz později zde cit. dopisy Dobrovského Cerronimu.
- 7) K. Žák, Dějiny kartuzián. kláštera v Kr. Poli u Brna, 1929. Šlo o kup na dvakrát (s. 92 ad.), srov. Ernst Hawlik, Zur Geschichte... 1838, 10-11.
- 8) SOAB, cit. sb. Cerroniho. Korespondence.
- 9) Srovnej úvod ke St. Merkwürdigkeiten.
- 10) AMB, sb. Mitrowského, Žďár n. S. A 1-10.
- 11) R. Hurt, Dějiny cisterc. kláštera na Velehradě, II, 1938, 313 ad.
- 12) Chr. d' Elvert, Notizenblatt 1880, s. 64. Cerroni, Nachrichten... op. cit. d' Elvert, Historische Literaturgeschichte, 255-258.
- 13) R. Hurt, op. cit. období 1770-1790.
- 14) AMB, cit. archiválie žďárské ze sb. Mitrowského.
- 15) Chronica domus sarensis, Kronika Jindřicha Řezbáře. Nové vydání 1964 s faksimilem textu (A. Rossi). Úvod a pozn. prof. Jar. Ludvíkovského.
- 16) R. Hurt, opus cit.
- 17) SOAB, Místodržitelství, Círk. odd. 7/37. Gubernium, Círk. odd. K 20/43 abc. Obraz sv. Jana Nep. (Ant. Kern), z opatské kaple dostal od P. L. Jandy P. Nepomuk Holzbacher. Doputoval nakonec do uhřínovské farnosti.
- 18) Archiv čs. Akademie věd. Zvěč. prof. Vojtíškovi vděčím za vyhledání a možnost studia.
- 19) Viz cit. Neuere Abhandlungen z r. 1785 sub 1.
- 20) Tamtéž, korespondence Dobrovského s Cerronim (viz shora) a Archiv Akademie věd.

- 21) Tamtéž
- 22) Tamtéž
- 23) Prameny, viz pozn. 17
- 24) Tamtéž
- 25)
- 26) Tamtéž a v Cerroniho sb. koresp. s Dobrovským
- 27) AMB, sb. Mitrowského, Žďár n. S. A 1 - 10 a Hofferiana
- 28) Viz Paměti Fr. M. Pelcla. Stejně Paměti Fr. Vaváka. Viz Bedř. Slavíka Od Dobnera k Dobrovskému
- 29) Vinc. Brandl, Život Jos. Dobrovského; též Korespondence Cerroniho
- 30) Tamtéž a korespondence Zlobického.
- 31) Tamže
- 32) Tamtéž. Osecký klášter. archiv i s Analekty Steinb. je nyní ve Stát. oblast. archivu v Litoměřicích
- 33) Tamtéž, korespondence s Dobrovským
- 34) Tamtéž
- 35) Tamtéž
- 36) SOAB, Sbírka rukopisů. Schweiglův skoro nečitelný rukopis je nyní přepsán
- 37) Pramen sub 17
- 38) O Steinbachově "nenápadném zmizení" z Vídni se lze dočíst i v jiných novinách a časopisech té doby. Smrt Steinbacha lze odhadnout do rozmezí 1825-1830. Bude užitečné prozkoumat matriky v Bonnu a tamní archiv (Pozůstalosti). Nejlépe bude začít pozůstalostními spisy, protože tehdy už pozůstalosti vyřizovaly v Německu soudy. Snad se zjistí i kdo byl "Strambergovým" dědicem a zda snad se jeho písemnosti nedostaly nakonec do tamního archivu. Autoru vzhledem k věku se už nebylo možno odvážit cesty do Německé spolkové republiky.

Příloha 1.

Úryvek z Paměti Václava Freye, faráře velkolosenického, řádu Cisterc. (Otištěno ve Žďářském obzoru, 1906, č. 4, s. 53-55.

Zde uvedeno jen to, co se týká kláštera).

Rok 1784, 1785:

Žďářský klášter vyhořel 16. července. 19. července jsem se byl podívat na spáleniště a pozvat řeholníky na svou instalaci. Dne 2. září jsem tam šel opět pozdravit biskupa. On však byv u Vojnova Městce vyklopen a na ruce pochroumán, vrátil se domů.

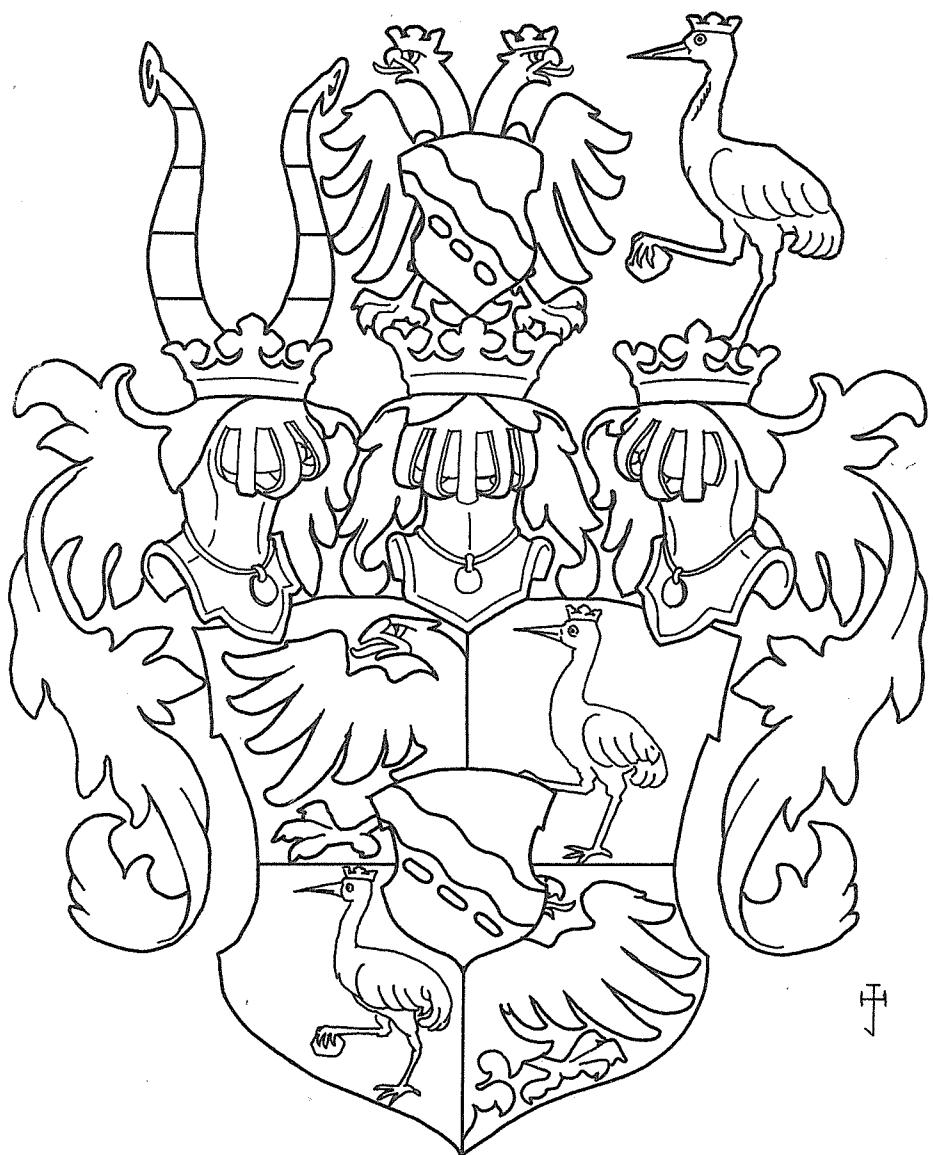
Dne 22. října jsem byl v klášteře žďářském. Přišla tam komise na zrušení kláštera. Nota bene: byla tam hostina na rozloučenou - Henkermahl - což jest jídlo, jež se odsouzení předkládá dle jeho libosti den před popravou. Bylo úlohou komisaře vykázati kněžím živobytí. Dne 11. listopadu jsem tam byl kvůli tomu, jak by se dalo provésti, aby kněží zrušeného kláštera mohli pohromadě živí býti. A dne 18. prosince rozloučil jsem se s opatem zrušeného kláštera Steinbachem, jenž se dne 28. prosince do Prahy odebral. 20. dubna 1785 byla v žďářském klášteře dražba. Dne 16. května jsem kázal v poutním kostele na Zelené hoře.

14. srpna mne navštívil k obědu pan farář ze Žďáru - kláštera, vraceje se z lázní a vypravoval mi o způsobu vydržování klášterů v Čechách při jejich skrovných poměrech.

Příloha 2.

Popis erbu Steinbachů z Kranichsteina podle udělení panského stavu z 11.7.1714:

Čtvrcený štit se středním štítkem modrým, v něm kosmé vlnitě stříbrné břevno, pod ním 3 kosmo ležící stříbrné kamenný. V 1. a 4. zlatém poli vyráží černá orlice, ve 2. a 3. červeném poli stříbrný zlatě korunovaný jeřáb. Tři korunované turnajské přilby: I. střední štítek, za ním vyráží na obě strany černá orlice, přikr. modro-stříbrná. II. dva buvolí rohy čtyřikrát dělené, pravý modro-stříbrně, levý červeno-stříbrně, přikr. černo-zlatá. III. jeřáb ze štitu, přikr. červeno-stříbrná.

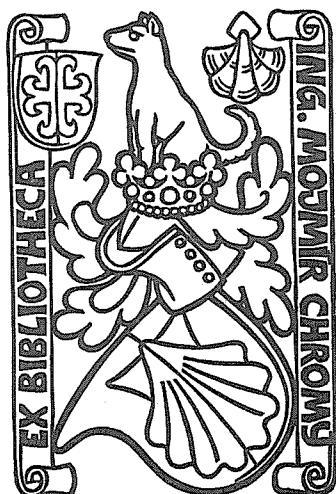
HERALDICKÝ EX LIBRIS LEXIKON

HEX 5/1987

Ing. Mojmír Chromý se narodil dne 2.3.1940 v Třebíči. V letech 1946-1951 vychodil Národní školu v Moravských Budějovicích. Tamtéž absolvoval v letech 1954 - 1957 střední jedenáctiletou školu. V roce 1957 počal studovat na lesnické fakultě Vysoké školy zemědělské a lesnické v Brně - obor zemědělské a lesnickotechnické meliorace. Vysokou školu ukončil v roce 1962. Od roku 1964 pracuje v podniku, který dnes nese název Agrostav Benešov, kde od roku 1967 zastává funkci vedoucího útvaru projekce.

Hlavním odborným zájmem v oblasti historiografie u ing. Chromého je heraldika. K ní se dostal přes obecný zájem o historii a genealogii, a to počátkem 70. let. V badatelské práci se specializuje na výzkum a dokumentaci heraldických artefaktů na nemovitých památkách, zejména na náhrobcích. Ovšem nevyhýbá se ani jiným heraldickým tematům. Z jeho nejdůležitějších prací jmenujme: Využití náhrobníků jako pramenů heraldiky (Sborník příspěvků I. setkání heraldiků a genealogů, Ostrava 1980), spolu s ing. F. Kučerou, K náhrobníkům v kostele třebešickém (Heraldická ročenka 1981), Náhrobník s převráceným erbem v kostele arnoštovickém (Heraldická ročenka 1982), Heraldické památky malostranského hřbitova v Košířích (zvláštní číslo Zpravodaje genealogů a heraldiků, Ostrava 1983), Heraldické památky Vyšehradu (Heraldická ročenka 1985). Z dalších prací uvedeme: Čechovní heraldika (Heraldická ročenka 1980), spolu s dr. P. R. Pokorným Schlessinovské erby na Hradišti u Znojma (Heraldická ročenka 1977), Tvarový vývoj štítu v průběhu 13.-až 15. století (Sborník příspěvků II. setkání heraldiků a genealogů, Ostrava 1983).

Moravský rod Chromých pochází ze Ždárska, kde byl zjištěn zatím nejstarší předek Václav Chromý, rolník v Budči. Jeho syn František (nar. 1813 - zemř. 1875) byl rolníkem a rychtářem v Ostrově nad Oslavou, kam se přiženil. Františkův syn jménem Antonín (nar. 1841 - zemř. 1905) působil jako řídící učitel v Jezdovicích u Třešti a na penzi žil v Jihlavě. Přímá descendentská posloupnost pokračuje dvěma právníky. Děd Alois (nar. 1874 - zemř. 1948) absolvoval právnickou fakultu University Karlovy v Praze a působil jako notář v Jemnici (1905-1922), ve Znojmě (1922-1938), v Moravských Budějovicích (1938-1945) a opět ve Znojmě (1945-1948). Otec JUDr. Mojmír Chromý (nar. 1906 - zemř. 1965) vystudoval práva na Universitě Karlově. Do roku 1946 pracoval jako notářský koncipient v otcově kanceláři. Působil jako notář v Jihlavě (1946-1951), pak jako dělník.
1)

Ex libris vzniklo v roce 1985. Jedná se o linoryt o rozměrech 90 x 128 mm (obrazová část 60 x 90 mm). Na listu je úplný rodinný znak ing. Chromého, doprovázený u klenotu vpravo štítkem se znamením rodu Guelfingerů ze Steinsbergu, vlevo znamením ze štitu - lasturou. Po stranách znaku se vinnou pásky, vpravo s nápisem: EX BIBLIOTHECA, vlevo ING. MOJMÍR CHROMÝ. 2)

Znak Chromých se skládá ze stříbrno-červeně polceného štítu, v němž je lastura opačných tink-

tur. Na štit je postavena korunovaná kolčí přilba. Za klenot je stříbrný sedící pes. Přikryvadla jsou červeno-stříbrná. Znak si navrhl někdy v letech 1978 - 79 sám nositel. Kompozice znaku vychází z erbu umělecky založeného rodu Guolfinerů (Quolfingerů) ze Steinsbergu, kteří nosili ve stříbrno-červeně polceném štítě kotvicový kříž opačných tinctur a za klenot na korunované turnajské přilbě s červeno-stříbrnými přikryvadly sedícího psa přirozených barev.³⁾ Z tohoto rodu pocházela prabába z matčiny strany ing. M. Chromého - Anna Marie Bohdanecká rozená Quolfingerová ze Steinsbergu (nar. 10.1.1826 - zemř. 6.3.1905).⁴⁾ Znak Chromých převzal charakteristické polcení štítu s figurou opačných tinctur a klenot, včetně tinctur. Umístění lastury do štítu souvisí s životní filosofií nositele znaku o pozemské pouti od narození k věčnosti.

Znak byl poprvé užit na ex libris, jehož autorem je Z. M. Zenger (viz dále HEx 6/1987). Dále existuje barevná kresba znaku ing. Chromého, jejímž autorem je Petr Tybitancl, černo-bílá kresba fiktivního náhrobníku s postavou rytíře a znakem Chromých a s opisem, který obsahuje blahopřání k 40. narozeninám. Autorem druhé kresby je Emil Konopásek. Obě heraldické práce byly dárkem ing. Chromému k výše uvedenému životnímu výročí.⁵⁾

Autorem ex libris je heraldický výtvarník Zdirad J. K. Čech (nar. 1951) z Kladna. Ve své tvorbě se inspiroval zejména pozdně gotickým výtvarným pojetím znaku. Často využívá heraldické tvarosloví renezance, baroka, ale i secese. Vše přetavil do charakteristického osobitého stylu. Jeho práce byly publikovány v bulletinu Heraldika (později Heraldika a genealogie) a v Heraldické ročence. Účastnil se na všech členských výstavách heraldiků v Jílovém u Prahy a též vystavoval na výstavě "Současná heraldická tvorba 1986" v Gottwaldově.

Jiří L. Bílý

Poznámky:

- 1) Biografické a genealogické údaje jsou čerpány z listu autori článku ze dne 26.2.1986, archiv autora.
- 2) Sbírka ex libris autora.
- 3) A. Sedláček, Českomoravská heraldika II., Praha 1925
- 4) Údaje jsou čerpány z pamětního listu k výročí úmrtí Anny Marie Bohdanecké roz. Quolfingerové ze Steinsbergu, který nechal vytisknout M. Chromý. Autorem kresby znaku a písma je také Zdirad J. K. Čech.

HEX 6/1987

Ing. Mojmír Chromý - biografické a genealogické údaje jsou uvedeny v předchozím heslu našeho lexikonu.

Ex libris vzniklo v roce 1979. Jedná se o perokresbu o rozměrech 94 x 104 mm (obrazová část 55 x 80 mm).¹⁾ Originál má rozměry 165 x 224 mm.²⁾ Na listě je vyobrazena postava sv. Jakuba, který má heraldicky vlevo u nohou kolčí štit se znamením ing. Chromého. Vlevo od postavy světce je kosmo rozvinuta pánska s nápisem: EX LIBRIS, dole pod postavou je nápis: ING MOJMÍR CHROMÝ.

Údaje o znaku a jeho symbolice opět uvedeny v předchozím heslu.

Autorem ex libris je renomovaný heraldický výtvarník

JUDr. Zdeněk Maria Zenger z Prahy (nar. 1913). Učil se kreslit u E. Frinty a Břetislava Štorma. Studioval heraldiku na filozofické fakultě University Karlovy. Po výtvarné stránce je pokračovatelem Štorma.³⁾ Jeho kresba se vyznačuje lehkostí a subtilními tahy. Celkem nakreslil 120 ex libris. Jeho heraldická díla známe zejména z jeho dvou heraldických příruček, a to Heraldika (Praha 1971) a Česká heraldika (Praha 1978). Je autorem kreseb v publikaci O. J. Blažíčka Slovník památkové péče (1968) a publikace Z. Buřívala - J. Mayera Památková péče v Praze (1978). Dále jsou kresby jeho znaků rozsety v nejrůznějších časopisech, zejména v Heraldice v letech 1967-1972 a Heraldické ročenky (předtím v Erbovních sešitech). Zúčastnil se těchto výstav: Výstava zaměstnanců ZNV, Praha 1948, spolu s B. Štormem byla instalována výstava jeho prací v Jílovém (1969), Čelákovice (1969), Prostějov (1983). Dále se zúčastnil výstav Přehlídka čs. ex libris, Chrudim (1977, 1980, 1983, 1986), Réva a víno, Mělník (1981), Galerie na mostě, Hradec Králové (1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986), Současné ex libris, Třebíč (1983), Tvorba s námetem koní, Napajedla (1986), Současná heraldická tvorba, Gottwaldov (1986).

Jiří L. Bílý

Poznámky:

- 1) Údaje o ex libris čerpány z listu autorovi ze dne 26. února 1986.
- 2) Originál kresby ex libris uložen u ing. Chromého. Bylo již jako ukázka publikováno v Heraldické ročence na rok 1983 u medailonu Z. M. Zengra.
- 3) Zdeněk M. Zenger - Ivo Prokop, O heraldickém ex libris Břetislava Štorma a Zdeňka M. Zengra, Praha 1981.

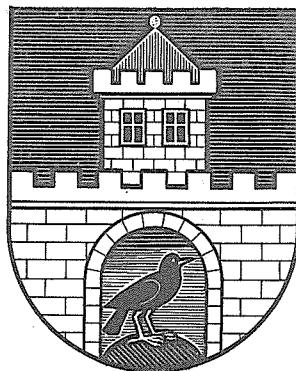
HOVORY G + H

Za dalším hostem "Hovorů" jsme se vypravili do středních Čech. V hornickém městě Příbrami žije výtvarník a spisovatel J a n Č á k a , v jehož grafické tvorbě zaujímá heraldika význačné místo. Je pražským rodákem (12.6.1929), členem Sva- zu čs. výtvarných umělců, a posledních 20 let působí ve svobodném povolání. Předtím byl muzejním pracovníkem a kartogra- fem. V poválečném období studoval na Státní grafické škole v Praze v odd. knižní ilustrace a užité grafiky u profesorů Jaroslava Vodrážky a Petra Dillingera. Položili jsme mu tyto otázky:

1. Jaký máte vztah k heraldice a genealogii? Vaše heraldické kresby znají čtenáři z mnoha vašich knih. Máte nějaký svůj výtvarný vzor?

Miluji heraldiku od svého mladí především jako osobitou výtvarného umění. Genealogii se nezabývám. Vzorem moderního heraldického tvůrce mi stále zůstává Břetislav Štorm. Ušlechtilost, elegančnost a svěžest jeho kreseb nebyla u nás dosud překonána.

2. Proč se v heraldické kresbě věnujete převážně tématice znaků horních měst? Jak dlouho vám trvá vypracování jednoho listu se znakem a kresbou města

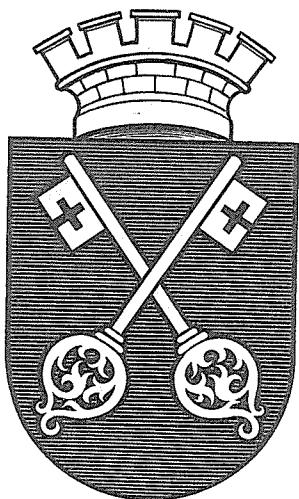
Kosova Hora

k dílu z cyklu Civitates montanarum a jakou volíte grafickou techniku provedení?

K hornictví mám velmi blízký vztah. Zřejmě proto, že žiji v Příbrami, kde s výjimkou otce byli horníky i všichni moji zjištění předkové. že jsem se narodil v Praze, byl jen náhoda. Na otázku, jak dlouho mi trvá vypracování jednoho listu z cyklu Civitates montanarum..., nemohu dát jednoznačnou odpověď. Dejme tomu, že se s Dr. Schenkem dohodneme, že v souboru bude i vyobrazení města, třeba u Košic. Tam se tedy rozjedu, usídlím a hledám nejtypičtější pohled na

Mnichék pod Brdy

Petrovice

historické centrum nebo na městské panorama. Tohle vyhledávání mám docela rád, mnohdy s chutí lezu po okolních kopcích, dokud nenajdu to správné místo, odkud pak pořídím přípravnou kresbu. Nejdůležitější je ovšem vlastní městský znak. Vždy se snažím v dané oblasti navštívít i muzeum a archiv a tam se pokouším vyhledat historicky správnou znakovou variantu. Ta je mi pak vodítkem při vlastním výtvarném ztvárnění. Stávající heraldickou literaturu při tom samozřejmě neopos-

míjím, ale praxe ukázala, že se jí přece jen nedá vždy bez zbytku věřit.

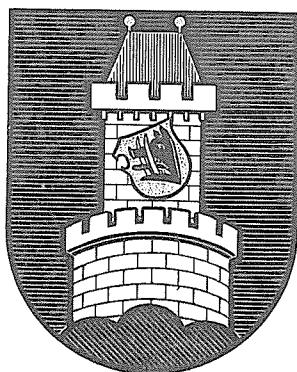
Grafickou technikou listu je tzv. "škrábací technika". Je blízká někdejší křídové Mäsrrově descé, ale současné škrábací papíry (západoněmecké a japonské) mají na povrchu zvláště křehkou plastickou vrstvu. Na ní se tuší provádí hrubá kresba a po zaschnutí vyškrabává jemnými rydly. Barva se vypracovává zvláště na speciální oleatě. Ač jde o náročnější techniku, připomínající ve výsledku dřevoryt, vyhovuje mi natolik, že jsem ji užil ve většině svých publikací.

3. Zabýval jste se heraldikou či jejími příbuznými obory kromě své grafiky ještě jinde?

Ano, v kremnické mincovně, za spolupráce medailérů Andreje Petera, Milana Kožucha a Ladislava Kozáka bylo vyraženo šest medailí podle mých kresebných návrhů. První tři, dva hornické a jeden zdravotnický motiv vycházejí z heraldiky, další už jsou jiného rázu - připomínají hudební skladatele Antonína Dvořáka, Jakuba Jana Rybu a Josefa Slavíka.

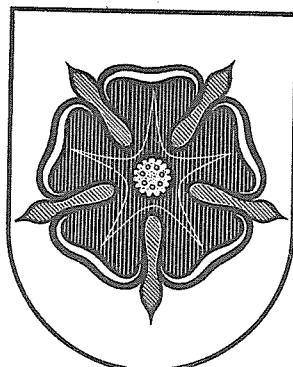
4. Vaší láskou jsou Brdy. Dokazuje to několik knih, v nichž se této oblasti vyznáváte a obdivujete. Hodláte rozšířit dosavadní literaturu tohoto zaměření?

Ve Středočeském nakladatelství je připravena k tisku má zřejmě dosud nejnáročnější práce s titulem "Podbrdskem od městečka k městu". Na rozdíl od před-

Rožmitál pod Třemšínem

chozích knížek o Brdech, které mluví o přírodě a krajině, bude tato volným vyprávěním o minulosti měst a městeček na území historického Podbrdského kraje. Vyobrazení městských znaků tu také nebude chybět. Vedle ilustrací zde má být reprodukováno i množství zajímavého dobového materiálu, který jsem získal v archivech, muzeích i od soukromých sběratelů. Podle plánu by kniha měla spatřit světlo světa za dva roky.

Sedlčany

5. Je možno srovnat vaše "Brdy" se Stehlíkovou "Zemí zamyslenou"? Oba si své knihy i ilustrujete. Jaké jsou vaše vztahy k básníku L.Stehlíkovi? Jak hodnotíte dílo jiného pěvce jižních Čech R.R.Hofmeistra?

První část otázky mě uvádí dost do rozpaků. Vždyť přece Mistr Stehlík je český literární klasik, kdežto já jsem výtvarník, který jen občas bere pero do ruky, aby zkoušil jinak sdělit to, co svými grafickými instrumenty nedokáže. Dílo Ladislava Stehlíka je mi ovšem velmi blízké, právě tak jako odkaz bohužel už trochu zapomenutého Rudolfa Richarda Hofmeistra. Píši o něm v chystané knize.

6. Loni uplynulo 150 let od úmrtí Karla Hynka Mácha. Vás Mácha zaujal již dříve, v roce 1975 vyšla vaše kniha "Poutník Mácha". Proč jste si vybral zrovna tohoto básníka?

Vzrušuje mne období romantismu, ať jde o literaturu, hudbu či malířská plátna. A protože je Mácha náš největší romantik, nemohu ho nemilovat. Mimoto je mi z české historie nejbližší národní obrození, a tam náš velký básník také patří. Teď

Dobříš

jsem se k svému "Pouthníku Má-chovi" znova vrátil a kreslím k té práci - ryze z vnitřní potřeby, kdoví, zda kniha ještě někdy vyjde - nové ilustrace.

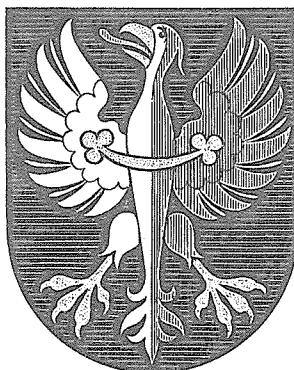
7. Kolik jste napsal knih a odborných statí? Vyšla někde Vaše bibliografie?

Vyšlo mi pět vázanych knih a vedle cyklu *Civitates montanarum*, který v příštím roce dosáhne 120 heraldických listů, také přes 10 drobnějších publikací. O svých příspěvcích do sborníků a časopisů jsem dávno

ztratil přehled. Má celková bibliografie nikde nevyšla, něco údajů přináší "Slovník české literatury 1970 - 1981".

Děkujeme panu Janu Čákovi za odpovědi na naše zvídavé dotazy. Je vidět, že krása heraldiky okouzluje a učarovává nejen batařelům, archivářům, ale i spisovatelům - beletristům a samozřejmě výtvarníkům - v Čákově osobnosti spojeno v jedno. Jeho práce nám přináší dokonalé využití heraldiky ve dvou oblastech umění.

Těšíme se na další pěkně vypravené Čákovy knížky a přejeme mnoho úspěchů a výtvarných nápadů.
Rozhovor připravil V. Walter, doprovodné kresby Jan Čáka.

Milín

HLÍDKA HISTORICKÉ FALERISTIKY

Čestná legie za vlády orléánské dynastie.

Václav Měřička

Když dne 16. září 1824 zemřel bezdětný francouzský král Ludvík XVIII., stal se jeho nástupcem jeho mladší bratr Karel Filip, hrabě z Artois.¹⁾ Jestliže jeho starší bratr byl smlílivé a téměř dobratové povahy a hned na počátku své vlády uznal tak zvanou "Chartu", která zaručovala ve Francii tiskovou svobodu, vlastnické právo i právní ochranu občanů, tak Karel, který se téhož dne stal králem pod jménem Karla X., situaci podstatně změnil. Karel, jak jsem uvedl v předchozím článku, byl krajně reakční a nepoučil se z událostí předchozích let, ale ani z nové situace ve Francii. Je sice pravda, že po svém návratu z emigrace v březnu roku 1814 vydal proklamaci plnou svobodomyslných frází, ale za vlády svého bratra, když se stal členem komory pairů, postavil se do čela reakčních ultraroyalistů, zvaných Ultras a vytvořil vlastně stínovou vládu označovanou jako "Pavilo Marsan". Jeho politický vliv posilovala i jeho funkce velitele Národní gardy. Ihned po nástupu na trůn se snažil populárními opatřeními získat sympatie, zvláště zrušením cenzury, ale po své korunovaci v Remeši dne 29. května 1825 postupně začal prosazovat reakční politiku. Ministerstvem předsedou se stal stoupenec jeho politických názorů Josef hrabě Villele (1773-1854) a právě v této době byly úřady postupně opět obsazovány přívřezenci Jezuitů a školy byly dány opět do správy kněží. Komora musela schválit odškodnění emigrantů v hodnotě miliardy franků a svoboda tisku byla opět postupně podvazována. To samozřejmě podněcovalo silnou oposici jak proti králi, tak proti reakční vládě Villeleho. V roce 1827 ztratil Villele

vládní otěže a byl vystřídán liberálnějším Jeanem Baptistem Gagem, vikomtem Martignacem (1776-1832). Ten převzal současně i řízení ministerstva vnitra. Ale Ultras se nespokojili s touto změnou a podařilo se jim liberálního ministra zneškodnit. Dne 8. srpna 1829 se do čela vlády postavil blízký stoupenc krále Karla, Jules August Armand Marie, původně hrabě a poté kníže Polignac (1780-1847), velký přítel a podporovatel jezuitů. Polignac převzal současně i řízení ministerstva zahraničí. Sám byl krajním odpůrcem Charty a všech liberálních svobod. Do své vlády dosadil nejreakčnější osobnosti Ultras, jako Courvoisiera, dále hraběte Bourmonta, který se stal ministrem války a fanatického royalistu hraběte Labourdonnaye, který převzal vnitro.

Heslem této vlády bylo: "Žádné další ústupky", což samozřejmě liberálové považovali za přímé vypovězení války. Polignac, který si byl vědom, že oposice je dosti silná, se rozhodl odvést pozornost veřejnosti vojenskou expedicí do Alžírska. Současně započalo ostré pronásledování tisku a královým přáním bylo zrušení Charty. Ale to nebylo tak lehké a Karel ve své trůnní řeči pronesené dne 2. března 1830 vyhrožoval, že mocí zjedná pořádek proti těm, kdo chtěli rušit vydaná královská nařízení. Když mu poslanecká sněmovna ústy svého mluvčího Gauckera oznámila, že královská nařízení jsou v rozporu s vůlí národa, tak Karel zastavil činnost obou komor. Dne 16. května pak rozpustil poslaneckou komoru a vyhlásil nové volby. Tlak oposice se však zvyšoval a král byl nucen vydat 13. května proklamaci k národu, ve které slíbil uznání Charty, avšak volby dopadly pro Ultras nepříznivě. Král proto rozhodl postupovat proti oposici násilím. Znovu došlo k suspenzi periodického tisku a snížení počtu poslanců o polovinu. Maršál Marmont převzal vojenské velení v Paříži a král rozhodl, aby parlament se sešel až v září. Současně byli do funkcí určených králem dosazeni krajní ultramontáni a ultraroyalisté. Když policejní síly obsadily liberální redakce a když 27. července 1830 noviny otiskly ostrý protest proti královským ordonancím, došlo

ke srocování pařížského lidu, k ničení královských znaků a pokusům získat zbraně. Dne 28. července došlo ke srážce mezi královskou gardou a Pařížany u Palais Royal a tehdy radikálně-demokratické síly začaly vytvářet povstalecké výbory a vojenského velení se ujal národní hrdina Marie Jean Paul markýz Lafayette (1757 - 1834).

Celá vláda s vyjímkou Polignaca se odebrala za králem do St. Cloudu a v Paříži byl vyhlášen stav oblézení. Pařížané postavili v ulicích četné barikády a asi 18 000 občanů se postavilo do zbraně. V ulicích došlo k bojům, kterým Marmont již nedokázal čelit a své vojsko stáhl z města. Král byl donucen odvolat Polignaca a zrušit svoje nařízení, ale bylo již pozdě. V Paříži se ustavila nová provizorní vláda s Lafayettem, vévodou ze Choiseul, generálem Gérardem, Jacquesem Laffittem a Casimirem Périèrem, která vyzvala krále k abdikaci. A právě Laffitte (1767-1844) doporučil, aby správcem Francie se stal v Paříži žijící Ludvík Filip, vévoda Orleánský.²⁾ Ten skutečně dne 30. července se ujal jako generálporučík řízení vládních záležitostí. Dne 31. července odejel Karel X. na zámek Rambouillet, kde podal abdikaci, ale současně požádal Ludvíka Filipa o uznání svého vnuka, hraběte ze Chambordu³⁾ králem Francie pod jménem Jindřicha V.

Dne 3. srpna rozhodla nová komora o sesazení Bourbonů z trůnu a povolala Ludvíka Filipa za krále Francie.

Karel X. odcestoval do Anglie a uchýlil se nejprve do skotského Edinbourghu. Dne 10. dubna 1831 byla jeho rodina vypovězena z Francie. V září 1832 odejel do Prahy, kde mu císař František I. poskytl asyl na přážském Hradě.⁴⁾ V roce 1835 se odebral na zámek Kirchberg a v roce 1836 přesídlil do Gorice, kde pak dne 6. listopadu 1836 zemřel. Jeho ostatky byly převezeny do rakouského Frohsdorfu, který se stal rodinným vlastnictvím.⁵⁾

Ludvík Filip, jehož salón se v Paříži stal střediskem opozice, se zdál být pro Lafayetta, ale i Laffitta a dokonce

pro starého Talleyranda nejvhodnějším kandidátem. Byla přepracována Charta tak, aby v ní byly uplatněny požadavky k moci se deroucího měšťanstva. Král se sice snažil ve spolupráci s politikem Francöisem Guizotem (1787-1874) omezit téměř republikánské tendence Charty, ale když viděl, že by tím proti sobě postavil měšťanstvo, Chartu potvrdil. Rozhodl se pokud možno zachránit monarchistické principy a v politice se rozhodl o přít se o střed a vyloučit extrémní tendence. Dne 9. srpna podepsal král novou ústavu, ve které byla zaručena svoboda tisku, svoboda vyučování a nově ustavena Národní garda. Předsedou vlády se stal dne 13. srpna vévoda Achille Charles Leonce Victor Broglie (1785-1870) a Guizot převzal ministerstvo vnitra.

Ve Francii po červencové revoluci byla zřízena tak zvaná "Červencová monarchie", v běžné také nazývaná "Měšťanským královstvím" Ludvíka Filipa Orleánského.

Jeho prvním rozhodnutím bylo zrušení starých královských francouzských řádů Sv. Ducha, Sv. Michala, vojenského řádu Sv. Ludvíka, které v době restaurace Bourbonů v roce 1814 Ludvík XVIII. byl opět obnovil. Jejich další udělování přiliš připomínalo nenáviděné a reakční Bourbony. Ludvík Filip však nadále zachoval řád Čestné legie, který se tak stal jediným národním řádem Francie.

Řádový odznak byl zachován v původní formě, tedy zlaté nebo stříbrné pětidílné hvězdici, oboustranně bíle smaltované a s kuličkami na konci hrotů. Mezi rameny nebo díly opětovně zelený, na pravé straně vavřínový a na levé dubový věnec. Na lícové straně byl ve středovém kruhovém medailonu ponechán portrét krále Jindřicha IV. zobrazený heraldicky z pravé strany a provedený ve zlatě na paprsčitém podkladu. Kolem na modrému mezikruží v horní části zlatý nápis: HENRI IV. Malými zlatými rozetkami pak oddělené zlaté vavřínové snítky v dolní části. Změnila se však rubní strana a to medailon, který stejně jako na lící byl mírně konvexní opět kruhový a ve středu zlatě paprsčitý, ale na střed byly položeny dva zkřížené symboly a

to na pravé straně francouzská modro-bílo-červená trikolora a na levé standarta ve stejném barevném složení. Mezikruží opět modře smaltované s heslem řádu HONNEUR ET PATRIE v horní části a v dolní části zase zkřížené zlaté vavřínové ratolesti, tentokrát bez rozdělení rozetkami.

Dekorace byla tentokrát namísto kdysi císařské koruny a stejně jako za Bourbonů převyšena buď stříbrnou nebo zlatou královskou korunou.

Bylo zachováno všech pět řádových stupňů, přičemž nejnižší, rytířský stupeň zůstal stříbrný se zlatým středovým medailonem, ostatní stupně byly provedeny ve zlatě. Čtvrtý stupeň důstojnický byl nošen jako náprsní dekorace se štuhou o šířce 35 mm, červené a doplněné rozetou. Třetí stupeň náhrdelní, druhý stupeň velkodůstojníka byl tvořen důstojnickou dekorací s rozetou, ale byl doplněn řádovou hvězdou nošenou na pravé straně prsou. Nejvyšší, t.j. první stupeň - velkokříž - se nosil na červené velkostuze přes pravé rameno k levému boku, kde byl zavěšen řádový klenot a byl doplněn řádovou hvězdou na levé straně hrudi. Velkostuha v šířce 100 mm.

Řádová hvězda však byla podstatně pozměněna. Byla opětovně tvořena pětidílnou, stříbrnou hvězdou s rozšiřujícími se směrem ven díly, které byly na konci rozeklány a hrotů opatřeny kuličkami. Plocha dílů byla kryta penízky a okraj byl dosti široce lemován. Rozměr hvězdy 110 mm, tedy značně velký. Mezi horní, kolmo postavený díl a mezi dva další postranní díly, byly vloženy dva se vzájemně překrývající a ve smaltu provedené francouzské prapory v barvě modro-bílo-červené. Jsou poměrně velké a první vpředu vyplňuje celý prostor a tak zakrývá zadní prapor, který je o něco menší. Ten pak jen horní částí vyčnívá. Oba prapory jsou upevněny na zlatých žerdích, které jsou na svém konci opatřeny zlatými střapci.

Mezi vodorovně položené díly hvězdy jsou obdobně vloženy vzájemně se překrývající, ale menší francouzské standarty. Ty jsou opětovně modro-bílo-červeně smaltovány a jsou zase upev-

něny na zlatých žerdích se střapci na konci. Přední stan-darta překrývá zadní.

Mezi oběma dolními díly hvězdy jsou umístěny čtyři zlaté provazce, které jsou překříženy a přeloženy v polovině páskou ve tvaru mašle a v barvě francouzské trikoloru.

Na střed hvězdy byl posazen kruhový, ve střední části stříbrný medailon o rozměru 38 mm. Na stříbrném středu je umístěn z levé strany zobrazený zlatý portrét krále Jindřicha IV. s renesančním límcem. Vlastní rozměr středového medailonu je 28 mm. Kolem je zlaté mezikruží s heslem řádu: HONNEUR ET PATRIE. V dolní části tohoto mezikruží je umístěna rozeta se dvěma do stran vybíhajícími stylizovanými květy.

Řádový klenot velkokříže o rozměru 59 mm tvořený zlatou pětidílnou hvězdicí má včetně převýšení korunou rozměr 88 mm. Zlaté koruny jsou na čelence zdobeny dvěma červenými kameny vpředu a vzadu, po stranách pak dalšími šesti kameny modrými. Prstenec je celozlatý, oválový, z dvojitého drátu o rozměru 20 x 13 mm.

O modifikaci řádu bylo rozhodnuto královským nařízením ze dne 25. srpna 1830. Předtím dne 13. srpna vydané nařízení již určilo ponechání řádového hesla "Čest a vlast".

Řádové hvězdy byly zhotovovány ve své většině ze stříbra, a jen vyjímečně také ze stříbrných a zlatých dracounů. Dekrety podepisoval sám král a s ním pak kancléř Dupont de l'Eure.

Velikost odznaků rytířských a důstojnických se pohybovala v rozmezí mezi 42 až 45 mm. Exempláře z mé sbírky jsou 45 mm v průměru, na výšku včetně poměrně velikého kulovitého ouška 65 mm. Komandérské kříže pak v rozměru 59 mm, tedy rozměrově shodné s klenoty velkokřížů. Hvězdy se však vyskytují i v menším rozměru o průměru 79 mm.

Král hned od samého začátku své vlády věnoval značnou pozornost reorganisované Národní gardě, které velel opět markýz Lafayette. Proto mnoho příslušníků gardy bylo dekorováno novými řádovými odznaky. A protože v gardě sloužilo i mnoho prostých občanů z řad francouzského měšťanstva, dostávala se tak Čestná

legie celé řadě obchodníků a řemeslníků. Bylo však vyznamenáno i mnoho dalších osob z řad vědeckých, mnoho průmyslníků, státních a veřejných funkcionářů, členů různých spolků, institucí společenských i kolektivů, ale i mnozí umělci, básníci, spisovatelé.

Mezi prvními je nutno jmenovat Honoré Balzaca, Eugena Delacroixe, italského skladatele Giacchoma Rossiniho, Franze Liszta, spisovatele Stendhala (Henri Beyle), básníka Alfréda Musseta, básníka Théopila Gautiera, spisovatele Alexandra Dumase staršího, dramatika Augusta Eugena Scriba, ale konečně byl rádém dekorován v této době i skladatel a tvůrce Marseillaissy Rouget de Lisle. Ze známějších postav průmyslového a podnikatelského světa to byl vedoucí výroby parfémů César Birotteau.

Celkově bylo za vlády krále Ludvíka Filipa vyznamenáno 47 000 osob. V tomto počtu je asi 12 000 osob občanského charakteru, zbytek připadá na vojáky, kteří se osvědčili ve vojencké expedici do Alžíru nebo byli účastníci dalších koloniálních výbojů.

Vláda krále Ludvíka Filipa trvala jen 18 let. Král, ač nerad, musel do řízení státních záležitostí připouštět i demokracy, jakými byli Perier nebo Adolphe Thiers (oba se později stali presidenty) a další osobnosti. V čele ministerstev a vlády jako celku se vystřídala řada osobností, jakými byli i starí napoleonští generálové Nicolas Soult, Hugo Bernard Maret, Edouard Mortier a další. Spory mezi králem a narůstající oposicí se stupňovaly a v roce 1835 došlo dokonce k atentátu na krále. V roce 1836 se neúspěšně pokusil princ Ludvík Napoleon o státní převrat ve Strassbourgu, což rozvířilo znova aktivitu bonapartistů. Král, aby si zavděčil i tuto vlivnou skupinu, rozhodl o převezení ostatků císaře z ostrova Svaté Heleny. Dne 10. prosince 1840 přibyly ostatky do Paříže a byly v následujícím roce slavnostně pohřbeny v pařížské Invalidovně a to za obrovského jásotu a nadšení obyvatel.

V roce 1842 zahynul nejstarší králův syn a nástupce, oblíbený Ferdinand vévoda Orleánský a dědicem se stal jeho, tehdy čtyřletý synek Ludvík Filip, hrabě Pařížský (Conte de Paris).

V roce 1836 padla i vláda Thiersova a králi se konečně podařilo vytvořit vládu podle své chuti. Amnestoval zrádné ministry krále Karla X. a tím jen proti sobě popudil stále sílící oposici. Zhoršily se i mezinárodní vztahy a to zvláště s Anglií, kde v roce 1846 se řešila otázka nástupnictví ve Španělsku. Král totiž žasnoubil svého nejmladšího syna Antoina vévodu z Montpensieru s druhorozenou dcerou královny Kristýny španělské a tím popudil proti sobě Anglii. Množilo se úplatkářství, podplácení politických činitelů, rozkrádání státních peněz a to vše vedlo postupně k narůstání nepokojů, které vyústily v únoru roku 1848 v revoluci.

Král sice vyměnil Guizota za Molého, ale bylo již pozdě. 22. února 1848 povstal pařížský lid. Byly stavěny barikády a před ministerstvem zahraničí byla dokonce do shromáždění vypálena salva. Došlo k bojům zvláště u zámku d'Eau a tak král pod dojmem těchto událostí podepsal svou abdikaci ve prospěch vnuka Ludvíka, avšak tato nabídka nebyla přijata. Došlo k vytvoření provisorní vlády, do které vstoupili Dupont d'Eure, Alphonse Lamartine, Louis Arago, radikál Alexandre Ledru-Rollin, ale i socialist Louis Blanc. Byla vyhlášena republika a král odejel do anglické emigrace. Dne 24. února 1848 opustil francouzskou půdu se svou rodinou a usadil se v Claremontu poblíže Windsoru a přijal jméno "hrabě de Neuilly". Zde také dne 26. srpna 1850 zemřel. Jeho manželka Marie Amálie zemřela tamtéž v roce 1866.

Řád Čestné legie započal novou, tentokrát republikánskou kapitólu své existence.

Poznámky:

- 1) Karel Filip, hrabě z Artois, se narodil dne 9. října 1757 ve Versailles jako třetí syn tehdejšího dauphina Ludvíka, syna krále Ludvíka XV. V roce 1773 se oženil s Marií Terezii Savojskou. V roce 1782 se podílel na vojenské expedici u Gibraltar a v roce 1789 odešel spolu s princem Ludvíkem Jindřichem Condé, vévodou bourbonským (1756-1830) do emigrace.

grace a to nejprve do Turina a Mantovy, kde se snažil získat toskánského velkovévodu Leopolda (potomní císař Leopold II.) k invazi do Francie. Odcestoval z Itálie na Rýn, do Bruselu a později do Vídně, kde se snažil organizovat vojsko proti Francii. V čele tohoto emigrantského sboru bojoval v roce 1792 na Rýně a v roce 1795 vedl expedici na Isle d'Yeu a když tato ztroskotala, nechal vzbouřence ve Vendée jejich osudu. Od té doby žil na zámku Holyroodu ve skotském Edinburghu, později v Hartwell Housu v Londýně. V roce 1813 se vrátil do Evropy a překročil se Spojenci Rýn. V březnu 1814 vydal proklamaci plnou frází a za vlády sto dní se uchýlil do belgického Gentu.

- 2) Ludvík Filip Orleánský se narodil dne 6. října 1773 v Paříži jako syn Ludvíka Filipa Josefa vévody Orleánského (1747 až 1793) a přijal nejprve titul vévody z Valois, od roku 1785 pak vévody ze Chartres. V roce 1789 vstoupil do Národní gardy a dne 1. listopadu 1790 do jakobinského klubu. Byl povyšen na generálporučíka a zúčastnil se dne 21. září 1792 bitvy u Valmy. V armádě generála Dumouriéze bojoval ve vítězné bitvě u Jemappes dne 6. listopadu 1792. Již předtím v srpnu přijal po vzoru svého otce příjmení ÉGALITÉ (Rovnost), ale po porážce republikánské armády u Aldhovenu à Neerwindenu, kde velel středu, se stal podezřelým a v dubnu 1794 emigroval do Rakouska. Pod jménem Chabaud Latour vyučoval zeměpisu a matematice v Reichenau u Churu. Když byl jeho otec dne 6. listopadu 1793 v Paříži guillotinován, odešel k vojsku generála Montesquieva, pak do Skandinavie a do Hamburgu, odtud odejel dne 21. října 1796 do Filadelfie. V roce 1800 se vrátil do Anglie, kde pobýval 6 let v Twickenhamu. Po smrti obou svých bratří v roce 1808 se odebral na Sicílii ke králi Ferdinandovi I. a poté byl španělskou vládou povzván do Sevily, aby se podílel na bojích proti Josefu Bonapartovi. Přistál se synem sicilského krále Leopoldem ze Sálerna v Gibraltaru, byli však oba Angličany zajati a Ludvík Filip byl odvezen do Londýna. V roce 1808 se oženil s Marií

Amálií, dcerou sicilského krále. Po Napoleonově pádu se vrátil do Paříže a byly mu vráceny statky. Za vlády sta dní žil v Lyonu, kde podporoval Karla z Artois, ale žil potom až do roku 1817 opět v Twickenhamu, odkud se vrátil zpět do Paříže, kde udržoval známý, značně liberálně orientovaný salón.

- 3) Karel X. měl dva syny a to staršího Ludvíka, vévodu z Angoulême (1755-1844), který se oženil s Marií Terezií v roce 1799, dcerou krále Ludvíka XVI. a jeho manželky královny Marie Antoinetty, ale toto manželství zůstalo bezdětné. Angoulême získal dne 5. prosince 1823 z titulu královského francouzského generallissima velkokříž řádu Marie Terezie a od pruského cara I. třídu řádu Sv. Jiří. Druhým synem byl Ferdinand, vévoda z Berry (1778-1820, kdy byl zavražděn). Z jeho druhého manželství s Karolinou, dcerou Františka I., krále Obojí Sicílie se narodil jediný syn Jindřich (V.) hrabě ze Chambordu a vévoda z Bordeaux (1820-1883). Od roku 1846 byl Chambord ženat s Terezií, dcerou Františka IV. vévody Modenského. Jím vymřeli francouzští Bourboni po meči. Vychovatelem tohoto prince byl v Praze žijící vědec Joachim Barrande (1799-1883), známý geolog a paleontolog. Za pobytu krále Karla X. v Praze, se uskutečnila také návštěva francouzského spisovatele, básníka a politika Françoise René Chateaubrianda (1768-1848), kde podporoval nároky Chamborda na francouzský trůn.
- 4) Karel X. bydlel na pražském Hradě v době od září 1832 do srpna 1835. Za svého pobytu v Praze věnoval po pokladu svatozáorského krásnou empírovou monstranci, dílo jihofrancouzských zlatníků. Chateaubriandova návštěva v Praze měla politický charakter a nebyla tehdy rakouským vládním kruhům příjemná. Básník bydlel v Lázeňské ulici na Malé straně, kde je na domě pamětní deska.
- 5) Henri Charles Ferdinand Marie, vévoda z Bordeaux a hrabě ze Chambordu se narodil 29. září 1820 a získal v roce 1821 díky darovanému panství titul hraběte ze Chambordu. Byl vychov-

váván v Praze za účasti duševně omezeného strýce, vévody z Angoulême a to v duchu reakčním, ultramontánním a absolutistickém. Po smrti Karla X. se Ludvík z Angoulême prohlásil za Ludvíka XIX. a po smrti v roce 1844 byl Chambord prohlášen Jindřichem V. Později ale žil na svém panství v rakouském Frohsdorfu. Po pádu Ludvíka Filipa se pokusil o uznání jako legitimní dědic a o totéž se pokusil po pádu císaře Napoleona III. v roce 1871. Tyto pokusy opakoval potom ještě v roce 1873, 1874 a 1877, ale vždy marně. Dokonce v roce 1873 hrabě Pařížský uznal Chamborda za jedinou hlavu královského francouzského rodu. Jím dne 24. srpna 1883 vymřela starší bourbonská větev a pretendenty se stali zástupci dynastie Orleánské.

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Milan Buben:

HERALDIKA. Albatros Praha 1986, s.317.

Nakladatelství Albatros vydalo ve své právem oblíbené řadě OKO další svazek (č.67), jehož krátký název Heraldika by měl potěšit každého heraldika u nás. Autorem je dr. Milan Buben, ilustrace jsou od Julie Bubnové. Prvním varováním je vložený lístek, který čtenáře prosí o omluvení "výrazného zkreslení barev" v barevné příloze, způsobeného výrobou, což však i velice toleranční čtenář těžko může učinit, poněvadž potřebná jasná červeň se změnila místy až na černohnědou a modrá někde "hraje" do fialova.

Obsah textové části nám prozradí, že autor knížky na 254 stránkách (doplňených ještě slovníčkem a rejstříkem) zvládl přehledně a v potřebné zevrubnosti celou disciplinu od původu heraldiky přes erbovní znamení, doplnky znaků, blasonování, rodu, církevní, městskou i státní heraldiku, řady atd. až po výtvarné slohy. Použitelnost důkladně pojatého rejstříku je bohužel snížena podivným zvykem, který se šíří v redakcích našich nakladatelství, totiž nečíslovat všechny stránky textu, takže např. stránky 179 - 191 (celkem 13 stran) nejsou označeny žádným číslem, na něž rejstřík odkazuje, takže si je musí čtenář sám odpočítávat.

Už po letmém prolistování narazí čtenář, jímž má být školák od 12 let, na těžko pochopitelný systém psaní jmen řady rodů německy: tak naši Černínové z Chudenic se stávají Czerniny von und zu Chudenic, kníže lichtenštejnský je knížetem "von und zu Liechtenstein" atd. Autor sice vysvětluje, že uplatňuje zásadu užívání "skutečných forem vlastních jmen", jimiž se tyto rody dnes podpisují, myslím však, že by se Humprecht Černín, jehož synkové adresovali své dopisy česky "jemnostpánovi pan-

tátovi našemu milostivému", podivil, že jeho rod je dnes v české knížce označen "von und zu Chudenic". Nechceme přece tvrdit, že naše staré rody byly vlastně německé.

Budu-li psát některému dnešnímu příslušníku těchto rodů, jistě budu respektovat jejich uzanci, ale naše historická díla od Palackého dodnes užívají formu českou. Psát dnes, že ve znamení města Benešova či Sternberka je "sternbergská" hvězda je absurdní (jak by autor asi psal Zdeňka Konopištinského ze Sternberka?) - to by chom museli mluvit také o "rosenbergské" růži, protože Rožmberkové se psali latinsky a německy de (von) Rosenberg. Naproti tomu však najdeme v knížce několikrát Mensdorffy psané jen s jedním "f", ačkoli se oni vždy psali a píší se dvěma. Přitom Valdštejnove jsou psáni po česku, ačkoli se dnes píší německy Waldstein, takže autor sám stanovenou zásadu nedržuje. Totéž platí i v případě Vrbnů. Slovníček vysvětluje řádku německých titulů (Fürst, Graf, Prinz - nemá však Herzog), chybí však např. routová koruna, ač je vyobrazena.

Toto jsou ovšem jen formální záležitosti, byť i dost závažné, věnujme se spíše věcné stránce knížky. Autör velmi správně poukazuje na některé vžité leč nesprávné názory (například, že každé znamení má nějakou hlubší symboliku), dále na snahy puristů "očistit" naši heraldickou terminologii od cizího nánosu, nebo na možnost vypouštění čehokoli z honosných kusů (a to i v městské heraldice, kde to někteří naši heraldikové nechtějí připustit) a chvályhodně nachází místo pohovořit, byť i pochopitelně jen krátce, o některých zvyklostech heraldiky jiných zemí. Tu však bude čtenář neinformovaný odjinud někdy uveden v omyl. Tak na s. 100 se praví, že švédská královská koruna je podšita modře, což je ovšem chybné - její podšítí je červené; pouze švédští královští princové (vévodové) mají v korunách modrá dýnka. Na s. 107 se zase hovoří o tom, že v Británii má na štítonoše právo jen vyšší šlechta od barona po vévodu, což není přesné - mají na ně nárok i rytíři tří nejvyšších řádů a velkokřižníci řádů ostatních. Ve Skotsku má pak Lord Lyon King of Arms právo udělit štítonoše komukoli,

koho považuje za vhodného.

Ne dost přesné formulace najdeme i jinde; tak na s.35 se vysvětluje, že erb Lucemburska je příkladem porušení pravidla o nepřípustnosti kladení barvy na barvu (červený lev na stříbrno-modré pruhovaném štítu). Nejde přirozeně o vyjímku z uvedeného pravidla, nýbrž o dodržení pravidla jiného: na štít složený z kovu a barvy může být položeno znamení jak z kovu, tak z barvy. Na s. 38 se zdůrazňuje, že gotický štít nemůže užívat rodina, která dostala erb v 19. století, aniž se říká, proč by měl být vhodnější třeba štít barokní, či zda 19. století produkovalo jiný případnější tvar. V Británii se dodnes na nových erbovních privilegiích malují přísně gotické štíty, což schvaloval i Sir Anthony Wagner, Garter Principal King of Arms, jehož se jinak autor hned v prvním odstavci své knížky dovolává. Ostatně obrázek znaku generála D.D.Eisenhowera, udělený krátce po 2.světové válce a ilustrovaný na s.160 knížky, ukazuje gotický štít. Sotva bychom mohli britské heroldy vinit z heraldického nevkusu.

Na s. 203 se hovoří o berlách ve znacích církevních a práví se, že berly opatů, převorů a abatyší jsou opatřeny kusem hedvábí (velum) na rozdíl od berel biskupů. Jenže toto tvrzení je v rozporu nejen s řadou historických dokladů, ale dokonce i s ilustracemi na s. 202. V barevné příloze je velký znak Plzně označen za "původní", ačkoli jde naopak o poslední polepšenou formu z roku 1578. Na s. 123 najdeme údaj, že čáp vždy stojí na jedné noze, Schwarzenberg naopak výslovně říká, že stojí na obou, což potvrzuje m.j. náhrobky Dobřenských v Chotěboři.

Autor zcela správně říká ve statí o heraldickém slohu, že heraldika je nejen vědou, ale i uměním, což by ovšem mělo být doloženo ilustracemi, jichž má knížka dostatek. Zde je bohužel čtenář zklamán nejvíce: autorka všech kresek se málokde pokusila o vlastní ztvárnění a stylizování jak figur, tak celých znaků. Čtenář obeznámený s tvorbou jiných heraldických výtvarníků snadno pozná, že jde namnoze o obkreslování (většinou dost špatné) z různých jiných reprodukcí. Již ve znaku Českého

království na přední desce knížky vidíme výraznou stylizaci A.J.Karlovského, jak ji provedl na jedné pohlednici nakladatelství Orbis. Ukázka řádového řetězu Zlatého rouna je obkreslením kresby K.Schwarzenberga v jeho Heraldice a na znacích měst Ústí nad Labem, Teplic, Sokolova, Božího Daru a dalších a dalších zas uvidíme kopie stylizací z této knížky Znaky česko-slovenských měst. Knížka sama o předlohách těchto kopií nic neříká. Znaky, v nichž se vyskytuje lidské postavy (Aichelburg, Dohalský, Nelson aj.) jsou buď vlastní nepříliš zdářilou stylizací autorky kreseb, anebo obkreslením jiné nepěkné kresby, čehož by se výtvarník neměl dopustit. To platí jak u kreseb černobílých, tak u barevných, kde u znaku Prahy lvům chybí uši a ruce napínající luk ve znaku Dačického (psáno Daczický) jsou rukama zrůdy postižené polydaktylií.

Ilustrace v knížce pak nikoho pro heraldiku jako výtvarný projev nenadchnou. Ve statí o našem heraldickém písemnictví si autor posteskl, že naše poválečná literatura nepřinesla nic nového. Nemyslím, že všeobecná příručka musí nutně přinášet "něco nového", ostatně, co nového - kromě nových městských znaků - je možno o heraldických zásadách a znacích povědět? V Anglii nedávno vyšla v novém vydání kniha Complete Guide to Heraldry, již napsal A.C.Fox-Davies v době, kdy u nás publikovali naši klasikové V.Král, M.Kolář a A.Sedláček. A dnešní Norrojský král heroldů, který k ní napsal předmluvu, ji stále považuje za aktuální, bez volání po něčem "novém". Nebylo by i u nás něco takového prospěšné?

Jiří Louda

Zdeněk Pokluda:

DĚJINY MALENOVICKÉHO HRADU. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, 8, 1986, s.111-197.

V osmém svazku sborníku Gottwaldovsko od minulosti k současnosti pokračuje dr. Pokluda v publikování podrobné historie hradů a zámků okresu Gottwaldov, tentokrát dějinami malenovic-

hého hradu. Stejně jako v předchozích studiích věnuje autor velkou pozornost majitelům hradu od nejstarších dob až do současnosti a přispívá řadou nových poznatků ke genealogii šlechtických rodů, které vládly na malenovickém hradě. Svou studii doplňuje genealogickými tabulkami pánů z Lichtenburka a Cornštejna, Tetourů z Tetova, Bítovských ze Slavíkovic včetně rodiny Anny Veroniky Bítovské, Lichtenštejnů-Kastelkornů a Salm-Neuburků. Fotografická příloha studie obsahuje řadu heraldických památek z malenovického hradu, z tamního kostela i dalších heraldických dokladů k rodům, kterým malenovické panství náleželo.

Š - n

Jan Pelant:

NEJSTARŠÍ VYOBRAZENÍ PLZEŇSKÉHO ZNAKU Z 15. STOLETÍ. Minulosť Západočeského kraje, 22, 1986, s.157-162, 2 obr.

Autor publikace Znaky a pečetě západočeských měst a městeček, dr. Jan Pelant, podrobněji rozvádí poznatky o druhé fázi plzeňského městského znaku na základě nově nalezeného materiálu při archeologických výzkumech ve městě, o nichž se stručně zmiňuje v citované publikaci. Nálezy dvou kachlů, ve studii reprodukovaných, dokazují, že v letech 1433 - 1466 Plzeň skutečně užívala ve znaku chrtici a velblouda a že již v této době byl strážcem štítu anděl, který se tedy nedostal do plzeňského znaku až po roce 1466, jak se dosud předpokládalo.

Š - n

Arz Straussenberg a j.:

BEITRAEGE ZUR SIEBENBUERGISCHEN WAPPENKUNDE (Příspěvky k sedmihradské heraldice). Wien-Koeln, Boehlau Verlag, s.243.

Beihefte zum Archiv für Diplomatik, Bd.16, VIII.

J. V.

Štefan Holčík

KORUNOVACNÉ SLÁVNOSTI BRATISLAVA 1563 - 1830. Bratislava 1986,
84 s., 136 obr.

V edici Pamiatky Bratislavы vydalo nakladatelství Tatran další svazek, tentokrát ve formě velkoformátové publikace, věnovaný poměrně málo známému jevu - bratislavským korunovačním slavnostem uherských králů.

V české kulturně-historické literatuře se pravděpodobně poprvé čtenář s těmito slavnostmi setkává v r. 1936 a má možnost i poprvé shlédnout reprodukce několika rytin k těmto událostem (viz V. a D. Menclovi, Bratislava, stavební obraz města a hradu, vyd. J. Štenc, Praha 1936). Další připomínce těchto slavností nám již podrobněji podává slovenská monografie z oboru medailistiky, zpracovávající korunovační medaile a žetony ze sbírky SNM (viz J. Hlinka, Bratislavské korunovačné medaile a žetony, Bratislava 1966).

Nová publikace o bratislavských korunovacích je zaměřena především kulturně-historicky a fakta z politických dějin jsou uvedena jen jako nutný podklad k pochopení těchto společenských událostí, které zasáhly do života města a zanechaly v něm své stopy v stavebních památkách a samozřejmě i v městských sbírkových fonduch. Proto také cena předložené publikace spočívá v jejím bohatém obrazovém materiálu, kde největší rozsah představují reprodukce dobových rytin (především z fondů Galerie města Bratislavы). Cenné a objevné jsou pro nás i reprodukce souboru obrazů malovaných r. 1768 Fr. Messnerem a W. Pohlem vztahující se ke korunovaci Marie Terezie v Bratislavě r. 1741. Tento obrazový cyklus je jinak nepřístupný a je umístěn v paláci vyslanectví MLR ve Vídni. V případě obrazového materiálu bych vytkl autorovi a vydavateli, že v seznamu reprodukcí nejsou ani v jednom případě uvedeny rozměry předloh a originálů, což ztěžuje posouzení a snižuje kvalitu vynaložené práce. S takovým opomenutím se u moderních publikací byť

popularizujícího zaměření již obvykle nesetkáváme.

Pokud se týká věcného obsahu, potom publikace si všímá všech devatenácti korunovací, které proběhly v Bratislavě – v tehdejším Prešporku – v letech 1563 – 1830, tedy počínaje Maximiliánem a konče Ferdinandem V. Popis slavností korunovace králů či jejich manželek je poměrně stručný leč výstižný. Vlastnímu chronologickému popisu korunovací předcházejí kapitoly o vlastním ceremoniálu a též o uherských královských insigniích (na tomto místě bych rád upozornil na důležitou publikaci i u nás běžnou od maďarských autorek E. Kovács a Zs. Lovag: Die ungarischen Krönungs-Insignien, Budapest 1980, kde se najde podrobný umělecko-historický rozbor těchto korunovačních památek). Heraldik se zde setká s rytinami a vyobrazeními korunovačních ceremonielů, při nichž heraldické atributy nikdy nechybely. Strana 19 uvádí celostránkovou barevnou rytinu herolda s tabardem nesoucím uherský znak. Připomenuto je jmenovitě rovněž jmenování uherských palatinů při slavnostech. Faleristi zde najdou řadu poznámek a vyobrazení vztahujících se k pasování Rytířů Zlaté ostruhy, které se dělo po korunovaci ve františkánském klášteře v Bratislavě.

Knihu uzavírá kapitola "Královská cesta", která si všímá stavebních památek Bratislavы spojených s ceremoniemi a s korunovačním průvodem městem, počínaje domem sv. Martina a konče hradem.

Závěrem lze říci, že se recenzovaná knížka svým obsahovým a výtvarným zaměřením řadí mezi kvalitní historické populární publikace. I český čtenář zde najde mnoho zajímavého srovnávacího materiálu, protože naše dějiny mají mnoho styčných bodů s dějinami Uher včetně společných osob panovníků.

J. Hrdý

Gene Gurney:

KINGDOMS OF EUROPE (Evropská království), Crown Publishers Inc.
New York 1982, 627 s.

Obliba děl popularizujících evropské panovnické rody je ve Spojených státech stále značná. Pro obyvatele země, která je od svého vzniku republikou a jejichž předkové pocházejí z desítek zemí celého světa, je lesk dávných i současných monarchií exotikou, kterou dějiny jejich vlastní země, pomineme-li koloniální minulost, prakticky neznají.

Citovaná kniha nese v podtitulu název "Ilustrovaná encyklopédie vládnoucích panovníků od nejstarších dob po dnešek" a podává stručnou historii evropských panovnických dynastií v jednotlivých zemích. Jak autor v úvodu poznamenává, jedná se o kompendium sepsané jednak podle oficiálních publikací podávajících historicko-geografické charakteristiky jednotlivých zemí, jednak na základě materiálů dodaných diplomatickými zastupitelstvími. Autor není historik, ale profesionální komplátor, který dokáže stejně lehce psát jak o UFO, tak o první pomoci při dopravní nehodě. Tomu odpovídá i jazyk a duch knihy, který je nenáročný na myšlenkovou úroveň čtenáře a dokáže osvěžit suchá historická fakta nejrůznějšími klípky a zajímavostmi. Vzhledem k použité literatuře text postrádá zásadních chyb. Kniha je samozřejmě bohatě vypravena obrazovým materiélem, i když vybraným až příliš nekriticky, tedy plně v duchu textu.

Samozřejmě maximální "péče" je věnována těm evropským monarchiím, které existují dosud (Velká Británie, skandinávské státy, Španělsko ap.) nebo které sehrály svoji historickou úlohu až do doby nedávné (Rakousko, Francie, Německo). Jednotlivé kapitoly jsou vedeny přísně podle názvu knihy: jakmile je monarchie svržena, kapitola končí.

Snad bych mohl knihu i pochválit, kdyby nebylo jedné věci, a to je kapitola věnovaná Čechám, resp. jejich královským dynastiím. Z neznámých důvodů byla kapitola zařazena až mezi do-

datky (spolu s Andorrou, Monakem, Albánií a Lichtenštejnskem) a text zahrnuje jen jednu jedinou stranu více než 600 stránkové knihy. Už začátek kapitoly napovídá, že autor neměl k dispozici žádný pramen, ale své informace čerpal z nějaké nepříliš kvalitní encyklopedie. Navíc dosti staré, neboť kapitola začíná: "Československá republika se skládá z Čech, Moravy a Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi". Co k tomu dodat... Stejně "odpovědně" byla vybrána jediná tři vyobrazení – fiktivní podobizny "krále" Svatopluka (přefotografováno z poštovní známky Slovenského štátu), Vratislava I. (pod jehož portrétem z barokní doby je možno jasně číst, že jde o polského Leška I.) a Václava II. (opět jde o polského krále Přemysla). Na zhruba 30 řádcích textu najdeme více chyb, než v celé knize dohromady.

Kniha, sepsaná nenáročným autorem pro nenáročné čtenáře je smutným dokladem toho, že Československo stále patří ve Spojených státech mezi nejexotičtější evropské země.

fp

A.B.Král:

NÁHROBEK JANA DIVIŠE ZE ŽEROTÍNA A NA ŽIDLOCHOVICÍCH. Jižní Morava, sv.25, 1986, s.253 – 257, foto v příl.

Jak je patrné již z Kratochvílova Židlochovického okresu (v článku nepřesně citován název), vydaného v r. 1910 v rámci projektu Vlastivědy moravské, patří Židlochovice k těm lokalistům, v nichž se až do našeho století zachovala celá řada renesančních náhrobních kamenů. Kratochvíl, který současně pracoval spolu s V. Houdkem na soupisu moravských náhrobníků, většinu z nich podrobně popsal, přesto se mu však pro značnou schátralost některé náhrobní desky určit už nepodařilo. A právě na jeden z takových neidentifikovaných náhrobních kamenů zaměřil svou pozornost autor anotovaného příspěvku. Výsledkem je fundovaná uměleckohistorická analýza srovnatelná s nedávno v Umění publikovanými Pojslovými rozborami několika náhrobníků gotických. Jedná se o figurální náhrobník představující dospě-

lého muže stojícího se sepjatýma rukama v naznačené nice, u pravé nohy má kartuš s patrným žerotínským erbem, u levé nohy zmenšenou klečící postavu ženy. Nápis původně obíhající obvod náhrobní desky je až na několik pro identifikaci bezvýznamných slov úplně zničen. S ohledem na užitý erb, šat zemřelého a určité shodné rysy s dochovanou mumifikovanou mrtvolou (což na rozdíl od autora, který navíc zná popis mumie jen zprostředkován, považujeme za nejméně průkazné) dochází Král k závěru, že se jedná o náhrobník Jana Diviše ze Žerotína na Židlochovicích, nevlastního bratra Karla staršího, který zemřel mezi květnem a červnem 1616 v Židlochovicích a byl pochován v tamním bratrském sklípku. Toto určení vyznívá velmi přesvědčivě a přispívá tak k rozšíření našich znalostí ikonografie Žerotínů, rodu pro moravské dějiny tak významného.

Závěrem ještě poznámka terminologická: Bylo by lépe jednou provždy užívat pro popisovaný artefakt výrazu náhrobník a termín náhrobek vyhradit sochařským útvarům nad hroby, tak jak to uvádí O.J.Blažíček ve Slovníku památkové péče (Praha 1962, s.133).

- Mr -

GENEALOGICA ET HERALDICA HELSINKI 1984, Report of The 16 th International Congress of Genealogical and Heraldic Sciences in Helsinki 16-21 August 1984, edited by Tom C.Bergroth, Helsinki 1986, 544 s.

Není sporu o tom, že mezinárodní genealogické a heraldické kongresy, z nichž první se konal v roce 1929 v Barceloně a jež se od roku 1953 konají pravidelně každé dva roky, jsou dobrou příležitostí konfrontovat nové poznatky v našich disciplinách. Můžeme proto přivítat publikování dalšího svazku, ale i vydání rejstříku ke všem kongresovým sborníkům, který připravil H. Jäger-Sunstenau.¹⁾

Helsinský kongres, jehož ústředním heslem bylo: "Genealogí přes hranice zemí" byl mimo jiné provázen pěti výstavními

akcemi.

Jrjo Blomstedt, *Changing Uses-Constant Methods*, s.34-38, podává stručný přehled vývoje genealogického bádání ve Finsku, které je ovšem omezeno pramennou základnou, sahající jen do poč. 14. stol. V souvislosti s rozvojem správy země můžeme pozorovat snahy o registraci šlechtického majetku a s tím související registraci šlechty na poč. 17. století. Z téhož století pochází i sbírka *Genealogia Sursilliana*, později doplňovaná a opravovaná, která vyšla tiskem až v 19. století. V roce 1917 byla založena Finská genealogická společnost. Po druhé světové válce se rozvíjí technická stránka bádání (použití mikrofilmů) a zájem badatelů se odvrací od šlechtické genealogie a roste zájem o občanský rodopis.

Martin du Albuquerque, *La Généalogie Enluminée de l'Infant D. Ferdinand du Portugal*, s.39-57, se zabýval rukopisem Britského muzea (MS A DD.12.531), v němž je v bohaté obrazové podobě zachycena genealogie portugalských králů 14.-16.století a ukázal na návaznost rukopisu na jiné prameny.

Dan Berindei, *Liaisons généalogiques roumaines des princes phanariotes de Moldavie et de Valachie (1711-1821)*, s.57 až 76, podal na dvanácti tabulkách přehledné genealogie knížecích moldavských a valašských rodin a zvýraznil jejich vzájemné příbuzenské vztahy (mj. i rod. Ypsilanti).

Iivius Corissen, *The Vylder Migration to Sweden as An Example of International Collaboration of the National V.V.F. Center for Family History in Antwerp*, s.77-84, upozornil na činnost Vlámské genealogické společnosti (zal. 1964). Její členský časopis má asi 800 stran ročně, začali vydávat i dvojměsíčník "Computer in Genealogy", vyřizující asi 4500 dotazů ročně. Na případě rodiny de Vylder ukázal možnosti mezinárodní spolupráce mezi genealogickými databankami.

Cecil R. Humphery-Smith, *Genealogy without Frontiers*, s.85-96 se v obecnější úvaze zaměřil na možnosti genealogie při zkoumání vystěhovalectví a přistěhovalectví mezi Evropou a Amerikou v 18.-19. století, cenná je připojená obsáhlá vý-

běrová bibliografie.

Alfred Graf von Kageneck, *Die politischen Veränderungen in Mitteleuropa von 1789-1815 und ihre genealogischen Folgen*, s.97-106, si vybral dramatické období od svolání generálních stavů do Versailles až po bitvu u Waterloo. Upozornil na značné přesuny obyvatelstva, např. část francouzských vojáků se oženila na dobytých územích a zde se usadila, což se nevyhnulo ani špičkám armády (některé sňatky jmenovitě připomenuty). V téže době opustilo Francii asi 200 000 monarchistů, ale jen někteří se pevněji usadili v cizině, týká se i našich zemí (Ficquelmont, Pouilly, Folliot de Grenville, Beaufort-Spontin). Část studie je věnována i napoleonské genealogii, připojena výběrová bibliografie.

Olavi Koivukangas, *Genealogy across the Boundaries; Immigrant Family History and Genealogical Research; Some Observations*, s.107-115, se zabýval demografickými důsledky proudu 70 milionů vystěhovalců z Evropy do Nového světa a možnostmi vyhledávání genealogických souvislostí.

Stanislav Lis-Kozłowski, *Le Lis*, s.116-131 zpracoval genealogii významných členů rodu herbu Lis, čelné polské magnátské rodiny.

Janet Ladner, *The Iberian Bridal Trail*, s.132-150, rozebrány a pečlivě osvětleny jsou sňatky a příbuzenské vztahy mezi suverenními rody v Portugalsku a Španělsku a tím se objasňují nároky různých členů těchto rodin na španělský trůn, což byla důležitá vnitropolitická otázka španělských dějin 19. a 20. století.

Geirr I. Leistad, *Prosopography by Computer The Use of Online Databases as A Research Tool for Biography, Genealogy and Social History*, s.151-170, studoval norskou šlechtu a svobodné sedláky ve 14.-15. století. Každý jednotlivec byl podchycen podle jednotného formuláře. Přednášející je pověřen sestavením této databanky. Zpracování na počítači umožňuje v rozsáhlém souboru dat zjištování poznatků, které může kromě genealogie využívat demografie a sociální historie a které by byly

při obvyklém zpracování ztěží zjistitelné.

Missir Mamachi de Lusignan, *The Eastern Latin Genealogies since 1453*, s.171-178, upozornil, že zkoumání genealogií před rokem 1453 (pád Konstantinopole) je poměrně rozvinuté, pro další období však literaturu postrádáme, ač je zřejmé, že řada rodů, které musely oblast opustit, hrály potom svou roli v dějinách západní Evropy. Autor ukázal, že i pojmen "Eastern Latin" je různě vymezován a pak se věnoval vlastní genealogii.

Georg Luther, *Verwandtschaftliche Beziehungen zwischen Finnland und Mittel-Europa*, s.179-184, se zaměřil přede vším na Němce, kteří do Finska přišli, v menší míře, jak nadpis naznačuje, i na Holanďany, Angličany, Francouze a Italy, dále Poláky, Rusy a Židy. Na druhé straně si všímal i Finů, kteří se ze země vystěhovali a v závěru zdůraznil význam této výměny pro celkový rozvoj Finska.

Pontus Möller, *Genealogical Relations between Sweden and South Africa*, s.184-190, na rozdíl od předchozího příspěvku je obsahové zaměření mnohem menší, autor sledoval jen několik rodin švédského původu, které dosáhly v nové oblasti jistého postavení.

Paul-Anton Nielson, *From Latterbach to Oitti: A Genealogical Survey of Simmental Cheesemaker Immigrants to Russia and Finland, 1814-1849*, s.191-201, shrnul osudy několika švýcarských rodin, výrobců sýrů, jež jejich řemeslo zaneslo přes Francii a Německo do Ruska a spolu s tím do Finska. Snaha o zavedení kvalitní výroby sýrů byla v těchto zemích sledována a podporována předními osobnostmi (Napoleon, Friedrich Württemberský, car Alexandr I.), ale mnohdy se jednalo spíše o zřizování modních salaší, mlékáren a sýráren, takže celá akce měla jen omezené trvání.

Salvator de Pinal-Icaza y Enríquez, *El parentesco en el Derecho Mexicano*, s.202-208, rozebral spletitý vývoj právní regulace sňatků a příbuzenských vztahů mezi domácími obyvateli Mexika a cizími dobyvateli. Ve vývoji je pochopitelně též roz-

dílný přístup k řešení těchto problémů podle civilního a kanonického práva.

Barbara Potzka, *Genealogy and Heraldry - An Obligation out of the Past for the Future*, s.209-214, se zabývala všeestrannou činností společnosti či spíše firmy PRO HERALDIKA ve Stuttgartu.

Alexander Sandison, *Interchange of Genealogical Data Held in Computers*, s.215-220, porovnal možnosti využití již obecně užívaných programů pro sestavení speciálně genealogických postupů, které nepochybňě znamenají pro rozvoj genealogického studia kvalitativně nový prvek. Genealogická společnost v Londýně začala před dvěma lety vydávat časopis *Computers in Genealogy*, který přináší nové poznatky na tomto poli.

Erich von Ungern-Sternberg, *Zur Genealogie der baltischen Ritterschaften*, s.221-228, jen v povrchní zkratce vyličil stručné dějiny rytířských rádů v této části Evropy, aby pak mohl na základě různých pramenů, především kupních smluv, ukázat na konkrétní případy držby jednotlivých statků a s tím související otázky rodopisné.

Gunnar Christie Wasberg, *The Vikings; Immigrants and Seamen*, s.229-238, krátce připomenul hlavní směry a vývojové momenty vikingské invaze, jejich úlohu při zapojení Skandinávie do širších obchodních, válečných a kulturních kontaktů s ostatní Evropou i jejich význam pro další historický vývoj celé oblasti.

Roberto Wis, *L'abbé Domenico Michelessi et l'Ordre de Vasa*, s.239-244, upozornil na postavu D.M. (1735-1773), který jako mnoho jeho současníků vlastně putoval po celý život Evropou, od roku 1771 žil ve Stockholmu, stal se tedy svědkem korunovace Gustava III. v roce 1772, při níž byl založen Vasův řád. D.M. složil o řádu ódu o 301 verších v italštině, v nichž však spíše opěvuje bohatství země a slávu jejích panovníků, skladba byla také přeložena do francouzštiny a švédštiny.

Sven Tito Achen, *The Modern Civic Heraldry of Finland - the World's Best*, s.245-252, ukázal, na rozdíl od řady evrops-

ských zemí, kde se octla po 2. světové válce heraldika v krizi, že ve Finsku nastal po roce 1949 nový rozmach komunální heraldiky. Dnes má každá osada vlastní erb, od tohoto data jich bylo uděleno 565, přičemž starší erby existovaly jen vyjímečně. Kromě této unikátní situace možnosti pracovat tak říkajíc "na zeleném drnu" má Finsko to štěstí, že se zde záhy zformovala skupina lidí, v níž byli jak umělci, čerpající z moderního skandinávského umění a designu, tak odborníci-heraldici. Autor proto došel k názoru, že vznikla nejlepší městská heraldika na světě. Podle připojených příkladů se však může nezasvěcenému čtenáři zdát, že výsledný dojem je poněkud jednotvárný, ale nemůže upřít značnou vynalézavost tvůrců, při přísném zachování zásad heraldiky a jednoduchosti.

Zdenko G.Alexy, *Komunalheraldik in der Slowakei*, s.253 až 264, rozčlenil městské erby na Slovensku podle erbovních figur a srovnával je s Čechami a Uhrami. Jako dominující určil skupinu symbolů hornictví, co je jen odrazem bohatství země a jeho využívání. Na skupině měst mohl ukázat, jak jemně byly tyto erby i při jisté prostotě odlišeny. Klasické symboly města - hradby, věže, brány - jsou na Slovensku poměrně vzácné. Obsáhlější je skupina erbů, v nichž se odrázejí znaky panovnických dynastií (Arpádovci, Anjouovci). Další část příspěvku je věnována činnosti Heraldické komise a výhledům její práce, hodnocení nově vznikajících erbů měst. Pro cizinu je připojena i užitečná bibliografie.

Frederick Brownell, *Finnish Influence on South African Heraldic Design*, s.265-273, upozornil na vznik úřadu pro heraldiku v roce 1963, který řídí vznik nových erbů. Finské vlivy jsou podle něj: 1. snaha o jednoduchost, 2. snaha o invenci (my bychom řekli snaha o novotvary čerpající z místní flory a fauny), 3. užívání finských elementů při tvorbě nových erbů. Většinu článku zaujímají konkrétní případy.

Hans Cappelen, *The Principles of Recent Public Heraldry in Norway*, s.274-281, ukázal, jak i v Norsku již od 30. let

sílily hlasy žádající návrat jednoduchosti erbů, což postupně získávalo na závaznosti. Dnes nejsou udělovány erby soukromým osobám a korporacím, značný je však nárůst erbů obcí, provincií a armádních jednotek. Tento vývoj však není bez problémů, na něž autor v závěru upozorňuje.

Dan Cernovodeanu, *Éléments héracliques communs dans l'armorial municipal et de district des pays de l'est Europeén* (XXe siècle), s. 282–300, nesporně prokázal, že zná dokonale celou problematiku městské a teritoriální heraldiky zejména po roce 1945, ale nevyhnul se některým zjednodušením. Proto jeho výklad zaznívá zbytečně pesimisticky, což je ovšem místy způsobeno přílišným přečeňováním vývoje v Rumunsku, který snad není nejtypičtější pro tuto oblast.

Gerard Crotty, *Armorial Seals in the Ormond Archives: An Important Source for the Study od Heraldry in Ireland*, s. 301–323, upozornil na fond několika tisíc pečetí, které jsou jedinečným dokladem pro vývoj šlechtické heraldiky, podstatná část příspěvku je právě věnována vývoji znaku některých irských rodů.

Luc Duerloo, *Heraldry under the Pressure of Steam. The Industrial Revolution and Civic Heraldry in England and Wales* (1842–1914), s. 324–334 si zvolil téma, které ukázalo souvislosti městské heraldiky s rozmachem průmyslové revoluce, což mohl autor ukázat i na početním grafu, ukazujícím počty udělených erbů v jednotlivých letech. Bohužel jen obecně a neúplně rozebral symboliku jednotlivých figur, které čerpají z oblasti průmyslu a obchodu a podrobněji si všimal udělovaných klenotů, štítonošů a hesel. Při pohledu na tyto erby se nemůžeme ubránit dojmu, že zásady jejich tvorby se uplatňují i dnes – v zemích východní Evropy (Rumunsko). Tyto erby vznikly zřejmým skládáním řady figur, zdánlivě zachycujících všechno a všechny. Zde je již zřejmé, že vývoj ve Skandinávii jde jinou cestou.

Eckart Henning, *Zum gegenwärtigen Stand der Siegelforschung*

in Deutschland und Österreich, s. 335-347, předložil skutečně zasvěcený a kriticky hodnotící přehled sfragistického bádání v obou zemích, mající význam i pro nás. Z jeho řádků je patrná určitá koordinující činnost Mezinárodní sfragistické komise, ale především konkrétní výsledky na poli panovnické, šlechtické, městské atd. sfragistiky. Je zde ovšem shrnuta i literatura o ochraně a ukládání pečetí.

Adam Heynowski, "Swedish" Nobility Created by John II Casimir, the Last Polish King of the Vasa Dynasty, s. 348-353, rozebral několik erbů polských rodů, udělených švédskou královskou kanceláří.

Hanns Jäger-Sunstenau, Die Wappenzensoren in den Hofkanzleien in Wien 1707-1918, s. 354-364 s příkladnou důkladností a znalostí archivního materiálu sledoval dvě století vývoje tohoto úřadu. V habsburské monarchii se nikdy nevytvořila zvláště heroldie, řízení heraldických věcí bylo záležitostí panovnické kanceláře, v níž posléze vznikl úřad erbovního cenzora. Prvým se stal William O'Kelly, známý i z našich dějin, působící proto i v České dvorské kanceláři. Autorovi se podařilo sebrat dosud neznámá biografická data o cenzorech (někteří pocházeli z Čech a Moravy), jejich povinnostech, platech atd. Práce se nepochyběně úzce dotýká i našich poměrů a proto bude nutné v budoucnu se s ní blíže seznámit.

Jan von Konow, Contemporary Swedish Military Heraldry, s. 365-370, správně připomenul, že živá síla heraldiky se pozna v praktickém běžném životě, symboly armád jsou jednou z oblastí, kde se to může projevit. Heraldické elementy v švédské armádě sahají až k roku 1680, kdy byly zavedeny uniformy a vznikla nová potřeba označování jednotek a druhů vojsk. Podle ukázek je zřejmé, že existuje souvislost mezi odznakem jednotky a místem jejího působení.

Stefan K.Kuczyński, Quelques remarques sur l'héraldique contemporaine en Pologne, s. 371-380, se soustředil na výtvarnou stránku tvorby erbů v dnešním Polsku. Vyšel přitom z konkrétních podmínek vývoje (neexistence úřadu heroldů v Polsku

v 16.-18. století, pak řízení těchto záležitostí Heraldickým úřadem v Petrohradu), což se mnohdy negativně odrazilo v úrovni výtvarného vývoje erbů, Obnova Polska v roce 1918 vytvořila podmínky pro nové ztvárnění státních symbolů, mezi nimi i erbu. Zde upozornil např., že nynější podoba státního znaku vychází z předlohy z r. 1927. Stále vzrůstá potřeba tverby městských znaků, kde vznikala pozoruhodná výtvarná díla. Ač jsou v Polsku již od roku 1921 zrušeny výsady šlechty, je zde dosud hodně rozšířeno heraldické exlibris, plnohodnotně vytvořeno novými a novými umělci. V těchto pracech se projevuje stálá životnost polské heraldiky.

Jussi Kuusanmäki, *The Management of Public Heraldry in Finland*, s.381-388, vymezil pojem "public arms" takto: 1. znak Finska, 2. znaky historických a administrativních provincií a 3. znaky měst. Jiným znakům tuto funkci nepřikládá, tedy včetně znaků církevních, kde má dojít k právní úpravě. Tyto záležitosti řídí Národní heraldická komise spolu s Národním archivem, vlastní právní normy však vydávají příslušné správní orgány. Heraldická komise byla zřízena v r. 1957 při Státní radě a skládá se z presidenta a čtyř členů. Sekretář komise je pracovník Národního archivu. Článek přináší řadu konkrétních právních norem, regulujících erbovní záležitosti.

Bengt Olof Kälde, *Schwedische Kirchenheraldik*, s.389-411, seznámil se stavem biskupských znaků po revizi, provedené v letech 1959-1969, většina erbů však vznikla již v 16. století. Článek přináší popisy erbů 13 švédských diecézí na základě jejich historického vývoje. Pozornost je věnována i pečetím far a erbům misionářských církví, zejména v Africe.

Uno Lindgren, *The Symbols of the Province of Åland*, s.412-414, upozornil na vývoj erbu provincie Åland, ležící na pomezí Finska a Švédska, který byl během vývoje zaměněn chybou determinací za erb švédské provincie Öland. Nyní tedy dvě různé provincie užívají téhož erbu (v modrém poli kráčející zlatý jelen). Podle autora to není na škodu, protože

provincie patří k jiným státům a erby se již vžily.

Jean-Nicholas Manescu, Das Oswaldussymbol in der Wappentierwelt Osteuropas, s.415-424, se představil užitečnou analýzou symbolu krkavce (havrana), držícího v zobáku prsten a sedícího na ostrvě. Podle něj má tento symbol kořen v sáze o svatém Osvaldu (+ 642), kde havran vystupoval jako posel lásky. To usnadnilo proniknutí symbolu do minnesangu. Jako osobní devízu ho mohl autor poprvé doložit u bavorského vévody Ludvíka z Ingolstadtu (1413-1443), který si ho snad přivezl z Francie. Autor bohužel blíže nezjišťuje, jak se dostal symbol do prostředí císaře Zikmunda, který ho několikrát užil v erbech svých oblíbenců, nejznámější je ovšem Jan Hunyadi. Rozkvět symbolu nastal ovšem za Matyáše Korvína, kdy tento erb pronikl do erbů komitátu, měst, užívala ho i valašská knížata a nakonec se ujal i v polské šlechtické heraldice. Hunyadovci měli o erbu i vlastní erbovní pověst, písemně zachycenou až v 16. století. Upozornění na ságu o sv.Osvaldu je jistě zajímavé, ač se autoru nepodařilo plně objasnit návaznost na mladší výskyt, stejně tak pominul užívání erbu u nás.

F.Menéndez Pidal de Navascués, Contemporary Official Heraldry in Spain, s.425-430, vymezuje tématiku na: 1. státní znak, 2. erb Baskicka, 3. erb regionu Madrid a 4. regionu Castille- La Mancha, které získaly určitou autonomii. Vznik a úpravy těchto erbů (a erbů měst) patří do kompetence příslušných orgánů, které je musí konzultovat s Královskou historickou akademii. Sbor "Cronistas reyes de armas" pečuje jen o erby osobní a rodové.

Ottfried Neubecker, Wissenschaftliche Beschäftigung mit Familienwappen, sowohl forscherisch wie kreativ, s.431-433, velmi výstižně charakterizoval problematiku sestavení univerzálního heraldického klíče; problémy jsou především organizační a finanční.

Per Nordevall, Modern Swedish Colours, Standarts, Guidons und Commands Flags, s.434-449, se zaměřil na stručný přehled převážně současného užívání vlajek ve švédské armádě.

Jukka Pellinen, From Origins of Heraldry to Modern Communication, s.450–452, vyšel z původního poslání heraldiky – zřetelně označovat nositele. To spojuje, zejména v grafické podobě, erby s piktogramy, ideogramy atd. Tak i dnes užívané symboly a značky (dopravní, informativní, firemní) jsou s erby vnitřně spjaty, naopak moderní grafické čítání proniká do tvorby nových erbů.

Knut Pipping, The Houses of Vasa and Jagello, and Ivan IV Vasilievich: Some Hypotheses concerning the Origin of the Swedish Provincial Arms, s.453–465, ukázal na základě širšího historického výkladu vznik znaků některých švédských provincií v 16. století na základě porovnání dvou soudobých pramenů.

Pedro de sa Alves Sameiro, L'heraldique ecclésiastique au Portugal, s.466–478, využil bohaté pramenné základny, především sfragistické a rozdělil vývoj portugalské církevní heraldiky do pěti period (které ovšem jsou vymezeny obecnými dějinami). V každé periodě analysoval statisticky ikonografickou náplň dochovaných pečetí (zde je patrný kvantitativní nárůst erbövních pečetí od 16. století), ale i postavení jejich nositelů. Dále se zaměřil na výskyt a vývoj odznaků církevních hodností v erbech (i zde začínají klobouky vytvářet systém až v 18. století), všimal si symboliky patriarchů lisabonských, pominul otázku úředních erbů.

Sunil Saigal, Danish Heraldry Today, s.479–488, zdůraznil v podtitulu, že se jedná o osobní pohled, je totiž velmi kritický k současné výtvarné stránce dánské heraldiky, nepodal však ucelenější přehled, spíše vybrané příklady. Na druhé straně připomíná obhovitele výtvarné krásy dánské heraldiky F.Britzeho (1870–1956), jeho syna J.Britze (1895–1960) a jejich nástupce, který se jmenoval Franz Sedivy (1888–1973). Nové soukromé znaky vznikají jen ojediněle, přiležitostí je obvykle povýšení do některého dánského řádu.

Leif Tengström, Iconographic Heraldry: The Sabre – A Case Study of a Central Theme in the 16th Century Swedish Heraldry, s.489–532, přinesl zajímavý a velmi podrobný výklad

významu šavle ve švédské (a skandinávské) heraldice. Velmi zasvěceně probral dobové prameny 14. - 16. století, vycházející z počátku z křížových výprav proti pohanům v této části Evropy a pak ze zápasů Švédska s Ruskem, které na sebe braly roušku boje proti pravoslaví - tedy heretikům. Hrozivá zbraň heretiků - šavle - se stala příslovečnou (všímá si např. figur v klenotech Herberštejnů), proto se mohla dostat do erbů Švédů, kteří se v těchto válkách proslavili.

Bo Tennberg, *The Renaissance of Heraldry in Finland*, s.533-536, se ještě jednou vrátil k vývoji městské heraldiky ve Finsku po 2.světové válce a připomenul některé přední tvůrce nových znaků.

Carl-Alexander von Volborth, *Heraldry and the Artist*, s.537-542, vhodně uzavřel celý svazek úvahou o možnostech, které pravému umělci výtvarná stránka heraldiky poskytuje.²⁾

Pokusili jsme se ukázat stručný obsah sborníku, protože si uvědomujeme jeho obsahovou závažnost i jeho poměrně malou dostupnost. Mohli jsme tak učinit jen ve zkratce, ač by mnohé materiály zasluhovaly bližší pozornost a někdy i kritický rozbor. Je rovněž nesnadné předložený svazek zhodnotit. Jednak nám chybí detailnější znalost dřívějších svazků,³⁾ jednak se jedná o skutečně tématicky rozsáhlou problematiku.

Přesto je možno připojit několik obecnějších poznámek. Genealogická část sborníku má poměrně vyrovnanou úroveň. Pomineme-li několik příspěvků, zaměřených na vlastní rod (či toto zaměření neobratně skrývajících), musíme příznivě hodnotit metodický přínos článků. Využití počítaců přestává být zřejmě zajímavou hračkou, ale nastupujícím trendem, který je spíše omezen tím, zda mají tyto projekty přinést finanční zisk či alespoň se zaplatit. Je zřejmé, že tento vývoj se bude stupňovat a bude přinášet poznatky, které by byly v záplavě dat těžko zjistitelné. Tím se bude genealogie blížit stále více historické demografii, což si můžeme přát v zájmu rozvoje obou disciplin. Podnětné jsou příklady studia větší výměny

obyvatelstva mezi různými geografickými oblastmi, podobné jevy bychom mohli jistě studovat i v našich pramenech.

V heraldické části zřetelně převažují současná téma: městská heraldika, tvorba nových znaků, státní heraldika a vlajky. Jedná se jistě o problémy, které zaujmou především aktivní tvůrce znaků a heraldické výtvarníky, jejich přínos je silně omezen. Příspěvky, které mají tématiku vybránu z "historické" heraldiky, mají většinou vysokou odbornou úroveň a až na malé výjimky jsou podnětem pro další studium.

Ve svém souhrnu dává sborník dobrý přehled o současných badatelských směrech v obou disciplinách a dává dobrou představu o mnohostrannosti genealogie a heraldiky v současné vědě i umění.

Tk

Poznámky:

- 1) Užitečný je proto bibliografický přehled J. Jäger-Sunstenau, *Index generalis congressus internationales pro scientiis genealogicis heraldicisque I-XV relationum*, Limburg a.d. Lahn 1984, 235 s., registruje asi 900 titulů.
- 2) Srovn. jeho novou knihu *The Art Heraldry*, Blandford Press, Poole, Dorset 1986.
- 3) V našich veřejných knihovnách se vyskytuje častěji jen svazek z vídeňského kongresu, který se konal v roce 1970.

Vladimír Beránek:

SEDLMAJEROVÉ – kronika rodu. Brno 1986, 197 s., strojopis.

Kroniky bývají pouťavé pro příslušníky rodu a sprízněné rodiny. Avšak tato fundovaná rodopisná práce brněnského genealoga, určená pro soukromou potřebu, ukazuje jak celý rod dovedl ovlivnit hospodářský i společenský vývoj v místech své působnosti.

Kounicové usadili Sedlmajery koncem 17. století na Slavkovském panství s ostatními osadníky jako sedláky a tkalce

na pusté vsi Kroužku. Odtud se Sedlmajerové podíleli na vzniku rousínovského tkalcovství, později přeneseném do Brna, kde získalo světovou pověst. Zatímco v druhé polovině 19. století jedna větev zůstává na rodném statku, zakoupeném za Marie Terzie, druhá se rozrodí v blízkém Rousínově, aby se průkopnický zasloužila o vznik a vývoj známého nábytkářského průmyslu 20. století. Matriční záznamy dokumentují k počátku r. 1865 v Rousínově stolařského mistra Ambrože Sedlmajera, jehož původní stolařství s výrobou nábytku na sklad, nástupnický trvalo do znárodnění. Do učení vzal své dva syny a dva synovce. V následujících dvou generacích se vyučilo nábytkářskému stolařství 11 příslušníků rodu, z nichž mnozí pracovali samostatně.

Literárně zpracovaná kronika řadí životy příslušníků rodu do rámce své doby, obsahuje rodové přehledy, na 100 fotografických a archivních dokumentů a z Fabritiovy mapy zvětšeninu kresby Rousína z r. 1569.

J. Kober

Ždeněk Bičík:

VZPOMÍNKY NA PARDUBICE KLUKOVSKÝCH LET. Zprávy Klubu přátel Pardubicka r. 21, 1986, č. 11/12, s. 265-267.

Známý pardubický archivář, prom. historik Ždeněk Bičík (nar. 1926) u příležitosti svých šedesátin otiskuje vzpomínky na Pardubice svého dětství. Okrajově se ve svém příspěvku zmíňuje i o rodině, z níž pochází. Bičíkové přišli na Pardubicko z Mnichovohradišťka, kde je první Bičík doložen k roku 1587 v obci Příšovice. Další spřízněné rodiny jsou Lautnerové z Plzeňska, Pospíšilové z Kuthohorska a Těšíkové z Pardubicka.

Mít svého předka doloženě prokázaného v poslední čtvrtině 16. století už něco znamená a je chloubou badatele a Ždeněk Bičík díky své archivářské erudici má svůj rod jistě dokonale probádán a písemně zpracován.

V. W.

Jos. Nejedlý:

KRÁLOVSKÁ SVATBA NA MINCÍCH BRITSKÉHO SPOLEČENSTVÍ. In: Sběratelské zprávy č.51/1986, ČNS pob. Hradec Králové.

Článek se vrací ke královské svatbě prince Waleského a lady Diana Spencerové. Řada států britského společenství národní vydala k této význačné události r.1982 stříbrné a zlaté pamětní mince, které jsou v článku vyobrazeny a popsány. Jeden vyobrazení tvoří úplný erb prince Charlese z Walesu v oficiální podobě z r. 1982.

V.W.

Jiří Kotyk:

KACÍŘKA A ZLATÉ ROUNO. In: Rudé právo, 13.9.1986, příloha Haló sobota s.5.

Populární článek předního pardubického pernštejnského buditatele PhDr. Jiřího Kotyka uvádí osudy Vratislava z Pernštejna, zvaného Nádherný, jeho manželky Marie Manrique de Lara a její matky "kacířky" Isabely Briceňové. Pro svůj odpor ke katolicismu se Isabela vystěhovala z Itálie, nějaký čas žila v Tübingenu a umírá r.1567 v Chiavene ve Švýcarsku. Inkviziční proces veřejný proti ní skončil 35 let po její smrti. Dcera Marie, která si bere Vratislava za manžela 14.9.1555, i zeť se nesmí s Isabelou stýkat. že byl zákaz patrně dodržován svědčí i to, že Vratislav obdržel 26.1.1556 v Antverpách spolu se 17 dalšími šlechtici řád Zlatého rouna. S manželkou Marií zplodil 20 dětí, z nichž 9 zemřelo ještě v dětství. Vratislav umírá 20.října 1582 nedaleko Lince a jeho tělo bylo převezeno do rodinné hrobky v Doubravníku na Moravě. Rok nato je Vratislavovo tělo převezeno k pohřbení do chrámu sv. Víta, kde dodnes obdivujeme skvostný náhrobek v arcibiskupské kapli. Marie Manrique umírá roku 1609 a byla pohřbena vedle svého muže v katedrále sv. Víta.

Doprovod článku tvoří dvě fotografie: Řád Zlatého rouna zdobící pernštejnský erb na Vratislavově náhrobku a samotný náhrobník s postavou Vratislava z Pernštejna.

V.W.

Jan Skutil:

TYPONYNUM JEVÍČKO - výklad onomastický, etymologický a heraldický jeho znaku. In: Pod jevíčskou věží - zpravodaj MěNV, říjen 1986, s.14-20.

Autor článku vysvětluje původ nejstarších obcí okolí včetně Jevíčka samého. U výkladu místního jména Jevíčko se domnívá, že původní název osady byl Dívčí grad, přičemž substantivum grad se přestalo používat a jméno se změnilo na Děvičko, Djevič, Jevič a německy Gewitsch. Orlice v městském znaku Jevíčka se dotýká autor pouze okrajově s odvoláním na nejnovější publikace o městských znacích. Tvrzení autora, že "Město má ve znaku od nejstarší doby černobílou šachovanou orlici moravských markrabat..." vzniklo zajisté omylem sazeče článku.

V.W.

ZPRAVODAJ MUZEA PROSTĚJOVSKA 1986.

Jako příloha letošního ročníku Zpravodaje Muzea Prostějovska vyšel nabídkový katalog systému "Mládež a kultura". Z řady nabídnutých témat - přednášek pro žáky základních škol s povděkem kvitujeme zařazení přednášky "Prostějovsko v povětích". V udané charakteristice přednášky je uvedeno, že se jedná o základy heraldiky a genealogie pro žáky 3.-8.ročníku ZŠ. Lektory přednášek zajišťuje Muzeum Prostějovska. Činnost prostějovských pracovníků muzea oceňujeme a snad bude příkladem i dalším.

V.W.

HERALDISCHER KALENDER 1986; HERALDISCHER KALENDER 1987.
Vyd. Beheym Verlag, Gessertshausen

Dva doposud vydané kalendáře jsou úvodem k širšímu projektu, který by měl přinášet ukázky starých vyobrazení k české a moravské heraldice.

Zatím jsme se mohli setkat s reprodukcemi prací A.Dürera, M.Grünewalda i dalších neznámých autorů z 16.stol., s ukázkou z Paprockého Diadochu, s reprodukcemi starých dřevořezů i pečetí, stejně jako s novějšími pracemi E.A.Krahla, V.Krále a H.G.Ströhla. Málo známé je např. zjištění, že na vyobrazení triumfálního pochodu císaře Maximiliána I. se nachází i znak Moravy.

V doposud vyšlých kalendářích nalezneme i 4 barevné fotografie: krále Václava II. se znaky českého krále a moravského markraběte z Kodexu Manesse, tappert českých heroldů ze 17.st. z Vídeňského umělecko-historického musea, prapor Kunráda Albi, vév.Olešnického a prapor komendy německého řádu s českým lvem, oba podle Banderia Prutenorum, dnes v krakovské knihovně.

H.

Gustav Kadlec:

PO STOPÁCH PERNŠTÝNSKÉHO ERBU. In: Zprávy Klubu přátel Pardubicka, roč.21, 1986, č.7-8, s.180-183.

Svůj heraldický seriál věnuje tentokrátě ing.Kadlec znaku pánu z Pernštejna a upozorňuje na chybu Augusta Sedláčka v Ottově slovníku (OSN XIX, 1902, s.507) v popisu znaku, která vznikla z použití pernštejnského znaku v rodinném znaku Lobkovićů, který je v článku vyobrazen a heraldicky popsán. Autor upozorňuje i na 9 jihomoravských měst a městeček, která mají svůj znak odvozen od pernštýnského erbu.

V.W.

Jiří Čarek:

MĚSTSKÉ ZNAKY V ČESKÝCH ZEMÍCH.

Jak jsme slíbili v prvních recenzích a ohlasech na Čarkovu knihu, budeme se k jejímu obsahu příležitostně vracet. Dnes přinášíme některé doplňky a upřesnění převzaté většinou z informací našich zahraničních spolupracovníků.

Hejnice (s.137). Sdělení, že současně s povýšením na město byl udělen znak, není přesné. Popsaný znak nebyl nikdy udělen, šlo pouze o návrh, který byl dne 19.9.1919 zamítnut (Deutsch-österreichisches Staatsamt für Inneres u. Unterricht, Akt 21.578). Později však město začalo tento znak užívat. Ozubené kolo není však černé, nýbrž červené.

Horní Stropnice - Dobrá Voda (s.149). Zvon na břevnu v klenotu vznikl nepochopením znakové figury majitele panství hraběte Buquoye - heraldicky stylisované kožešiny. V Kloster Schlägl v Rakousku se nachází kostelní pečeť, kde je tato figura zcela zřejmá.

Chvalšiny (s.173) mají na pečetích tlapatý kříž, ne zde kreslený řecký.

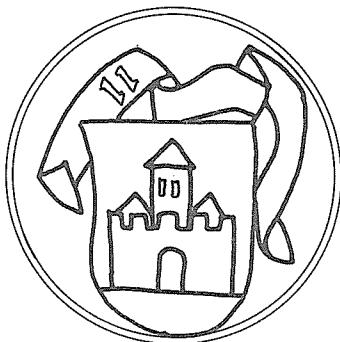
Karlovy Vary - Rybáře (s.191) - po roce 1938 byl popsaný znak změněn a orlice nebyla pak zlatá, ale střídavých tinktur.

Kovářská (s.207) - ves byla povýšena na městečko na základě rozhodnutí Františka Josefa I. ze dne 27.12.1883, dne 30.12. téhož roku byl udělen znak, který byl městskou radou přijat 5.2.1885. Podle tohoto byl v patě štítu zelený trávník (Julius Schlosser, Schiedeberger Chronik, 1923, 47)

Krásná Lípa (s.210) - návrh městského znaku od Augustina Frinda níže reprodukujeme.

Králové Lípa

Mikulov

Mikulov (s.245). Nejstarší známá pečeť se nacházela na listině ze dne 10.12.1396 chované v lichtenštejnském archivu (viz Metoděj Zemek - Adolf Turek, Regesta listin z lichtenštejnského archivu ve Vaduzu z let 1173-1526, příloha Sborníku archivních prací, roč.XXXIII, č.1/1983, listina č.216, s.217 - dále jen Zemek-Turek). Originál listiny se ^{do} něchoval, jen fotokopie. Zemek-Turek uvádí legendu na pečeti: *sigillvm civivm de Nicols-purkh a co se týče znamení odkazuje na jihomoravské kompendium městských znaků.* Zachovalá pečeť je z 13.11.1429, uložená také v lichtenštejnském Haus-Archivu ve Vaduzu. Je ze zeleného vosku, dobře zřetelná, o průměru 49 mm. Pečetní obraz, tak jak popisuje Čarek, opis: + * *sigillvm ** *civivm ** *de ** *nicolspurch.* (viz též Zemek-Turek, SAP XXXIII, 1/1983, listina č.321, s.255 s odchylným čtením legendy). Text pod vyobrazením na s. 246 je chybný. Zajímavý typář, plnící zřejmě funkci městského sekrytu, jímž bylo purkmistrem a městskou radou zpečetěno mikulovské vinicní právo roku 1603, objevil dr. Jiří L.Bílý (SOAB, B 1 - Gubernium - Trantírek a spol.1973 - sign. W 210). Vznik typáře lze klást do druhé poloviny 15. století. Zachovalá pečeť je přtištěna pod papírovou clonou, kulatá o průměru 17 mm. V pečetním poli ohrazeném linkou se při dolním okraji nachází štit

španělského tvaru, v němž je zámek obehnaný hradbou se stínkami a otevřenou branou, uprostřed je věž s dvěma okny a jehlancovou střechou, po stranách jsou vidět jehlancové střechy dvou dalších věží. Nad štítem se vine pánska s legendou (gotická minuskule), z níž jsou čitelná jen jednotlivá písmena. (Náčrt pečeti reprodukujeme).

Solnice (s.354). Pečeť měla obec již od r. 1549. Originál s datováním v opisu se nachází v Bad Rappenau v Institutu pro církevní dějinu Čech, Moravy a Slezska.

Tachov (s.378). Změna barev křídel na červenou je nevysvětlitelná. Reprodukovaná pečeť zcela jasně ukazuje křídlo se srdíčky - tedy český královský klenot černého křídla se zlatými srdíčky. Za povšimnutí stojí, že velká pečeť s českým lvem spolu s malou dává dohromady celý český královský znak.

Valtice (s.400). Tinkture znaku byly sporné již na počátku tohoto století. K tomu viz článek Alfred Anthony von Siegfelda v Adleru roč.1909, s.329-333, ve kterém autor rovněž určuje, od kud se vzaly kuželevé znaku. V žádném případě nejde o znak pasovského biskupství, které vždy užívalo ve stříbrném štítu červeného vlka, ani o znak žádného z pasovských biskupů. Nejstarší pečeť není z r. 1545, ale již z 24.11.1349 a to štitová pečeť o rözměrech 48 x 42 mm s opisem + S. MILITVM. ACCIUIV DE VEΛSP, chovaná dnes ve Vaduzu (Zemek-Turek, SAP XXXIII, 1/1983, listina č.82, s.184, odchylné čtení legendy). Jedné se zřejmě o rychtářskou soudní pečeť. V téže sbírce je ještě několik pečetí podobných. Stejnou pečeť z 28.10.1393 zaznamenal i Zemek-Turek (SAP,XXXIII, 1/1983, liština č.198, s.222).

Varnsdorf (s.401) - k svévolnému přijetí znaku došlo 13.12. roku 1888.

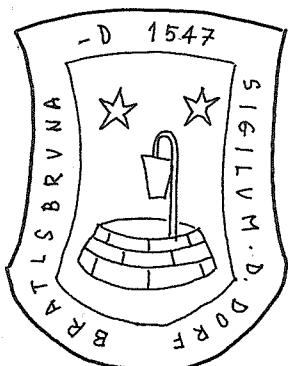
Žatec (s.427). Nejstarší pečeť je z 30.5.1295, dnes uložená v Bayerischen Hauptstaatsarchiv München pod sign. Urk. Nr. 132.

Břeží (obec ani znak dosavadní česká literatura neuvádí). Dříve Prátsbrun (Bratelsbrunn) na okrese Břeclav. Původní stará obec opuštěna neznámo kdy, znovu osídlena na základě listiny vydané 23.4.1576 Františkem hrabětem von Thurn-Valsina. Jako palatin udělil osadě dne 21.8.1585 znak: v červeném poli stříbrná studna se zavěšeným stříbrným vědrem. Nová znaková listina je z 14.8.1753, vydaná Františkem Adamem hrabětem von Trauttmannsdorf, v níž je původní znak potvrzen. Obě listiny jsou dnes majetkem archivu v Gesilingen a.d.Steige.

V témže archivu existuje pečeť z r.1547. Jde o štitovou pečeť o rozměrech 28 mm výšky a 25 mm šíře, jejíž náčrt reprodukujeme. Ve slově SIGILVM chybně vyryto jen jedno L, naopak zde vyobrazené hvězdy v pozdějším udělení znaku nejsou. Pečeť je uložena v dřevěné kapsli vylité voskem. Jen na základě podrobnějšího výzkumu lze rozhodnout, zda uvedená pečeť byla pořízena ze stejného typáře jako odlitek pečeti, který se nachází ve Státním oblastním archivu v Brně (SOAB, G 125 Sbírka odlitků pečetí, II B)-Štarha

1970, č.1913). Jedná se o pečeť štitového tvaru o rozměrech 25 x 17 mm. Opis majuskulí je umístěn mezi linkami, které tvoří lem štítu a zní: SIGILVM.OS.DORF.BRATELSBRVM ANNO 1647. Štit je dole hrotitý s prohnutými boky a vydutou horní částí, v němž se nachází zděná studna s kladkou, po stranách provázená šestihrotými hvězdičkami. Rozměry pečetí a odchylky v legendě by nasvědčovaly, že pečeti byly pořízeny z rozdílných typářů. Vročení první pečeti je však podezřelé. V případě Břeží se nejedná o městský znak, ale o další vzácný případ udělení znakové listiny vesnici.

H.

Ke znaku města Ivančic.

Dr. Miroslav Dostál otiskl v Ivančickém zpravodaji, červenec-srpen 1986, s. 17-19, příspěvek Na okraj publikace "Městské znaky v českých zemích" s kresbou nejstarší pečeti města Ivančic s městským znakem, doloženým již v r. 1382. Vysvětluje zde některé nepřesnosti v popisu vývoje ivančického znaku v citované publikaci, zvláště se pozastavuje nad tím, že autor neuvedl ivančický městský znak mezi znaky měst, doloženými již v době předhusitské, ač jihomoravská krajská publikace o znacích tuto skutečnost uvedla. Upřesňuje i klenot v městském znaku, který byl vymalován v některém ze sálů ivančické radnice ještě v roce 1865. Šlo o kapra, převzatého z klenotu pánu z Lipé, nikoliv o štiku.

Š-n

Anna Kubíková:

PEČETI EGGENBERKŮ USAZENÝCH V ČECHÁCH. Archivum Trebonense 86, Třeboň 1986, s. 162-183.

Autorka pečlivě popsala 24 typů pečetí českých Eggenberků a 3 pečetní typáře. Jedná se mnohdy o velmi zdařilé rytecké práce dobré úrovně; největší kusy mají 80 mm v průměru. Je zajímavé, že dvě ze tří dochovaných pečetidel se nepodařilo v excerpovaných archiválních věbec najít. A. Kubíková si totiž značně ztížila práci, neboť u každého typu pečeti zaznamenává jejich výskyt v archivním materiálu, což jistě přispívá k časovému zařazení jednotlivých pečetí. V souvislosti s popisem pečetí, které jsou erbovní, případně alianční, podala vývoj, eggenberského erbu, širší význam má rovněž sledování používání hodnotních korunek právě v časovém období, kdy u nás zásady jejich užívání se postupně ustalovaly; zde použila autorka jako srovnávacího materiálu i eggenberských ražeb. Práce vyčerpává zvolenou problematiku a mohla by se stát východiskem pro řešení otázky, jak souvisel použitý typ pečeti s obsahem písemnosti, k níž je připojen.

Tk

Josef Unger:

HRADY NA PAVLOVSKÝCH VRŠÍCH. Vyd.: Regionální muzeum v Mikulově 1985, s.66, 20 příloh, rozmnoženo.

Na Pavlovských kopcích jsou dochovány zbytky tří hradů či hrádků: Děvíček, Sirotčího hradu a Nového hradu. Nadepsaná publikace popisuje historii všech tří objektů a klade důraz na archeologické nálezy získané povrchovým sběrem na uvedených lokalitách. Archeologické nálezy jsou zde popsány katalogovým způsobem a vyobrazeny na stránkách přílohy, která uvádí ještě půdorysy nadepsaných hradních objektů.

V. W.

HAACK GEOGRAPHISCH - KARTOGRAPHISCHER KALENDER. VEB Hermann Haack Gotha, Gotha 1986, 13 tabulí s barevnými i černobílými reprodukcemi.

Haackovy kalendáře díky tomu, že už vycházejí delší dobu, mají svou zavedenou formu. Každý kalendář je tématicky zaměřen (letos vyobrazení zvířat a rostlin na mapách, loni objevení Halleyovy komety na hvězdném nebi). Pro každý měsíc je vyobrazena reprodukce vybrané mapy, ve spodní třetině je uvedeno kalendarium pro daný měsíc a historicko-umělecký popis vyobrazené mapy. Na zadní straně je tento popis v angličtině, francouzštině, ruštině a je připojen černobílý výsek nejzajímavější části mapy.

Heraldika v letošním kalendáři zaujme hned titulní strana - mapa Čech z roku 1570, kde je také vyobrazen znak království českého. Kromě něj najdeme zde dalších 25 znaků, jejichž přehled jsem zpracoval. V přehledu je nejprve uveden kalendářní list, na němž je mapa, potom následuje seznam znaků, u nichž je uvedeno, jestli jsou vyobrazeny barevně (B), černobíle (nebarevně, N) nebo jsou-li šrafovány (Š).

- Titulní list (Mapa Čech z roku 1570)

znak království českého v kartuši, nad ním koruna (svato-václavská?) B

- Březen (Mapa rýnského falckrabství), vydání z r. 1652
znak falckraběte Fridricha V., zimního krále. Štít obtočen Podvazkovým řádem. B
znak manželky Fridrichovy Alžbety. Štít obtočen Podvazkovým řádem. B
aliance: Falckrabství rýnské + odznak arcikraječe + Bavor-sko. B
- Duben (Mapa severovýchodu dnešních Spojených států po r. 1863)
znak Nizozemí (N)
- Červen (Mapa Habeše z roku 1683)
znak Etiopie = Habeše (podle nápisu) N
- Červenec (Mapa Baham a Antil z roku 1688)
neznámý znak B
- Srpen (Mapa dráždanské prefektury z roku 1760)
znak Saska (zkřížené meče) Š
znaky měst: Bischoffswerda (N), Meissen (Š), Camentz (N), Pirna (N), Dippoldiswa (Š), Rabenau (N), Dohna (N), Radeberg (B), Dresden (N), Rädeburg (N), Stolpeň (N), Frauenstein (N), Grossen Hay... (N), Wehlen (N), Königsbrück (Š), Wildsdruff (N), Königstein (N).
- Září (Plán Batávie z roku 1732)
pravděpodobně město Batávie N

T.Parma

Jiří Kotyk:

JAN BARTOUŠOVSKÝ Z LABOUNĚ A SPIKNUTÍ PROTI VLADISLAVOVI II.
Zprávy Klubu přátel Pardubicka, 1985, č. 3-4, s. 64-67.

Jan Bartoušovský z Labouně, hejtman Viléma II. z Pernštejna v Pardubicích od r. 1498. Jan Bartoušovský ve službách knížete Hynka Minstrberského. Spiknutí Hynka Minstrberského proti Vladislavu II. ve prospěch Matyáše Korvína, jeho prozrazení a tresty spiklencům. Účast Jana Bartoušovského - pouze služebná úloha. Odchod do Kladská, od r. 1498 v Pardubicích ve službách Pernštejnů. Vyobrazení a popis znaku. Literatura.

J.V.

Genealogie a heraldika v regionálním tisku Jihomoravského kraje za rok 1985 (výběr).

Pro potřeby našich genealogů a heraldiků uvádíme podle zásad uvedených v GHI 2/1985 přehled článků s výše uvedenou problematikou za rok 1985 s doplnky za rok 1984.

- Balcárek, Pavel: Rodinný archiv Sylva-Taroucců (fond SOA Brno) = Sborník Státního oblastního archivu v Brně, Brno 1984, s.155-178. Pozn.
- Glivický, Josef: Cyril Bouda a Prostějov (vztah malíře k městu)= Zpravodaj Muzea Prostějovska, 1985, č.1, s.33- až 36, 4 obr.
- Kárný, Leon - Marek, Pavel: Sága rodu Zajíčkova = Štafeta (Prostějov), 17, 1985, č.4, s.20-22.
- Klimeš, Radovan: Heraldická znamení. Zajímavosti z historie Telče. = Jiskra (Jihlava), 13.8.1985, s.4.
- Král, A.B.: Nové heraldické objemy a výzkumy v okrese Brno-venkov.= Vlastivědný věstník moravský, 37,1985, č.2, s.239.
- Krejčík, Tomáš: Výtvarná stránka erbovních privilegií jihomoravských měst a městeček.= Vlastivědný věstník moravský, 37,1985,č.2,s.238-239.
- Pinkava, Jaroslav: Cenné prameny poznání. (Význam matrik pro Drahanskou vrchovinu).= Štafeta,17,1985,č.1, s.28-29.
- J.P. (= Pinkava, Jaroslav): O rodech Kříčků a Boudů. = Stráž lidu (Olomouc), 4.1.1985, s.6.
- Skutil, Jan: Katalog moravských a slezských zemskodeskovních držitelů. = Vlastivědná ročenka 85 OA Blansko,1985, s.42-76.
- vo- (= Svoboda,Jiří): Děd Josefa Bohuslava Foerstra. (Josef Foerster 1804-1892).= Znojemsko, 9.10.1985, s.4; 16.10.1985, s.4.
- Šebestík, Ladislav: Znak městečka Modřic. = Vlastivědný věstník moravský, 37,1985,č.2, s.239.

Zřídkaveselý, František: Vlastivědný a rodopisný výzkum v dějinách dělnického hnutí v Brně. = Vlastivědný věstník moravský, 37, 1985, č. 2, s. 227-228.

zpracovala Božena Kyjovská

Ronald E. Prosser:

THE ORDER OF THE GOLDEN FLEECE (Řád Zlatého rouna). Raven Press, Iowa City, USA 1981, 10 + 107 číslovaných stran.

Během mnohasetleté existence Žlutého rouna bylo již hodně publikací věnováno tomuto řádu, ale z nich však jen poměrně málo těch, které byly zaměřeny na heraldiku jeho rytířů a mezi nimi snad dosud žádná kniha, která by se zaměřila přímo jen na znaky rytířů žijících právě v době jejího vydání, jako je tomu u této americké publikece.

Je brožovaná formátu přibližně A 4 a vyšla pouze malým nákladem 250 číslovaných výtisků na ručním papíře. Autor, heraldik amatér žijící ve Spojených státech, věnuje tuto publikaci úvodem nynějšímu šéfu a suverénu řádu ("Chief et Souverain de l'Ordre et amiable compagnie de la Toison d'or"). Kniha obsahuje na prvních stránkách rejstřík všech žijících nositelů řádu, jejichž erby dále pak zobrazuje a blasonuje, stručnou kapitolu věnovanou všeobecně historii řádu, dvě rokokové tabulky vysvětlující posloupnost Burgundských vévodů, Habsburských a Habsbursko-Lotrinských panovníků jakožto suverénů řádu a konečně bibliografii k celé tematice.

Dále pak už následuje vždy na pravé stránce celkem čtyřicet sedm celostránkových kreseb znaků řádových rytířů včetně suveréna řádu a na pravé straně jejich anglický blason. Erby, kreslené černobile bez heraldického šrafování poměrně jednoduchým stylem bez zvláštní heraldické rutiny, pouze jen štíty položené na řádový řetěz Zlatého rouna stočený do oválu, jsou pravděpodobně prací autora publikace, i když v knize není výslovně autorství kreseb uvedeno. Z celkového počtu nosi-

telů řádu je jich řada ze stejných rodin i tím i stejných znaků, což se projevilo v kresbách - řada znaků je shodných (Habsburg-Lothringen, Bayern, Liechtenstein). Vždy kresebně stejná je i řádová kolana Zlatého rouna, která je ale evidentně původní kresbou význačného, také amerického heraldika, Alexandra von Volbortha. Některé ze znaků jsou ale značně ne-přesné a nevhodně zjednodušené. Autor měl asi ne zcela vhodné předlohy a prameny.

Příklady: U znaku Joachima knížete Fürstenberga kreslí původní starý erb rodu, pouze červenou orlici bez čtvrceného středního štítku Werdenberg-Heiligenberg. Podobně velmi zjednoduší i znak Georga knížete Waldburg-Zeil, Franze hraběte z Meranu i znak Karl-Augusta knížete Thurn-Taxis, u kterého ještě navíc místo jejich erbovního zvířete jezevce (Taxis) kreslí a popisuje medvěda.

Docela správný není ani znak francouzského rytíře zlatého rouna, Amédée hraběte d'Andigné, tři červené orlice stejné velikosti v postavení 2 + 1 ve stříbrném poli; autor kreslí tu spodní značně větší.

Úplně zkomolen je však znak Nicolause prince Lobkowicze: na černé Žerotínské orlice, které jsou ve 2. a 3. poli Lobkowiczkého erbu jsou místo stříbrné pružiny položeny ještě jedny menší stříbrné orlice!

Této tématicky jistě zajímavé publikaci mohla být věnována po stránce heraldické větší péče.

O. Semrád

Miloslav Čermák:

NÁSTIN VÝVOJE POHOSTINSTVÍ V OLOMOUCI (14. STOLETÍ - POČ. 20. STOLETÍ). V: Okresní archiv v Olomouci 1986, Olomouc 1987, s. 99-157.

Druhá část zasvěcené a poutavě připravené studie si jistě zaslouží pozornost odborníků, kteří se této problematice věnují. Heraldika potěší popis a vyobrazení pečeti bratrstva

olomouckých vinářníků z r. 1757, genealog ocení publikování seznamů majitelů práv várečných a vinných domů v historickém jádru města Olomouce v 16. - 20. století.

Tk

HISTORISCHE ORDEN IM MUSEUM FÜR DEUTSCHE GESCHICHTE.

(Výběr a texty: D.Herfurth, Kl.P.Merta, foto P.Hein). Berlin 1985.

Muzeum německých dějin v Berlíně vydalo pod tímto názvem soubor barevných pohlednic historických řádů bývalých německých států od velkovévodství Anhalt po království Württemberg (celkem 12 pohlednic v třílistovém barevném obalu). Poprvé se tu ze sbírek NDR presentují vzácné řády ve skvostném provedení drahých kovů a smaltů, a i když se jedná o sbírkové předměty z období 1900 - 1914, jsou tyto dekorace dokladem vysokého zlatnického umění.

Z faleristického hlediska se jedná většinou o vyšší stupň řádů u nás neběžných a jinak nepublikovaných v barevném provedení a i tímto se soubor pohlednic jeví užitečným. Mimo to je třeba vyzdvihnout krátké, leč výstižné texty na rubu každého obrázku uvádějící stručně historii příslušného řádu od jeho založení. Specialisté navíc uvítají materiálové a metrologické údaje u každého kusu.

Hrdý

Vlastimil Kolda:

EPIGRAFICKÉ PAMÁTKY MĚSTA TRHOVÝCH SVIN. Archivum Trebonense 86, Třeboň 1986, s.148-161.

Autör popsal dnes dochované nápisové památky ve městě a již tím přispěl k doplnění či opravení starší literatury. Nejstarší nápis je z r. 1485 (legenda kolem městského erbu na kostele), většina dochovaných nápisů je na náhrobcích a zvonech. Zmínky o několika erbech jsou bohužel velmi stručné.

Tk

KRONIKA

JUDr. Mojmír Procházka osmdesátiletý.

Narodil se 23. března 1907 v Blažovicích u Brna v rodině říd. učitele Aloise Procházky (1873-1940), známého archeologa a vlastivědného pracovníka. Patří mezi pamětníky, kteří prožili dvě světové války, krise, okupaci a jiné převratné události. Jako krajan a spolužák jsem s ním prožíval některá období i zájmy, jako např. zájem o prehistorii a etnografii. Jubilant žil od dětství mezi prehistorickými, historickými i ethnografickými sbírkami svého otce, jež jsou dnes uloženy v Moravském muzeu nebo tvořily základ musea u Mohyly míru. Jejich byt byl stálým malým museem s mnoha prehistorickými nálezy, vykopávkami, nádobami, nástroji, lebkami, kostrami, ale i střepy s restaurátorskou dílnou a různými památkami z bitvy u Slavkova z roku 1805. Nechyběla ani knihovna s odbornou literaturou, sbírky lidové keramiky, výšivek apod. Není proto divu, že jubilant za těchto okolností spolupracoval - ve stínu svého otce - v archeologii v terénu i v organizaci, že se účastnil významných akcí, zájezdů i výzkumu a že získával zájemce i mezi svými vrstevníky. Mimo mě získal našeho dalšího spolužáka, pozdějšího spisovatele Františka Neužila. Účast na archeologických výzkumech mu vynesla na gymnasiu od profesora řečtiny přídomek "znepokojovač mrtvých".

Jubilant za otcová působení v Olšanech začal navštěvovat měšťanskou školu v Rousínově, kde měl za učitele pozdějšího předního literárního kritika a dramaturga Národního divadla Františka Götze. Vystudoval však v roce 1927 klasické gymnázium v Brně, jehož 120. výročí letos vzpomínáme a v roce 1931 absolvoval právnickou fakultu brněnské university. Po dvacetile-

té soudcovské činnosti u různých okresních i krajských soudů a nakonec u zemského soudu v Brně, organisoval jako vedoucí studijního oddělení strojní fakulty Vysokého učení technického v Brně vědu a výzkum. Jeho organizační a budovatelské úsilí nikdy nechybělo v organizacích, odpovídajících jeho soudobým zájmům, studiu nebo zaměstnání, ať to bylo v institucích zájmových, studentských, tělovýchovných, osvětových, sociálních nebo odborářských.

Když po otcově smrti zjistil, jak neúměrně málo ví o rodiňe a společných předcích, vyzpovídal všechny žijící příbuzné a dal se do studia rodopisu. Dodnes pokládá za prvořadý úkol každého, kdo se zajímá o historii, být především historikem svého rodu. Rodopisný zájem ho přivedl do Genealogické a heraldické společnosti, nyní Genealogického a heraldického klubu, v němž již po několik let organisiuje tzv. genealogické pondělky a zdůrazňuje význam občanského rodopisu. V poslední době věnuje pozornost organizování soutěže o nejlepší rodinnou kroniku, jejímž účelem je - kromě soupisu rodopisných kronikářů - zprostředkovat výměnu zkušeností a zvyšovat úroveň kronik.

V rodové kronice Procházků a Kylianů lze číst vyprávění o předcích po přeslici: o devíti generacích zemědělců, hospodařících od 17. století na tomtéž gruntu, po meči: o rodu čtyř generací obecních pastýřů, o 12 kantorských příslušnících a různých pastýrských příbuzných. Jeden ze strýců - MUDr. Hubert Procházka (1885-1935) - vynikl jako profesor a vědecký pracovník v oboru psychiatrie na brněnské universitě. Není bez zajímavosti rodová muzikantská, kantorská a osvětová tradice, záznamy o pradědovi, který ovládal hru na 6 hudebních nástrojů, o otci jubilanta jako autoru mnoha odborných publikací, redaktoru Vlastivědného sborníku, dlouholetém předsedovi učitelské organizace, zakladajícím a čestném členu Moravského archeologického klubu i budovateli musea u Mohyly míru.

Jubilant jako člověk vzácných vlastností požívá vážnosti a úcty. Se svou manželkou JUDr. Olgou, roz. Pollachovou, vy-

choval dva úspěšné syny se středním a vysokoškolským vzděláním.

Děkujeme jubilantovi za vzornou spolupráci a přejeme mu do dalších let mnoho badatelských a organizačních úspěchů v dosavadní svěžesti, nadšení a osobní i rodinné pohodě.

František Mojžíš

Zemřel JUDr. Zdeněk M. Zenger.

Když jsme připravovali heraldický ex libris lexikon do tohoto čísla, netušili jsme, že nás v několika dnech zastihne smutná zpráva. Dne 28. března 1987 zemřel v Praze ve věku 72 let JUDr. Zdeněk M. Zenger, jehož tvorbu jsme ve zmíněné rubrice připomnuli.

Jméno dr. Zengera však není známo jen heraldikům, byť právě jeho stěžejní práce Heraldika (Praha 1971) a Česká herálídka (Praha 1978) vstoupily do našeho podvědomí jako první teoretické práce po dlouhé přestávce. JUDr. Zenger je však důvěrně znám i pracovníkům Státní památkové péče i všem zájemcům o naše hradby. Jeho dlouhé působení na tomto poli zanechalo řadu článků, fotografií i grafiky v nejrůznějších knihách, časopisech, ročenkách a dalších tiskcích. Také čtenáři našich GHI měli v uplynulých ročnících možnost narazit na řadu zmínek o činnosti tohoto významného heraldika, malíře a fotografa.

Dr. Zenger sice nebyl přímo členem našeho klubu, dlouhá léta však vedl pobočku Heraldika ČNS v Praze a vždy se velmi živě zajímal o novinky z Brna.

Jeho odchodem ztrácí celá naše heraldika svébytného umělce, který svým výtvarným projevem zanechal zřetelnou stopu v jejím vývoji.

H.

K návštěvě španělského krále v Československu,

Ve dnech 9. až 10. července 1987 vykonal v Československu oficiální návštěvu španělský král Juan Carlos I. s královou Sofií. Během pobytu byl přijat nejvyšším československým představitelem, presidentem republiky s. Gustávem Husákem. Byla to vůbec první oficiální návštěva hlavy španělského státu v Československu.

Juan Carlos I. se narodil 5.1.1938 v Římě, kde tehdy žili jeho rodiče, kteří spolu s celou španělskou královskou rodinou emigrovali v roce 1931 při vyhlášení Španělské republiky. Jeho otcem je Juan, hrabě z Barcelony (nar. 1913), třetí syn sesazeného španělského krále Alfonsa XIII. (1886-1941) a královny Viktorie-Eugenie, rozené kněžny z Battenbergu (1887-1969). Matkou dnešního španělského krále je Marie Mercedes, princezna Bourbon-Sicilská (nar. 1910), dcera Carlose, infanta z Madridu (1870-1949) a Luisy, princezny Bourbon-Orleanské (1882 až 1958). Juan Carlos má dvě sestry, Marii del Pilar a Margaretu, provdané za příslušníky španělské šlechty.

Juan Carlos byl prvním příslušníkem španělské královské rodiny, jemuž byl povolen frankistickými úřady návrat do Španělska. Absolvoval zde úplné vojenské vzdělání a směl se tu po svém sňatku i trvale usadit. Palác Zarzuela v Madridu, který mu byl vyhrazen k obývání, je sídlem španělské královské rodiny i dnes.

Po pádu republiky byla ve Španělsku formálně obnovena monarchie, ale po "uherském vzoru", tedy bez krále. Doživotní hlavou státu se stal generál Franco, který si vyhradil ústavní právo jmenovat příštího španělského krále. I když po smrti Alfonsa XIII. přešla nástupnická práva na hraběte z Barcelony (jeho oba starší bratři Alfons a Jakub se oženili s ženami nižšího stavu a vzdali se nástupnických práv), "caudillo" se rozhodl pro mladou krev: dne 23.7.1969 byl parlamentní ceremonií vyhlášen příštím španělským králem jediný pretenden-

tův syn Juan Carlos. Po Francově smrti byl pak dne 22.11.1975 skutečně vyhlášen králem jako Juan Carlos I. Jeho otec se oficiálně vzdal svých práv na španělskou korunu až 14.5.1977.

Španělská královna Sofie se narodila 2.11.1938 v Aténách jako nejstarší dítě tehdejšího dědice trůnu a pozdějšího řeckého krále Pavla (1901-1964), syna krále Konstantina I. (1868-1923) a Sofie, rozené princezny Pruské (1870-1932). Její matkou je Frederika, princezna Brunšvická (1917-1981), dcera Ernesta Augusta III., posledního panujícího vévody Brunšvického (1887-1953) a Viktorie Luisy princezny Pruské (1892 až 1980). Řecký královský rod je větví Oldenburské dynastie, panující v Dánsku a Norsku a v osobě Karla knížete Waleského připravené usednout i na královský trůn Velké Británie. Sofiinými předky jsou v prvních 5 generacích např. dánský král Kristián IX., ruský car Mikuláš I., němečtí císařové Vilém I., Bedřich III., Vilém II. a anglická královna Viktorie. Během válečných let prožila Sofie do roku 1947 se svým otcem exil v Egyptě a Jižní Africe, po Pavlově nástupu na trůn v roce 1947 se stala "dcerou krále" (šlechtické tituly v monarchistickém Řecku neexistovaly). Absolvovala soukromé lyceum Salem v Badensku. Je sestrou posledního řeckého krále Konstantina II. (nar.1940), který po nezdařeném vojenském převratu musel v roce 1967 opustit Řecko a byl v roce 1974 zbaven trůnu.

Svatba dnešního španělského královského páru se konala v katolické katedrále v Aténách dne 14.5.1962. Z manželství se narodily 3 děti: infantka Elena (nar.20.11.1963), infantka Kristina (nar.13.6.1965) a konečně infant Filip (nar.30.1. roku 1968). Prince Filip je následníkem španělského trůnu. Po rezignaci hraběte z Barcelony byl dne 1.11.1977 slavnostně vyhlášen princem Asturským; tento titul, který je od roku 1388 určen pro španělského dědice trůnu a jehož je Filip ve španělské historii již 35. nositelem, obdržel při slavnostní investituře v bazilice asturské vesnice Covadonga, u níž v roce 718 porazila asturská vojska arabské nájezdníky a uhájila tak svrchovanost svojí země.

V roce 1977 byl do Španělska umožněn návrat i jinému pretendentu španělského trůnu, Karlu-Hugovi vévodovi Bourbon-Parmskému, dědici nároků karlistických legitimistů, kteří po smrti krále Ferdinanda VII. v roce 1833 neuznali dědické nároky jeho dcery Isabely II. a prosazovali na španělský trůn Ferdinandova bratra Karla, vévodu z Moliny. I když byli v kravavé sedmileté občanské válce poraženi, své nároky uplatňuje karlistická větev dodnes (přestože v přímé linii v roce 1936 vymřela).

Španělský státní a královský znak jsou jedněmi z mála evropských výsostných symbolů, které byly v posledních letech změněny. Frankistické Španělsko zavrhlо znaky předchozí monarchie i republiky a dekretem z 30.4.1940 zavedlo vlastní znakový symbol, který k novému uspořádání tradičních heraldických motivů přidal symboly vládnoucí falangistické strany. Dekretem z 21.1.1977, tedy po Francově smrti, byl tento znak mírně modifikován. Tentýž den byl oficiálně potvrzen i nový znak španělského krále, který Juan Carlos přijal ještě jako korunní princ dne 22.4.1971 (viz dále). Snaha odstranit vnější reminiscence na Frankovu éru vedla v roce 1980 i k přijetí návrhu socialistické parlamentní skupiny na změnu státního znaku. Dne 5.10.1981 podepsal král zákon č.33/81, jímž byl zaveden nový státní znak a dne 28.10.1981 byla zákonem č.39/81 přijata i nová státní vlajka. Oficiální vyobrazení obou státních symbolů je uvedeno v královském dekretru č.2964 z 18.12. roku 1981.

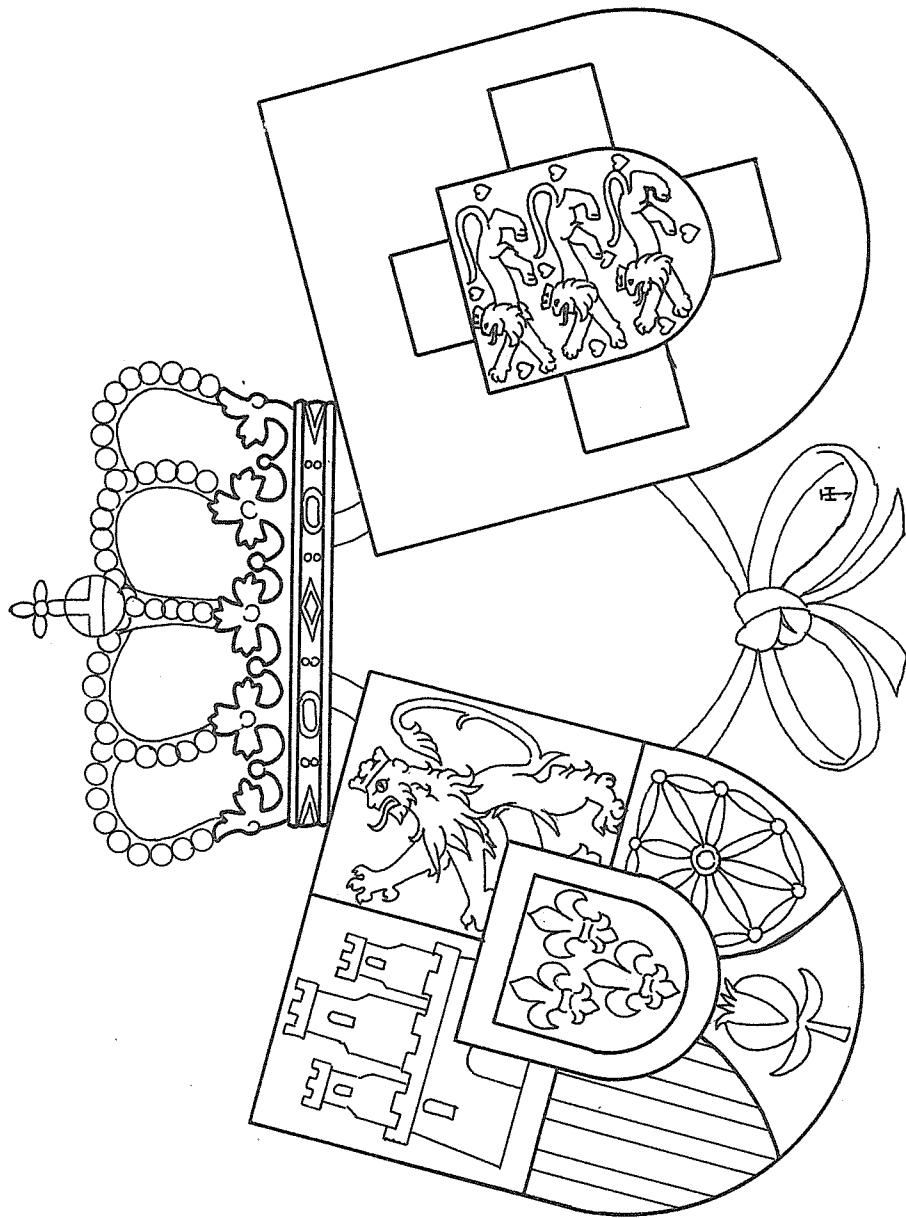
Úřední popis španělského státního znaku, tak jak je uveden v zákoně č. 33/81, zní:

"Čl.1.: Státní znak Španělska je čtvrcený, zespodu se vsunutým polem. V prvním červeném poli je zlatý hrad s modrými okny a branou, kresba hradu je černá. V druhém stříbrném poli je zlatě korunovaný lev ve skoku s vyplazeným jazykem a zbrojí, vše purpurové barvy. Ve třetím zlatém poli jsou čtyři červené kůly. Ve čtvrtém červeném poli je zlatý řetěz spojený do podoby kříže, lopatek větrného mlýna a le-

mu a spojený uprostřed smaragden přirozené barvy. Zespodu vsunuté stříbrné pole nese granátové jablko přirozené barvy s červenou puklinou, zelenou stopkou a dvěma listy. Znak je provázen dvěma stříbrnými sloupy se zlatou patou a hlavici nad modrými a stříbrnými vlnami. Sloupy jsou završeny zlatými korunami, císařskou napravo a královskou nalevo. Sloupy obtáčí červená stuha nesoucí zlatý nápis PLUS na pravém a ULTRA na levém sloupu. Klenotem je královská koruna tvořená zlatou čelenkou posázenou drahokamy, s osmi akantovými listy (pěti viditelnými) mezi nimiž jsou perly a z nichž vycházejí oblouky diadému posázené perlami. Vyúsťují v říšské jablko na vrcholu, které má podobu modré zeměkoule se zlatým poledníkem a rovníkem zakončené zlatým křížkem. Koruna je vyplněna červenou čepicí.

čl. 2.: Státní znak Španělska, jak je popsán ve výše uvedeném článku, nese modrý srdeční štítek se třemi zlatými liliemi uspořádanými do dvou řad 2 + 1 a červeným lemem, patřící vládnoucí dynastii."

Na první pohled zaujmě skutečnost, že podle tohoto zákona je tedy státním znakem Španělska pouze štit s heraldickými symboly Kastilie, Leónu, Aragónu, Navarry a Granady, doprovázený sloupy a převýšený královskou korunou, zatímco srdeční štítek (který je nedílnou součástí dnes používaného státního znaku) je popisován v samostatném článku. Španělské zákonodářství si tak zřejmě ulehčilo formulaci eventuelního nového zákona při možné změně královského znaku. Tato změna by mohla nastat nástupem nové dynastie po přeslici nebo volbou (a formulací zákona je nepřímo takováto možnost připuštěna) nebo vypuštěním červeného lemu z bourbonského znaku. Existence zmíněného lemu vlastně potvrzuje skutečnost, že Juan Carlos, ač vládnoucí král, není hlavou bourbonského domu. Tou je v současné době bratranc Juana Carlose Alfons, vévoda z Cádizu, syn staršího bratra hraběte z Barcelony Jakuba. Jakub se po uzavření manželství s Emanuelou de Dampierre vzdal nároků na španělský trůn, ale de facto tvoří jeho potomstvo primogeni-

Erbovní aliance španělského královského páru

turu bourbonského rodu a má tak právo používat modrý štít se třemi liliemi bez jakékoliv diferenciace. Alfons jej také ve svém znaku skutečně používá. Ožehavý právní i heraldický oříšek byl tedy zatím opatrně odsunut.

Znak španělského krále, přijatý již v roce 1971, je dnes se státním znakem prakticky shodný. Oproti němu jsou vyneschány korunované sloupy, štít znaku je navíc položen na červený, zlatě lemovaný burgundský kříž a je lemován kolanou španělského řádu Zlatého rouna. Srdeční štítek s liliemi je na oficiální kresbě znaku oválný.

Královna Sofie používá znaku příslušníků řeckého královského domu. Je jím symbol nezávislého Řecka - bílý volný kříž na modrému štítu, uprostřed ramen se srdečním štítkem. V něm nosí řecký král dánský královský znak (zde jako znak rodový; proto nebyl při změně znaku dánského krále v roce 1972 srdeční štítek měněn). Ostatní členové řeckého královského rodu nosí v srdečním štítku tzv. malý znak Dánska - tři modré nad sebou kráčející lvy ve zlatém poli posetém 10 červenými srdíčky. Štít Sofiina znaku je obtočen velkostuhou španělského řádu Karla III., založeného 1771.

I když je Španělskou historicky i geograficky od Československa značně vzdáleno, lze najít při zkoumání předků Jana Carlose několik zajímavých bohemik a moravík. Je zajímavou skutečností, že prababička současného španělského krále Marie Christina se narodila 21. července 1858 v Židlochovicích u Brna, na zámku, který patřil v té době rakouským arcivévodům, konkrétně arcivévodovi Albrechtovi (1817-1895), vévodovi Těšínskému a význačnému vojevůdci. (Zámek mu patřil v letech 1848-1895, od r. 1896 se stává majitelem arcivévoda Bedřicha - Bezručův markýz Gero, který se rovněž na zámku narodil a je bratrem již zmíněné Marie Christiny).

Marie Christina je dcerou rakouského arcivévody Karla Ferdinanda (1818-1874), bratra arcivévody Albrechta, u kterého na zámku v Židlochovicích Karlova rodina pobývala. Matkou byla arcivévodkyně Alžběta (1831-1903), dcera arcivévody Jo-

sefa, palatina Uherského a bratra císaře Františka II. (1776 až 1847) z jeho třetího manželství, podruhé provdaná za Karla Ferdinanda v r. 1854.

Dne 29. listopadu 1879 se koná v Atochské bazilice okázalá svatba Marie Christiny a ovdovělého španělského krále Alfonse XII. Po šestiletém manželství však král roku 1885 umírá a vlády ve Španělsku se ujímá mladá vdova Marie Christina jako regentka. V dějinách Španělska je její šestnáctileté regentství za nezletilého syna hodnoceno velmi kladně, i když Španělsko po létech občanských válek a nepokojů procházelo složitou vnitropolitickou i hospodářskou krizí vrcholící ztrátou posledních významných kolonií Filipínu a Kubu.

Marie Christina je považována za nejlepšího španělského panovníka 19. století. Podle této panovnice je nazván a dodnes udělován Královský a vojenský řád Marie Christiny, založený r. 1890.

Budoucí král Alfons XIII. se narodil Marii Christině už jako pohrobek 17. května 1886 po smrti svého otce Alfonse XII. dne 25.11.1885. Úderem šestnácti let (r. 1902) se stává mladý následník plnoletým a je korunován španělským králem Alfonsem XIII. Na rodiště své matky nezapomíná a přijíždí jako mladý a svobodný španělský král do Židlochovic 15. listopadu 1905, kde stráví několik dní na zámku a v okolí při podzimních honech. Do našich zemí se král Alfons XIII. vrací ještě několikrát, zejména po své abdikaci v roce 1931, to už po smrti své matky Marie Christiny v Madridu 6. února 1929.

Svůj exil prožíval bývalý král z části v letních měsících v západních Čechách na metternichovském zámku Kynžvart u své příbuzné Isabely de Silva Carvajal, která byla manželkou rozmařilého a marnotratného Klimenta Metternicha, vnučka kancléře Metternicha z jeho třetího manželství a matkou tehdejšího majitele zámku (od r. 1931) Pavla Alfonsa Metternicha (1906). Svědčí o tom řada zápisů v zámecké pamětní knize v letech 1931-1939.

Při zkoumání vývodu dnešního španělského krále zaujme

především to, do jaké míry jsou jeho předkové ve vzájemné příbuznosti. Dominuje samozřejmě rod Bourbonský: například Ludvíka XIV. najdeme mezi předky Juana Carlosee minimálně na 48 místech, Ludvíka XIII. 74 x a Jindřicha IV. dokonce 141 x! Přesto se však v genealogickém vývodu objevují i jména českých rodů, i když samozřejmě až v hluboké minulosti. V 9. generaci je první vlaštovkou Luisa Anna, princezna Lobkovicová (1683 až 1750), která do vývodu uvádí například Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, nejvyššího kancléře a prvního říšského knížete z rodu Lobkoviců (1568–1628), Vratislava z Pernštejna, rovněž nejvyššího kancléře a prvního českého nositele řádu Zlatého rouna (1530–1582) a českého krále Jiřího z Poděbrad. O další vstup do vývodu Juana Carlose se zasloužila v 11. generaci Anna Marie Popelová z Lobkovic (1606–1668), mezi jejímiž předky figurují páni z Hradce, Rožemberka, Zajícové z Házmburka, císař Karel IV. a Přemyslovci.

Předky královny Sofie, mezi nimiž figurují v drtivé většině německé rody, lze vystopovat dokonce až na jižní Moravu, a to v osobách Karoliny Amalie (1686–1722) a Juliany Luisy (1671–1754), hraběnkách z Kunovic, objevujících se rovněž v 9. generaci Sofiiných předků a provdaných za příslušníky rodů Erbach a Lippe. Pocházejí z moravského zemského rodu, který sídlil na dodnes zachované půvabné tvrzi v moravském Hluku. Jeho členové po Bílé hoře odešli ze země a v osobě Jana Jetřicha (+ 1700) byli povyšeni do stavu říšských hrabat.

A tak v žilách španělského královského páru, potomků Karla Velikého, Viléma Dobyvatele či Hugo Kapeta, koluje i kapička české a moravské krve. Doufejme, že jejich návštěva u nás přispěje ke zlepšení vztahů obou zemí.

František Pícha

ZPRÁVY

Proč nemá Újezd u Brna znak?

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 15. března 1909 byla vesnice Újezd u Brna povyšena na městečko. Stalo se tak na žádost obecního zastupitelstva z 29. května 1908 na počest šedesátiletého panování císaře Františka Josefa I. Povýšení bylo slavnostně oznámeno 18. dubna 1909 na schůzi obecního zastupitelstva s tím, že se představenstvu městečka "na vůli ponechává za příčinou vystavení listiny o tomto nejvyšším milostivém úkazu za vydání nejvyššího diplomu o povýšení vesnice Újezda za městys zažádati. A že nebude-li se při tom činiti nároku na vedení erbu, tedy má se za diplom ten poplatek vyhotovení per 262 K (slovny dvě-stěsedesátadvě koruny) kanceláři výpomocných úřadů při ministerstvu vnitra ve Vídni zaslati. Hodlá-li však městys Újezd též povolení ku užívání erbu obdržeti, bylo by nutno k dotyčné žádosti připojiti též heraldicky a to v barvách provedený návrh dotyčného erbu, který má do diplomu býti pojat, mimo popisu jeho, a že bylo by přiložiti kvitanci o zapravení taxy za propůjčení erbu v obnosu 210 K (slovny dvě stě deset korun) u úřadu dotyčného anebo u c.k. berního úřadu v Židlochovicích."

Po obsáhlé debatě rozhodlo obecní zastupitelstvo požádat o vyhotovení diplomu za zmíněných 262 K, pokud jde o udělení znaku pověřilo starostu, aby se "důkladně přesvědčil, jaké výhody by městys Újezd s používáním jeho měl, neb nebylo-li by používání jeho snad ještě ku škodě ohledně vyměření c.k. daně pro živnostníky a obchodníky." Starosta zajel do Králova Pole, které nedávno rovněž požádalo o udělení znaku, nakonec však obecní zastupitelstvo 20. května 1909 "stran pořízení erbu pro městys Újezd" rozhodlo, že "má zůstat prozatím nevyřízeno". Do nového razítka městečka vložil Újezd znamení ze staršího razítka obce, lišící se jen částečně od původního pečetního

znamení obce z období feudalismu. Zdá se tedy, že ona obava ze zvýšení daně pro živnostníky a obchodníky zvítězila nad zájmem nově povyšeného městečka o získání městského znaku.

Ivan Štarha

XI. konference vlastivědných kroužků Jihomoravského kraje

se konala 17.10.1986 ve Velkých Opatovicích. Pořadatelé konference - Muzejní a vlastivědná společnost v Brně a Vlastivědný kroužek při ZV ROH MŠLZ ve Velkých Opatovicích - ohlásili v programu devět referátů, z nichž sedm bylo předneseno. Sfрагistiky se dotýkal příspěvek dr. Ivana Štarhy ze SOA Brno, na nějž zde bliže upozorním.

Obecní pečetě obcí panství velkoopatovického.

Úvodem příspěvku dr. I. Štarha připomněl genezi vzniku obecních pečetí a konstatoval, že není společného původu pečeť velkoopatovického panství. Každá pečeť vznikala samostatně. Na rozdíl od tradice v literatuře připomněl dr. Štarha možnosti udělení obecního pečetního znamení obci od jejich vrchnosti. Obce právo na samostatný znak neměly. Leč řada obecních znamení položených do štítu, což dokládá řada typářů a otisků, toto udělení od vrchnosti nepřímo dokládají.

V dalším se autor dotkl pečetí osmi obcí panství. Chronologicky připomněl pečeti těchto obcí:

- 1) Jevíčko - nejstarší pečeť je známa z r. 1413. Historie jevíčské pečeti a znaku byla už několikrát popsána a publikována i v novější literatuře, na níž autor odkázal.
- 2) Velké Opatovice - nejstarší pečeť je z roku 1601 a tvořila podklad pro městský znak. Také tyto záležitosti Velkých Opatovic už byly několikrát publikovány.
- 3) Brřov, Malonín a Smolná - tyto tři obce pečetily v tereziánském katastru jednou pečetí, která patřila Brřovu, jak vyplývá z legendy na pečeti. Jiné pečeti nejsou známy.
- 4) Roubanina - má pečeť datovanou rokem 1691 a ve znamení ra-

dlici a krojidlo. V opisu legendy pečeti nezkušený rytec vyrýl do kovu municipalis - měl asi jako vzor vypůjčenou nějakou městskou pečeť.

- 5) Jaroměřice - mají dvě nedatované pečeti doložené otisky z let 1749 a 1787. K původu pečeti dr. Štarha připomněl pověst o radním Jindřichu Zdíkovi, která se promítla do pečetního znamení.
- 6) Šubířov - autor vysvětlil a popsal šubířovskou pečeť, která se dochovala v otisku z r. 1787.

Celý referát s fotografiemi pečetí a heraldickým popisem vyjde ve sborníku z XI. konference vlastivědných kroužků, který vydá v příštím roce Historicko-vlastivědný kroužek při ZV ROH MŠLZ ve Velkých Opatovicích.

Vilém Walter

Berlínský Herold.

Dne 3.11.1869 byl v Berlíně založen spolek Der Herold, společnost pro heraldiku, genealogii a příbuzné vědy; svoje právní zastoupení má od 14.8.1882. Tato organizace mívá pravidelně na přelomu ledna - února běžného roku svoji výroční valnou hromadu, kterou navštěvuje zhruba sto členů, což je asi desetina všeho registrovaného členstva. Velmi závažná je knihovna této instituce, která vydává také čtvrtletně svůj časopis totožný s jejím názvem. Je řazen však podle svazků a ročníků i sešitů. V roce 1986 vycházel 11. svazek za celé tříletí 1984-1986, celkem 12 sešitů o 360 stranách s přílohami; vždy v každém úvodním čísle ročníku se uvádějí organizační zprávy z činnosti Heroldu v podobě výročních zpráv jednatelských, dále medailony čestných členů a zprávy z jednotlivých zasedání během roku s přednáškami. Pak následují odborné studie, zprávy o výjezdních zasedáních, relace o přírůstcích do knihovny a recenze nejnovější heraldické a genealogické literatury. Z nejnovějších prací zde zveřejněných zaujmě českého čtenáře studie

o poměru Dona Carlose k Filipu II., stať o nejnovějších zjištěních o Goethových předcích ve Wittenbergu od jednatele Adleru Fritze Wegenera, směřující až do prvej poloviny 16. století. Závažné jsou historické poznámky k tzv. starému Siebmacheru, genealogicko-heraldickému kompendiu ze 17. století, obsahujícímu v jednotlivých svazcích většinu zemí svaté říše římské národa německého. Zemských regionů z hlediska heraldiky se týká i práce o meklenburškých symbolech 19. a 20. století, nebo portugalské vojenské symboliky. Vrcholovými akcemi Heroldu bývá pravidelné letní setkání členů, jež se v r. 1983 uskutečnilo v Hildersheimu, v r. 1984 v Neußu a v r. 1987 v Goslaru. Tyto srazy jsou spojeny se všeobecným kulturním programem a návštěvou uměleckohistoricky atraktivních míst.

Jan Skutil

Nová organizace faleristiků v NDR.

Podle krátké zprávy otištěné v Neue Museumkunde 1/86, s.60, byla dne 31.5.1986 založena v Berlíně pracovní skupina pro faleristiku, která bude pracovat v rámci organizace Kulturbund der DDR. Podle slov předsedy faleristické skupiny, Jürgena Kühna, Forstallee 12, Zeuthen DDR - 1615, má nové sdružení sloužit výměně informací, materiálů i poznatků o vyznamenáních na území NDR; o publikačních možnostech i plánech zpráva mlčí.

Tk

Rodové setkání Vaňků.

Ve dnech 30. a 31. května 1987 jsme se sešli ve Znojmě a druhý den v Kloboukách, abychom na prvním rodovém setkání vzpomněli čtyřstého výročí doloženého života rodu, seznámili se s jeho historií i kronikou rodu.

V krásném prostředí nové lesní kavárny Diana ve Znojmě se nás sešlo 29. Nejstaršímu účastníkovi bylo 69 a nejmlad-

šímu 5 let. Ze čtyř rodových větví přišli téměř všichni do-
spělí, z kloboucké větve se zúčastnil 1 zástupce.

Je nás pět bratranců a sestřenic ve stáří 58 až 66 let.
My se spolu stýkáme, ale rodiny našich dětí a vnuček se dosud
málo znaly. V Dianě na počátku jednání jsme každý z nás nej-
starších představili všechny členy své rodiny. Mladí si brzy
rozumněli a dobře se bavili.

Následovalo jednání o návrhu ro-
dového znaku, jehož autorem je Dr. Ji-
ří L. Bílý. Znak se všem velmi líbil a
bylo schváleno jeho používání. Každý
účastník dostal pamětní list se zna-
kem rodu a měl možnost zakoupit si
dopisní papíry a ex libris s tímto
znamením.

Naše jednání navštívil předseda
MěNV Znojma s. Svoboda. Pozdravil nás
a přivítal ve Znojmě. Po krátkém pro-
jevu nás pozval na příští setkání opět
do Znojma, do jejich obnovené krásné
obřadní síně.

Po slavnostním rodinném obědě následovalo vystoupení
Ing.R.Pazourové rozené Vaňkové, která seznámila přítomné s
rodokmenem od Jana Václava, celolánika v Holešíně narozeného
kolem roku 1587, až do dneška. Příjmení Vaněk začal používat
Václavův syn Mikuláš, po chalupě Havlíček, pak Vaněk Holešín-
ský, koncem života Vaněk. Jeden z jeho synů odešel v sedmdes-
átých letech 17. století do Klobouk, kde se oženil, později
se stal primátorem a soudcem.

Jeho vnuček se přiženil na půllán do Bohumilic a téměř
100 let tam naši předkové hospodařili. Grunt pak podělil ji-
ný syn než náš přímý předek a už chudá rodová větev se pře-
stěhovala opět do Klobouk.

Následující dvě generace jezdily v mládí za prací po
velkostatcích jižní Moravy, Uher, Rakous. Později žili na

malém vlastním hospodářství, které si zvelebovali za peníze, které získali z prodeje zlatého pokladu, jenž našli zakopaný při prohlubování sklepa u chalupy. V Kloboukách dosud žije rodová větev a Ing. Zdeněk Lobpreis je jediným členem rodu, který pracuje jako zemědělec. Pokračuje v povolání, které před ním vykonávalo nejméně 14 generací našich předků. Ostatní členové rodu mají nejrůznější povolání. Také bydliště máme rozsuta po celé Moravě a v Praze.

Rodopisnou zprávu sledovali účastníci setkání v rodokmenu kombinovaném s rozrodem i v rozrodech jednotlivých rodových větví, kde se každý přítomný našel. Každý měl také k dispozici zkrácený rodokmen, v němž byly uvedeny i manželky Vaňků. U předků Marie Drnovské, manželky Josefa Vaňka, máme nejstarší písemný záznam a to, že roku 1571 koupil Vít Dürda v Dědičích grunt.

Dozvěděli jsme se, že rodinu po řadu generací trápily kardio-vaskulární choroby, vyskytly se dvě generace alkoholiků. V rodě bylo vždycky mnoho dětí, v chudých rodinách jich většina umírala.

Usmívali jsme se náboženské nesnášenlivosti po vydání Tolerančního patentu, neboť religiozita hrála v minulosti rodu význačnou úlohu.

Z pěkného setkání jsme si v podvečer odnášeli všichni i pamětní plaketu a někteří i rodinnou kroniku, v níž budeme pokračovat zaznamenáváním dalších osudů našeho rodu.

Druhý den, po návštěvě rodinných hrobů na znojemském hřbitově, jsme se sešli v Kloboukách. Po návštěvě v rodině Lobpreisových, kteří jsou jednou naší rodovou větví, jsme se rozjeli prohlédnout si místa, kde žily poslední generace Vaňků od poloviny 18. století. Navštívili jsme i kloboucký hřbitov.

Rozešli jsme se s tím, že za dva až tři roky opět zorganisujeme další rodové setkání v Brně nebo ve Znojmě.

Ing. R. Pazourová

Okenní vitráže v Lelekovicích.

Obec Lelekovice na okrese Brno-venkov vešla v posledních letech do povědomí širší veřejnosti v souvislosti s archeologickým výzkumem bývalého středověkého hradiště. Na jeho lokalitu bezprostředně navazuje starobylý kostel sv. Filipa a Jakuba, který rovněž prochází celým souborem restaurátorských prací.

Při rozsáhlých opravách kostela došlo též k osazení mořských oken, které byly vyzdobeny 6 erby jednotlivých držitelů lelekovského zboží.

- 1) ve stříbrném štítu černá hlava rohatého zvířete - vladykové z Lelekovic, majitelé v letech 1288-1375
- 2) v černé hlavě štítu 2 stříbrná břevna - páni z Kunštátu, majitelé v letech 1412-1447
- 3) v červeno-stříbrně kosmo děleném štítu kosmý černý hák - Valečtí z Mirova, majitelé 1543-1557
- 4) ve stříbrném štítu černé křídlo se zlatým perizoniem - páni z Lomnice, správci statku koncem 16. století
- 5) v červeném štítu pod stříbrným temenem stříbrné břevno - město Brno, majitel Lelekovic od r. 1557
- 6) červeno-zlatě čtvrcený štit, v předních polích stříbrný lev, v zadních černý svatojakubský kříž - osobní znak P.Oldřicha Mifka, současného faráře ve Vranově u Brna a správce filiálního lelekovického kostela, který je iniciátorem současných oprav.

Erbovní výzdobu oken podle výtvarného návrhu našeho člena Jiřího Hanáčka zpracoval ateliér Ústředí uměleckých řemesel v Brně a instalaci uskutečnil v srpnu 1987.

Přestože s ohledem na finanční náklady bylo při výzdobě použito pouze štitů uvedených majitelů a nikoliv celých erbů včetně přileb, přikryvadel a klenotů, zapadají nová okna velmi citlivě do prostředí a vhodně doplňují další odkryté a konzervované architektonické prvky připomínající středověký původ kostela.

H.

Toto číslo bylo souběžně vydáno Muzeem města Brna jako samostatný separát pod názvem "Výběr z prací brněnských heraldiků a genealogů." Brno 1988.

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ INFORMACE

Vydalo Muzeum města Brna ve spolupráci s Genealogickým a heraldickým klubem při ZK ROH Královopolské strojírně v Brně, Palackého 78.

Odpovědný redaktor: František Špirk

Redakční rada: JUDr. Jiří L. Bílý, Jiří Hanáček, PhDr. Adolf B. Král, CSc., PhDr. Tomáš Krejčík, PhDr. Ivan Štarha, Vilém Walter.

Obálka: Petr Tybitancl.

Povoleno č.j. JmKNV 370056787.

